

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

NATALIJA ŠARIPOVA
(TEISĖ IR VALDYMAS)

**LIETUVOS INSTITUCIJŲ VEIKLA TARPTAUTINĖS
PAGALBOS SRITYJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
doc. dr. Birutė Pitrenaitė

VILNIUS, 2010

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
THE FACULTY OF POLITICS AND MANAGEMENT
MANAGEMENT DEPARTMENT

NATALIJA ŠARIPOVA
(LAW AND MANAGEMENT)

**THE ACTIONS OF LITHUANIAN INSTITUTIONS IN
THE SPHERE OF THE INTERNATIONAL AID**

Master's Thesis

Supervisor –
Doc. Dr. Birutė Pitrenaitė

VILNIUS, 2010

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

LIETUVOS INSTITUCIJŲ VEIKLA TARPTAUTINĖS PAGALBOS SRITYJE

Teisės ir valdymo studijų programos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa Nr. 62601S104

Konsultantas

VGTU Statybos fakulteto

Darbo ir gaisrinės saugos katedros

lekt. Gintaras Paulauskas

2010 11

Darbo vadovė

doc. dr. B. Pitrenaitė

2010 11

Recenzentas

Atliko

Tvimn 8-01 gr. stud.

N. Šaripova

2010 11

VILNIUS, 2010

TURINYS

IVADAS.....	10
1. TARPTAUTINĖS PAGALBOS SVARBA GLOBAUS NESAugUMO SĄLYGOMIS	14
1.1. Tarptautinė pagalba ir tarptautinė humanitarinė pagalba, tarptautinė misija: samprata, formos, įgyvendinimo reikalavimai.....	14
1.2. Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos vertinimas.....	22
2. TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO YPATUMAI.....	27
2.1 Europos Sąjungos ir kitos pasaulinės institucijos, dalyvaujančios tarptautinės pagalbos teikimo veikloje.....	27
2.2. Tarptautinės pagalbos veikloje dalyvaujantys subjektai ir jų teisinis statusas Lietuvoje.....	33
2.2.1. Lietuvos Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos tarptautinė veikla ir bendradarbiavimas.....	36
2.2.2. Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo komanda.....	38
2.2.3. Sertifikuotos tarptautinės pagalbos teikimo komandos ir reikalavimai joms.....	45
3. LIETUVOS INSTITUCIJŲ PATIRTIS, TEIKIANT PAGALBĄ.....	49
3.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas.....	49
3.2. Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo veiklos vertinimas.....	52
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
ANOTACIJA.....	74
ANNOTATION.....	75
SANTRAUKA.....	76
SUMMARY.....	77
PRIEDAI.....	78

SANTRUMPOS

AM – Aplinkos ministerija

CECIS – The Common Emergency Communication and Information System (Bendra ekstremalių situacijų susižinojimo ir informavimo sistema)

CPC - Civil Protection Committee (Europos Komisijos bendrijos veiksmų programos civilinės saugos srityje įgyvendinimo komitas)

EADRCC - The Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (Euroatlantinio reagavimo į nelaimės koordinaciniu centras)

ECHO - European Community Humanitarian Office (Europos Sąjungos Humanitarinės pagalbos generalinis direktoriatas)

ES – Europos Sąjunga

FM – Finansų ministerija

GM – Gynybos ministerija

ICRC - International Committee of the Red Cross (Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas)

INSARAG - The International Search and Rescue Advisory Group (Tarptautinės paieškos ir gelbėjimo patariamąsios grupė)

JT – Jungtinės Tautos (angl. UN - The United Nations)

JTO – Jungtinių Tautų Organizacija

KAM – Krašto apsaugos ministerija

LEMA – Local Emergency Management Agencies (Vietos ekstremalių situacijų valdymo institucija)

LERT - Lithuanian Emergency Response Team (Lietuvos Respublikos Tarptautinės pagalbos teikimo komanda)

LR – Lietuvos Respublika

MIC - The Monitoring and Information Centre (Monitoringo ir informavimo centras)

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija)

OCHA - Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (koordinuoja Jungtinių tautų humanitarinių reikalų koordinavimo biuras)

OSOCC – The On-Site Operations Coordination Centre (Tarptautinių pagalbos teikimo komandų operacijų valdymo centras)

PAGD – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos

PD – Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos

PROVIC - Council Working Party on Civil Protection (Europos Sąjungos Tarybos civilinės saugos darbo grupė)

RSC – Radiacinės saugos centras

SAM – Sveikatos apsaugos ministerija

SAR Team - Search and Rescue Team (Tarptautinės pagalbos teikimo komandos)

SRSA - Swedish Rescue Services Agency (Švedijos gelbėjimo tarnybų agentūra)

UGM – Ugniagesių gelbėtojų mokykla

UNDAC - United Nations Disaster Assessment and Coordination (Jungtinių tautų nelaimės įvertinimo ir koordinavimo komanda)

URM – Užsienio reikalų ministerija

VPGT – Valstybinė priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba

VRM – Vidaus reikalų ministerija

VSAT – Valstybės sienos apsaugos tarnyba

PRIEDAI

1 priedas. Humanitarinės pagalbos principai, standartai ir vertinimo kriterijai.....	79
2 priedas. Tarptautinės pagalbos teikimo moduliai ES ir Lietuvoje.....	81
3 priedas. Humanitarinės pagalbos veiklos pagrindiniai faktai ir skaičiai 2009 metais tarptautiniame lygmenyje ir ES lygmenyje.....	85
4 priedas. Europos Sąjungos valstybių narių institucijų dalyvavimo tarptautinės pagalbos teikimo veikloje analizė.....	88
5 priedas. Europos Sąjungos parengtos mokymo programos komandos nariams.....	90
6 priedas. Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo komandos dalyvavimas ES ir NATO tarptautinėse pratybose.....	91
7 priedas. Tarptautinės pagalbos teikimo komandos narių apklausos anketa.....	92
8 priedas. Pusiaus struktūrizuoto žvalgybinio tyrimo rezultatai.....	99

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. ES teisės aktų, priimtų tarptautinės pagalbos teikimo efektyvumui didinti, apžvalga.....	19
2 lentelė. Pagrindiniai principai ES teikiamos pagalbos efektyvumui didinti.....	21
3 lentelė. Efektyvaus reagavimo į pagalbos prašymą vertinimo kriterijai ir Lietuvos rezultatų įvertinimas.....	24
4 lentelė. Skirtingų lygmenų institucijų, dalyvaujančios tarptautinės pagalbos teikimo veikloje, pagrindinės funkcijos.....	30
5 lentelė. ES teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą ir LR teisės aktai, įgyvendinantys šiuos sprendimus.....	38
6 lentelė. PAGD direktoriaus priimti teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą....	39
7 lentelė. Tarptautinės pagalbos teikimo komandą sudarančios grupės ir skirtumas tarp jų.....	43
8 lentelė. Europos Sąjungos civilinės saugos moduliai ir pagrindiniai reikalavimai jiems.....	82
9 lentelė. 2009 m. humanitarinės pagalbos veiklos faktai ir skaičiai.....	85
10 lentelė. Šalys, kurios yra labiausiai pažeistos 2009 m.....	86
11 lentelė. 2009 m. ECHO teikta pagalba.....	87
12 lentelė. ES šalių tarptautinės pagalbos teikimo veikloje dalyvaujančios institucijos, jų funkcijos ir veiklos ypatumai.....	88
13 lentelė. Mokymo programos, kurias turi praeiti įvairūs tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariai.....	90
14 lentelė. Komandos dalyvavimas ES ir NATO tarptautinėse pratybose.....	91
15 lentelė. Respondentų žodinės apklausos rezultatai.....	99

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Pagalbos teikimas Europos Bendrijos ribose pagal ES mechanizmą.....	32
2 pav. Pagalbos prašymo priėmimas Lietuvoje.....	36
3 pav. Tarptautinės pagalbos teikimo schema.....	44
4 pav. Respondentų kaip komandos narių pasiskirstymas.....	52
5 pav. Respondentų dalyvavimas tarptautinės pagalbos veikloje.....	53
6 pav. Respondentų dalyvavimas veikloje pagal atliekamas funkcijas.....	55
7 pav. Komandos atliekamų funkcijų įvertinimas.....	56
8 pav. Komandos narių atitikimo keliamiems reikalavimams įvertinimas.....	58
9 pav. Respondentų motyvacija dalyvauti komandos veikloje.....	59
10 pav. Komandos atitikimas pagrindiniams reikalavimams.....	60
11 pav. Respondentų gautų žinių panaudojimas kasdieniame darbe.....	62
12 pav. Respondentų nuomonė apie Lietuvoje parengtą teisinę bazę, reglamentuojančią tarptautinės pagalbos teikimą.....	63

IVADAS

XX a. vykę Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai palietė visas tautas ir valstybes. Buvo suvokta, kad yra reikalingos institucijos, kurių pagalba būtų galima sumažinti karų kilimo galimybę, išsaugoti tarptautinę taiką ir saugumą, o esant reikalui, imtis efektyvių kolektyvinių priemonių taikai apsaugoti, karų grėsmei pašalinti ar agresijai likviduoti, puoselėti draugiškus valstybių tarpusavio santykius, siekti tarptautinio bendradarbiavimo sprendžiant ekonomines, socialines, kultūrines ir humanitarines problemas, ugdant ir skatinant pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms [40]. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui 1945 m. buvo įkurta Jungtinių Tautų Organizacija (toliau – JTO). Šiuo metu šią tarptautinę organizaciją sudaro 192 valstybės [41].

JTO tapo pirmąja veiksminga pasauline organizacija, siekiant taikos ir stabilumo. Šiuo metu Lietuvos Respublika (toliau – LR) yra JTO¹ [41], Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos² (toliau – NATO) [67], Europos Sąjungos³ (toliau – ES) ir kitų tarptautinių organizacijų nare. Viena iš JTO funkcijų yra palaikyti taiką ir stabilumą pasaulyje. Tam ji priima įvairius sprendimus dėl misijų, kurių metu yra teikiama humanitarinė ir kitokia pagalba įvairiuose pasaulio šalyse. Lietuva yra JTO narė ir yra įsipareigojusi įgyvendinti šitas misijas.

Visame pasaulyje valstybės siekdamos prisidėti prie visiems bendro ir kilnaus tikslo - gelbėti žmogaus gyvybę, nesvarbu, kokioje pasaulio vietoje įvyko nelaimė, kuria Paieškos ir gelbėjimo komandas⁴ (toliau – SAR). Šios komandos yra valstybės išsivystymo ir geranoriškumo ženklas, kuriuo parodoma, kad valstybė yra pasirengusi suteikti pagalbą ir bendradarbiauti su nukentėjusiaja šalimi, kuri viena nepajėgi laiku suteikti pilnavertę pagalbą didelėse avarijose ar nuo stichinių nelaimių nukentėjusiesiems savo gyventojams [34]. Lietuva aktyviai dalyvauja įvairiose taikos palaikymo misijose ir tarptautinių organizacijų veikloje, siekdama turėti tarptautinio lygio paieškos ir gelbėjimo komandą, kuri galėtų dalyvauti tarptautinėse gelbėjimo bei humanitarinės pagalbos teikimo operacijose. Tokios komandos formavimas ir aktyvi veikla yra valstybės atsakas į pagalbos prašymą ir valstybės geranoriškumo bei prestižo ženklas [90].

Lietuva įgijo naujus įsipareigojimus dalyvauti tarptautinių organizacijų veikloje. Vienas iš tokių įsipareigojimų yra dalyvavimas įvairiuose tarptautinėse misijose taikos ir stabilumo palaikymui ir tarptautinės humanitarinės pagalbos teikimas katastrofų ir kitų gamtinių, technologinių, ekologinių nelaimių ištiktoms šalims. Todėl Lietuvoje yra kuriama tarptautinės pagalbos teikimo sistema, leidžiami įvairūs teisės aktai ir kaupiama dalyvavimo įvairiose misijose praktika. Tačiau ši sukurta sistema kol kas nebuvo ištirta nei vieno autoriaus, nebuvo įvertinti išleisti teisės aktai, taip pat nebuvo

¹ Priimta 1991 m. rugsėjo 17 d.

² Priimta 2004 m. kovo 29 d.

² Angl. North Atlantic Treaty Organisation

³ Priimta 2006 m. gegužės 1 d.

⁴ Angl. Search and Rescue

nustatyta, kaip yra įgyvendinami nauji šalies įsipareigojimai tarptautinėje pagalboje. Nėra nustatyta, ar Lietuvos vykdoma politika tarptautinės pagalbos srityje yra efektyvi. Šiame darbe yra vertinama Lietuvos sukurta tarptautinės pagalbos teikimo sistema, išnagrinėjami ES teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą, ir juos įgyvendinantys Lietuvos teisės aktai. Pirmą kartą bus aprašyta ir įvertinta Lietuvos sukurta sistema ir nustatytos dažniausiai pasitaikančios problemos ir trūkumai tarptautinės pagalbos misijose.

Tyrimo objektas – Lietuvos valstybės institucijų veiklos modeliai tarptautinės pagalbos misijų srityje.

Tyrimo dalykas – LR tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos efektyvumas ir efektyvumą lemiantys veiksniai.

Darbo hipotezė – LR sukurta tarptautinės pagalbos teikimo sistema užtikrina efektyvią tarptautinės pagalbos teikimą įvairaus masto incidentuose.

Darbo tikslas išanalizuoti ir nustatyti LR valstybės sukurtos tarptautinės pagalbos teikimo sistemos realias galimybes efektyviai veikti tarptautinės pagalbos misijose.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti LR teisinę bazę - tarptautines sutartis ir jas įgyvendinant priimtus teisės aktus, reglamentuojančius Lietuvos valstybės institucijų veiklą tarptautinės pagalbos misijų srityse.
2. Nustatyti pagrindinius sistemos veiklos efektyvumą lemiančius veiksnius.
3. Nustatyti pagrindines tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos problemas.
4. Pateikti pasiūlymus tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklai gerinti bei identifikuotoms problemoms spręsti.

Magistro darbe taikomi tyrimo metodai:

1. **Teisės aktų ir kitų dokumentų analizės metodas** – esamos LR ir kitų valstybių teisinės bazės bei kitų literatūros šaltinių studijavimas ir analizė pasirinkto tyrimo aspektu.
2. **Lyginamosios analizės metodas** - Jungtinių Tautų (toliau – JT) konvencijų, ES teisės aktų suliginimas su LR teisės aktais bei įvairių užsienių valstybių veiklos tarptautinės pagalbos misijose, šių valstybių SAR komandų darbo ypatumų tyrimas, vertinant jų patirties taikymo galimybes Lietuvos sąlygomis.
3. **Anketinis metodas** - tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklą įtakančių veiksnių nustatymas.
4. **Interviu metodas** – pusiau struktūrizuotas interviu žvalgybiniame tyrime - tarptautinės pagalbos teikimo probleminių aspektų nustatymas.
5. **Modeliavimo metodas** – tarptautinės pagalbos teikimo sistemos elementų ryšių, tarpusavio sąveikos bei sistemos veiklos efektyvumo tyrimas.

6. **Apibendrinimo metodas** – apibendrinti ir sisteminti gautų teisinių dokumentų analizės bei empirinio tyrimo duomenų apibendrinimas ir sisteminimas.

7. **Matricų metodas (lentelių metodas)** – gautų duomenų analizei ir fiksavimui.

8. **Statistinė duomenų analizė** – apklausos būdu gautų duomenų apibendrinimui.

Hipotezei patikrinti – patvirtinti arba paneigti – atlikti teisės aktų analizę, kurios pagrindinis tikslas – ištirti ir nustatyti ar Lietuva yra pasiruošusi suteikti kitoms šalims ir jų gyventojams, nukentėjusiems nuo gamtinių, politinių ir technogeninių kataklizmų pagalbą už LR ribų.

Magistrinio darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: įvadas, 3 skyriai, suskirstyti į poskyrius, išvados ir siūlymai, literatūros sąrašas (101 šaltinis), anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, 8 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 15 lentelių ir 12 paveikslų.

MAGISTRO DARBE NAUDOJAMOS PAGRINDINĖS SĄVOKOS:

Aktyvusis rezervas – nuolatinės parengties komandos pakaitinis vienetas, sudarytas iš ne mažiau kaip 26 asmenų [74].

Didelio masto ekstremali situacija – situacija, kuri daro ar gali daryti neigiamą poveikį žmonėms, aplinkai ar turtui ir dėl kurios gali būti prašoma teikti pagalbą [28].

Ekspertas – tam tikros srities specialistas, siunčiamas į pagalbos prašančiosios valstybės teritoriją humanitarinės pagalbos suteikti, galintis atlikti situacijos įvertinimą, konsultuoti arba koordinuoti pagalbos teikimą, turintis reikiamą kvalifikaciją ir atitinkantis ekspertui keliamus atrankos kriterijus [62].

Humanitarinės krizės – žmogaus sukeltos ir stichinės nelaimės [23].

Humanitarinės operacijos (angl. humanitarian operations) - operacijos, apimančios humanitarinę pagalbą, pagalbą nelaimių atveju, žmogaus teisių apsaugą [58].

Humanitarinė pagalba– žmonių solidarumo, kaip visuotinės vertybės, pagrindinė išraiška ir moralinė pareiga [23].

Humanitariniai veiksmai - tarptautinė kolektyvinė atsakomybė, kurią prisiima daug skirtingų organizacijų, vyriausybių, vietos bendruomenių ir asmenų [23].

Komanda – iš ekspertų ir komandos narių sudaryta grupė, aprūpinta techninėmis bei darbo priemonėmis, apmokyta ir pasirengusi atlikti pagalbos teikimo operaciją [62].

Komandos narys – deleguojančios institucijos paskirtas asmuo, atitinkantis komandos nariui keliamus reikalavimus ir įtrauktas į komandos narių sąrašą [62].

Modulis– savarankiškas ir autonomiškas, iš anksto nustatytai užduočiai ir poreikiams skirtas valstybių narių pajėgumų darinys arba valstybių narių mobili operacijų komanda, kurią sudaro žmonės

ir materialinės priemonės, ir kuri gali būti apibūdinama pagal jos gebėjimą teikti pagalbą arba užduotį (-is), kurią (-ias) ji geba atlikti [28].

Pagalbos teikimo grupės – žmogiškieji ir materialieji ištekliai, įskaitant valstybių narių nustatytus civilinės saugos modulius [18].

Pagalbos teikimo operacija – humanitarinės pagalbos teikimo darbų bei kitų būtinų veiksmų, kuriuos pagalbos prašančiosios valstybės teritorijoje atlieka pagalbą teikiančiųjų valstybių, pagalbos prašančiosios valstybės bei tarptautinių organizacijų gelbėtojai, ekspertai ir kiti specialistai bei jų komandos, visuma [62].

Pasirengimas – išankstiniu veiksmu užtikrinama žmonių ir materialinių priemonių pasirengimo ir pajėgumų padėtis, sudaranti jiems sąlygas užtikrinti veiksmingą greitąjį reagavimą susidarius ekstremaliai situacijai [28].

Pasyvusis rezervas – komandos rezervas, sudarytas iš asmenų, kurie savanoriškumo principu pateikė kandidatų į komandos narius anketas ir atitinka komandos nariui keliamus reikalavimus [74].

Reagavimas didelio masto ekstremalios situacijos metu arba jai pasibaigus atliekamas veiksmas likviduojant tiesioginius jos padarinius [28].

Tarptautinė pagalba – Lietuvos teikiama pagalbos prašančiajai šaliai ekspertų, humanitarinė pagalba ir/ar siunčiant komandą [74].

Tarptautinės pagalbos teikimas – pagalbos teikimas pagalbos prašančiajai valstybei gabenant humanitarinės pagalbos krovinį ir/ar siunčiant komandą už LR ribų [74].

Tarptautinės pagalbos formos - humanitarinė, ekspertų pagalba, tarptautinės pagalbos teikimo komanda [74].

Valstybinė priešgaisrinė gelbėjimo tarnyba – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas (toliau – PAGD) prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) ir jam pavaldžios įstaigos [81].

1. TARPTAUTINĖS PAGALBOS SVARBA GLOBALAUS NESAugUMO SĄLYGOMIS

Kiekvienais metais tarptautinės pagalbos poreikiai labai sparčiai auga. Visame pasaulyje pagalba yra teikiama atsižvelgiant į nustatytus pagalbos teikimo principus, tinkamai įvertinus reikiamos pagalbos poreikius, nukentėjusios šalies pažeistumo laipsnį. Visame pasaulyje yra labai daug įvairių pagalbos teikėjų – tai įvairios tarptautinės organizacijos, nevyriausybinės organizacijos (toliau – NVO), šalių nacionaliniai pagalbos teikėjai ir privačios organizacijos bei įmonės. Šiems pagalbos teikėjams labai dažnai tenka įveikti nemažai rimtų sunkumų, kai yra nepaisoma tarptautinės humanitarinės teisės nuostatų. Atsižvelgiant į humanitarinės pagalbos poreikio visuotinį lygį, reikalingas bendras tarptautinis požiūris, pasiektas laikantis partnerystės su kitais teikėjais pagalbos principo. ES, JT, Raudonojo kryžiaus ir Raudonojo pusmėnulio judėjimas, humanitarinę pagalbą teikiančios NVO ir kiti veikėjai, vykdydami tarptautinės humanitarinės pagalbos veiksmus laikosi bendro tarptautinio požiūrio. Šiame skyriuje atskleidžiama tarptautinės pagalbos samprata, tarptautinės pagalbos sandara, bendro tarptautinio požiūrio ir bendrų tarptautinės humanitarinės teisės nuostatų esmė, bei kaip yra traktuojama tarptautinė pagalba pasauliniu lygmeniu, ES lygmeniu ir Lietuvos lygmeniu. Taip pat yra aprašomi tarptautinės pagalbos teikimo formos, naudojamos Lietuvoje ir visame pasaulyje, ir kokių principų turi laikytis viso pasaulio pagalbos teikėjai. Antrame šio skyriaus poskyryje aprašomi tarptautinės pagalbos teikimo veiklos vertinio pagrindiniai kriterijai, ir aprašoma kokia turėtų būti tarptautinės pagalbos teikimo veikla, kad sukurta sistema veiktų efektyviai.

1.1. Tarptautinė pagalba ir tarptautinė humanitarinė pagalba, tarptautinė misija: samprata, formos, įgyvendinimo reikalavimai

Nors humanitarinė padėtis pasaulyje per vienerius metus iš esmės nepasikeičia, humanitariniai poreikiai tebėra dideli, o pagalbos skyrimo atvejai dažnesni. Iš esmės dėl klimato kaitos poveikio per paskutinįjį dešimtmetį gerokai padaugėjo stichinių nelaimių. Šiandien devynios iš dešimties nelaimių susijusios su klimatu, o per paskutiniuosius du dešimtmečius užregistruojamų nelaimių skaičius išaugo dvigubai. Dėl didelio gyventojų pažeidžiamumo ir gebėjimų įveikti nelaimės padarinius stokos stichiniai reiškiniai dažnai tampa nelaimėmis, ypač besivystančiose šalyse. Be nelaimių, kurias iš dalies sukelia žmogaus elgesys, taip pat poveikį daro ir konfliktai, kurių skaičius iš esmės nepasikeitė, tačiau jie tęsiasi ilgiau, o jų pasekmės vis žalingesnės. Todėl visuotinės humanitarinės pagalbos poreikis vis didėja.

Buvo nustatyta, kad per pastaruosius kelerius metus padidėjo humanitarinės pagalbos poreikis dėl kelių veiksnių [21]:

– dėl užsitęsusių konfliktų padaugėjo pabėgėlių ir perkeltųjų asmenų;

- padaugėjo su klimato kaita susijusių stichinių nelaimių;
- ekonomikos krizės, dėl kurios daugiau žmonių atsiduria skurde, poveikio.

2005 m. spalio 24 d. Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje Nr. 60/1 pripažįstama, „kad visi asmenys, visų pirma pažeidžiami žmonės, turi teisę gyventi be baimės, teisę į poreikių patenkinimą, teisę lygiomis galimybėmis naudotis visomis savo teisėmis ir vystyti savo žmoniškąjį potencialą. Tuo tikslu mes įsipareigojame Generalinėje Asamblėjoje aptarti ir apibrėžti žmonių saugumo sąvoką“ [17]. Taip buvo nustatyta, kad turi būti užtikrinamas žmonių saugumas. Tarptautinė bendruomenė turi ne tik padėti besivystančioms šalims likviduoti nelaimių padarinius, bet ir padėti joms stiprinti tų nelaimių prevenciją [4]. Turi būti dedamos aktyvios pastangos sukurti tokias priemones, kurios būtų skirtos užkirsti kelią įvairių nelaimių kėlimui bei mažinti gamtinių katastrofų ir panašių situacijų pasekmes [29].

ES humanitariniai veiksmai vykdomi pagal bendrą tarptautinį požiūrį, kurio, remdami reagavimo į humanitarines krizes veiksmus vietoje, laikosi JT, Raudonojo kryžiaus ir Raudonojo pusmėnulio judėjimas, humanitarinę pagalbą teikiančios NVO ir kiti veikėjai, laikydamiesi partnerystės su nukentėjusiomis bendruomenės principo. ES turi patirties ir turi pareigą užtikrinti, kad visa jos pagalba humanitarinei reagavimo veiklai būtų efektyvi ir tinkama, sustiprintų tarptautinės pagalbos humanitarines pastangas teikti pagalbą žmonėms, kuriems jos reikia, bei padėtų tinkamai spręsti problemas, su kuriomis šiandien susiduria humanitarinės veiklos dalyviai [23].

Humanitarinės krizės tai yra žmogaus sukeltos ir stichinės nelaimės. Jos turi vis didesnę poveikį, kuris yra susijęs su tam tikrais veiksniais [23]: kintančių konfliktų pobūdžiu, klimato kaita, augančia konkurencija, siekiant galimybės naudotis energijos ir gamtos išteklių, nepaprastu skurdu, blogu valdymu, nestabilia padėtimi. Humanitarinės krizės yra skirstomos į skirtingas kategorijas. Yra išskiriamos 3 skirtingos krizių kategorijos [66]:

1. Gamtos nelaimės yra kategorija, kurioje yra lengviausia teikti pagalbą. Pagrindinis uždavinys yra pasirengimas nelaimėms ir pagalbos nukentėjusiems gyventojams stiprinimas. Šios rūšies krizės apima įvairias gamtines nelaimes, tokias kaip badas, potvyniai, sausra, žemės drebėjimai ir pan.

2. Ginkluoti konfliktai. Tokiose situacijose kyla problemų dėl interesų konflikto tarp konfliktuojančių šalių. Apima taip pat ir pagalbą pabėgėliams (pvz. Palestinoje). Bet ginkluoti konfliktai turi ir neigiamų padarinių, viena iš kurių yra korupcija.

3. Struktūrinės ir kitų rūšių krizės. Dažniausiai šitos kategorijos krizės apima šalis, kurios kenčia nuo politinių, ekonominių ar socialinių sąlygų (pvz. Ukraina, Moldova). Šiose šalyse nėra stabilų gyvenimo sąlygų, ir vietoj pagalbos maistu, jose dažniausiai reikalinga pagalba stabilizuojant prekybą, gamybą ir pan.

Toks krizių suskirstymas leidžia lengviau struktūrizuoti pastangas, kuriomis siekiama sumažinti žmonių kančias [66]. Labai svarbu, kad pagalba būtų tinkamai pritaikyta prie konkrečių tam tikros

humanitarinės krizės aplinkybių. Humanitarinė nelaimė, katastrofa arba incidentas atsiranda kiekvieną dieną dėl gamtinių, technogeninių ar politinių priežasčių. Pagrindinės aukos stichinių nelaimių metu yra civiliai gyventojai, kurių dauguma gyvena besivystančiose šalyse. Bet teisę į humanitarinę pagalbą turi visi žmonės vienodai, nepriklausomai nuo jų rasės, lyties, tikėjimo ar politinių įsitikinimų. Humanitarinė pagalba negali būti naudojama kaip politikos įrankis, ji daugiau yra valstybių moralinė pareiga [32]. Humanitarinė pagalba turi būti skaidriai paskirstyta pagal poreikius, bet dabar nėra bendros poreikių vertinimo sistemos arba sutarto požiūrio į poreikių vertinimą. Europos Komisija taiko specifinę pasaulinio lygmens poreikių vertinimo metodologiją, susijusią su metine programavimo strategija, ir atlieka metinį užmirštų krizių vertinimą [17].

Pagal Europos Bendrijos (toliau – EB) Tarybos Reglamento dėl humanitarinės pagalbos Nr. 1257/96 1 straipsnį humanitarinę pagalbą sudaro pagalba, paramos ir apsaugos operacijos, skirtos padėti nediskriminaciniu pagrindu trečiųjų šalių, visų pirma labiausiai pažeidžiamiems žmonėms, pirmenybę teikiant besivystančiose šalyse gyvenantiems žmonėms, stichinių nelaimių, žmogaus sukeltų krizių, tokių kaip karai ar kovos protrūkiai ar išskirtinių situacijų ar aplinkybių, prilyginamų stichinėms ar žmogaus sukeltoms nelaimėms, aukoms. Tokia pagalba taip pat apima pasirengimo rizikai ar nelaimių ar panašių išskirtinių aplinkybių prevencijos operacijas [27]

Skiriamos 3 pagrindinės pagalbos rūšys [31]

- 1) skubi pagalba,
- 2) pagalba maistu,
- 3) pagalba pabėgėliams.

Viena iš humanitarinės pagalbos rūšių yra *skubi pagalba*, kuri turi būti greita ir lanksti. Skubią pagalbą sudaro pagalba grynaisiais pinigais, kurie yra skirti pirkti ir pristatyti būtiniausius dalykus po nelaimės arba katastrofos, tokius kaip maistas, medicinos reikmenys ir pan. *Pagalba maistu* teikiama regionams, nukentėjusiems nuo bado ir sausros. Ji teikiama iki gamybos procesų atkūrimo šitame regione. Taip pat pagalba maistu teikiama, kai reikalinga neatidėliotina pagalba dėl staigaus maisto trūkumo dėl nenumatytų stichinių nelaimių. *Pagalba pabėgėliams* suteikiama laikotarpiui, kol jie galės grįžti namo arba įsikurti naujoje šalyje [30].

Humanitarinė pagalba apima ne tik paramos operacijas, skirtas išsaugoti ir palaikyti gyvybę avarinėse situacijose ar jų padarinių laikotarpiu, bet taip pat ir veiklą, kuria siekiama, kad aukoms būtų lengviau gauti arba joms būtų suteikiamas laisvas priėjimas prie tokios pagalbos ir laisvo tokios pagalbos srauto. Humanitarinė pagalba yra žmonių solidarumo, kaip visuotinės vertybės, pagrindinė išraiška ir moralinė pareiga [23].

Pagrindinis humanitarinės pagalbos tikslas yra – gelbėti gyvybes ir teikti skubią pagalbą žmonėms, kurie dėl stichinės nelaimės arba dėl konflikto patiria sudėtingą krizę [17]. Bet be pagrindinio tikslo dar išskiriami tokie humanitarinės pagalbos operacijų tikslai [27]:

- 1) išsaugoti ir išlaikyti gyvybę ekstremalių situacijų bei stichinių nelaimių metu ir iš karto po jų, kurių metu prarasta daug žmonių gyvybių, patirta fizinių, psichologinių, socialinių kančių arba materialių nuostolių;
- 2) teikti reikalingą pagalbą ir paramą žmonėms, paveiktiems ilgalaikės krizės, ypač sukeltos karų ar kovos protrūkių, kurių pasekmės tokios, kaip apibūdintosios a pastraipoje, ypač tais atvejais, kai šalių vyriausybės įrodo esančios nepajėgios padėti žmonėms arba kai nėra valdžios;
- 3) padėti finansuoti pagalbos gabenimą ir pastangas, užtikrinančias, kad pagalbą gauna tie, kam ji skirta, pasitelkiant visas įmanomas logistikos priemones ir saugant humanitarines prekes bei personalą; operacijos, kuriose yra gynybos implikacijų, į humanitarinės pagalbos sąvoką neįeina;
- 4) vykdyti trumpalaikius reabilitacijos ir atstatymo, ypač infrastruktūros ir įrengimų, darbus taip pat bendradarbiaujant su vietinėmis struktūromis, siekiant palengvinti paramos atgavenimą, užkirsti kelią krizės sukeltų padarinių blogėjimui ir padėti nukentėjusiesiems atgauti mažiausią apsirūpinimo lygį, kai įmanoma, atsižvelgiant į ilgalaikės plėtros tikslus;
- 5) susitvarkyti su gyventojų judėjimo (pabėgėliai, perkeltieji asmenys ir grįžtantieji), sukulto dėl stichinių ar žmogaus sukeltų nelaimių, pasekmėmis ir vykdyti projektus, kuriais padedama repatrijuoti į kilmės šalį ar ten persikelti, kai sukuriama tarptautiniuose susitarimuose numatytos sąlygos;
- 6) užtikrinti pasirengimą stichinių nelaimių ar panašių išskirtinių aplinkybių rizikai ir naudojimąsi tinkama išankstinio perspėjimo ir intervencijos sistema;
- 7) remti civilines operacijas, kuriomis siekiama apsaugoti kovų ar panašių ekstremalių situacijų aukas, vadovaujantis esamais tarptautiniais susitarimais.

ES humanitarinės pagalbos tikslas – atsižvelgus į poreikius, bet kada prireikus reaguoti į ekstremalią situaciją, siekiant išsaugoti gyvybę, užkirsti kelią žmonių kančioms ir jas palengvinti bei išsaugoti žmonių orumą, jei valdžios organai ir vietos dalyviai negali visko aprėpti, negali arba nenori imtis veiksmų. ES humanitarinė pagalba apima [23]: pagalbos operacijos, apsaugos operacijos, paramos operacijos, veiksmai, kuriais siekiama sudaryti geresnes sąlygas žmonėms, kuriems reikia pagalbos, laisvi pagalbos srautai.

Vis labiau yra pabrėžiami tarptautinės humanitarinės pagalbos teikimo principai, kokybė ir profesionalumas. Tačiau humanitarinės pagalbos teikėjams kyla tam tikrų sunkumų, kurie yra susiję su įvairiomis priežastimis, viena iš kurių yra prastas valdymas [2]. Principai kyla iš pagrindinių Raudonojo kryžiaus principų, visų pirma tai yra I (humaniškumo), II (nešališkumo), III (neutralumo) ir IV (nepriklausomumo) principai [17]. Humanitarinė pagalba turi būti teikiama laikantis humaniškumo, neutralumo ir nešališkumo principų [29]:

1. Humaniškumas. Humaniškumo principas reiškia, kad su žmonija bus elgiamasi humaniškai visomis aplinkybėmis, kai gelbėjamos gyvybės ir palengvinamos kančios, užtikrinant pagarbą asmeniui. Tai pagrindinis humanitarinės pagalbos principas.

2. Nešališkumas. Humanitarinė pagalba turi būti teikiama nešališkai ir neatsižvelgiant į tautybę, rasę, religiją arba politinius įsitikinimus, o turi būti atsižvelgiama tik į poreikį.

3. Nepriklausomumas. Humanitarinės agentūros turi rengti ir įgyvendinti savo politikos kryptis nepriklausomai nuo vyriausybės politikos krypčių ir veiksmų.

4. Neutralumas. Neutralumas reiškia nei vienos kariaujančios pusės nepalaikymą ir nesikišimą į politinio, rasinio, religinio arba ideologinio pobūdžio nesutarimus.

Šie humanitariniai principai pateikti JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijos Nr. 46/182 bei Komisijos komunikato Europos parlamentui ir tarybai, siekiant Europos konsensuso dėl humanitarinės pagalbos, prieduose, jie yra laikomi humanitarinės pagalbos teikimo gairėmis, ir visi tarptautinės pagalbos teikėjai turi dirbti remdamiesi šiais principais. Taip pat humanitarinė pagalba turi būti teikiama, vadovaujantis pagrindiniais humanitarinės pagalbos principais, kurie yra pateikti 1 priede. Taip pat šiame priede pateikiami jų vertinimo kriterijai. Visi pagalbos teikėjai privalo vadovautis šiais principais ir kriterijais.

Humanitarinė pagalba skiriasi nuo kitų pagalbos rūšių, nes jos vienintelis tikslas yra teikti pagalbą kritinėje situacijoje, konkrečiai siekiant išgelbėti ir išsaugoti gyvybę bei užkirsti kelią žmonių kančioms ir jas palengvinti, kai tik to reikia, jeigu vietos veikėjai neturi reikiamų priemonių, negali arba nenori veikti. Principinis pagalbos teikimas turi būti tarptautinių veiksmų pagrindas. Naudingą pagrindą suteikia gero humanitarinės pagalbos teikimo iniciatyva (CHPT – Good Humanitarian Donorship), kuri buvo pradėta 2003 m. birželio mėnesį [17]. Pagrindinis šitos iniciatyvos uždavinys yra užtikrinti pakankamą pinigų sumą, kuri skiriama kaip pagalba, atsižvelgiant į poreikį, bet ne į politines pažiūras, tautybę, religiją ir rasę, ir šitų pinigų sumą galima gautų reikiamu laiku [27].

Humanitarinė pagalba laikoma trumpalaike priemone, nes trunka ne ilgiau kaip 6 mėnesius ir pirmiausia ji yra skiriama [35]:

- a) išgelbėti žmonių gyvybes kritinių situacijų metu ir iš karto po jų;
- b) teikti pagalbą ir paramą žmonėms, paveiktiems ilgalaikės krizės;
- c) vykdyti trumpalaikius reabilitacijos ir atstatymo darbus po avarijos;
- d) užtikrinti pasirengimą rizikos, naudojant jiems išankstinio perspėjimo sistemas.

Efektyvios pagalbos teikimas tai yra [17] :

1. tinkamai teikti humanitarinę pagalbą;
2. nustatyti bendrą poreikių vertinimo sistemą ir dalijimosi ekspertų tyrimo rezultatais sistemą;
3. užtikrinti bendrą proporcingą pagalbą, skirdama ypatingą dėmesį “užmirštom krizėms” ir poreikiams, į kuriuos nebuvo atsižvelgta.

Teikiant pagalbą pigiau, galima būtų padidinti teikiamos pagalbos kiekį. Atliktas auditas nustatė, kaip masto efektyvumas gali būti pasiektas realizuojant efektyvios pagalbos principus. Vienas iš pagrindinių argumentų stiprinti teikiamos pagalbos efektyvumą yra tai, kad yra nuolatos užgaištama

laiko vykdant įvairias operacijas dėl pagalbos teikėjų fragmentiškumo. Gilesnio šio klausimo išanalizavimas būtų efektyvi paskata žengti į priekį pagalbos efektyvumo didinimo link. Taip pat buvo pastebėta, kad dabartiniu metu yra labai daug įvairiausių projektų ir programų, skirstančių pagalbos teikimo šaltinių teikiamą pagalbą, kas kenkia ne tik pagalbos teikimo operatyvumui, bet ir pasunkina pagalbos teikimo valdymą. Pareigūnai, humanitarinių organizacijų darbuotojai, gydytojai besivystančiuose šalyse per daug laiko praleidžia pildant visokias ataskaitas arba per daug laiko praleidžia susitikimuose su vyriausybėmis. Tikslai ir programos yra nenuoseklios, todėl pastangos labai dažnai besidubliuoja arba yra klaidingai nukreipiamos. ES atliktų tyrimų išvados yra tokios [2]:

- Visiškai trūksta informacijos valdymo sistemos, kad būtų deramai atsižvelgta į išlaidų ir naudos santykį arba į programų efektyvumą naudojant įvairius pagalbos modelius;
- Stiprinant tolimesnių programų ir projektų vykdymą, naudoti bendrus finansavimo mechanizmus;
- Pagalbos pasidalijimo problema – patobulinimų galima pasiekti šioje srityje tik darbo pasidalijimo didinimu.

ES, siekdama padidinti tarptautinės pagalbos teikimo efektyvumą, priėmė daug teisės aktų. Kai kurių teisės aktų apžvalga yra pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė. ES teisės aktų, priimtų tarptautinės pagalbos teikimo efektyvumui didinti, apžvalga

Eil. Nr.	Dokumento pavadinimas	Siektinas rezultatas	
1.	Europos Bendrijos Komisijos 2008 m. kovo 5 d. komunikatas Nr. KOM/2008/130 Europos Parlamentui ir Tarybai „Dėl ES pajėgumo reaguoti į nelaimės didinimo	1. Nuolatinis koordinavimo stiprinimas	Veikėjų ir politikos kryptčių Europoje įvairovė
			Būtinasis didesnis nuoseklumas, efektyvumas ir matomumas siekiant integruotesnio ES pajėgumo reaguoti į nelaimės
		2. Bendrijos civilinės saugos mechanizmo stiprinimas	Stebėsenos ir informacijos centro, kuris galėtų tapti Europos civilinės saugos operatyviniu centru intervencijoms vykdyti, kūrimas
			Europos civilinės saugos pajėgumo reaguoti didinimas
		3. Europos humanitarinės pagalbos stiprinimas	Spartaus vertinimo ir reagavimo pajėgumo tolesnis didinimas vietoje pasitelkiant Humanitarinės pagalbos generalinio direktorato vietos biurus ir vietos ekspertus
			Ryšiai su įvairiais dalyviais

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Dokumento pavadinimas	Siekimas rezultatas	
			Stiprindama pajėgumą reaguoti pasauliniu lygmeniu
		<i>4. Pajėgumo pagal Bendrijos politikos sritis ir priemonės didinimas</i>	Europos reagavimo į nelaimės mokymo tinklo kūrimas
			Patobulintos pasirengimo nelaimėms priemonės, išankstinio įspėjimo
			Europos skubios pagalbos numerio 112 naudojimas
			Pasirengimas nelaimėms trečiosiose šalyse
2.	Europos Parlamento 2008 m. birželio 19 d. rezoliucija 2009/C 286 E/04 “Dėl ES pajėgumo reaguoti į nelaimės gerinimo”	<i>1. Gebėjimo išvengti nelaimių ir šalinti jų padarinius didinimas</i>	Didinti ES reagavimo į nelaimės nuoseklumą, efektyvumą ir matomumą
			Didinti ES nelaimių prevencijos ir reagavimo į jas pajėgumus
		<i>2. Reikalinga strategija, kuri apimtų nelaimių prevenciją, pasirengimą joms, reagavimą į jas ir jų padarinių šalinimą nacionaliniu, Europos ir tarptautiniu lygmenimis</i>	Į Komisijos strategiją turėtų būti įtrauktas visas reagavimo į nelaimę ciklas nuo prevencijos iki padarinių šalinimo
			Konsensuso dėl humanitarinės pagalbos įgyvendinimo veiksmų planas, kuris įneša svarbų indėlį į efektyvią, gerai koordinuotą ir sustiprintą Europos humanitarinę pagalbą

Šaltinis: sudaryta autorės

Nūdienos nelaimės dažnai yra tarpvalstybinio pobūdžio ir į jas būtina reaguoti daugiašaliais ir darniais veiksmais. Be to, vis sunkiau atskirti vidaus ir išorės pavojus: nuo cunamio Indijos vandenyne nukentėjo ir keliautojai iš Europos, ir vietiniai gyventojai, nuo potvynių ir gaisrų kenčia ir ES valstybės narės, ir kaimyninės šalys, o epidemijos gali iš vieno žemyno išplisti į kitą, be to, Europos šalių piliečius tenka evakuoti iš įvairių krizės zonų. Imdamasi bet kokių veiksmų konkrečios nelaimės atveju, ES turi atsižvelgti į poreikius ir pasirinkti tinkamiausias turimas priemones. Be to, būtina atsižvelgti į spartumą, efektyvumą ir ekonomiškumą [9]. Vis dažniau pasigirsta raginimai didinti esamo ES pajėgumo reaguoti į nelaimės efektyvumą, todėl ES savo teisės aktuose pabrėžia pagrindinius principus, į kurius reikėtų atsižvelgti norint didinti efektyvumą. Šie principai yra pateikiami 2 lentelėje.

2 lentelė. Pagrindiniai principai ES teikiamos pagalbos efektyvumui didinti

Eil. Nr.	Pagrindiniai principai		ES įsipareigojimai, siekiant efektyviau teikti tarptautinę pagalbą
1.	Partnerystė	Su kitais humanitarinės srities subjektais	Laikytis partnerystės principo ir pakloti pamatus glaudesniai bendram darbui
		Su naujai atsirandančiais teikėjais	Skatinti naujus ir atsirandančius oficialius pagalbos teikėjus bei privačius aukotojus
2.	Geros humanitarinės pagalbos teikimas	Veiklos suderinamumas	Užtikrinti reagavimo į krizes veiklos suderinamumą ir papildomumą
		Geresnis veiklos koordinavimas	Per koordinavimą sustiprinti bendras pastangas tobulinti humanitarinę sistemą
		Reagavimas. Darbas vietoje	Skirti ypatingą dėmesį reagavimui ir darbui vietoje
		Laiku teikiama pagalba	Teikti laiku ir aiškiai susieti su poreikiais
		Greitis ir kokybė	Užtikrinti teikimą geriausiai įmanomos pagalbos ir kad ji atitiktų numatytą tikslą
		Atsakomybė	Atsakomybė ES piliečiams, bei atsakomybę humanitarinę krizę patiriančių šalių gyventojams, įpareigojimas veikti laikantis kokybės standartų, principų, gairių.
3.	Veiklos įvertinimas ir geros praktikos diegimas	Tinkamas pagalbos įvertinimas	Griežtas požiūris į veiklos įvertinimą. Norint tinkamai įvertinti, reikia turėti atitinkamos patirties, taip pat patikimos informacijos bei aiškiai nustatytus prioritetus
		Geros pagalbos teikimo praktikos užtikrinimas	Užtikrinti sustiprintą humanitarinio reagavimo veiklą, nustatant trūkumus, remiant gerai organizuotą pagalbos teikimą. Siekimas išvengti sutampančių veiksmų, užtikrinti tinkamą humanitarinės pagalbos poreikių įvertinimą ir patenkinimą.

Šaltinis: sudaryta autorės

Lietuva taip pat dalyvauja įvairiose tarptautinėse humanitarinėse misijose, jose pagalba teikiama siunčiant tarptautinės pagalbos komandą, ekspertus ir teikiant pagalbos priemones [3]. Pagal galiojančius LR teisės aktus humanitarinė pagalba yra traktuojama kaip savanoriška parama šalims, nukentėjusiems nuo stichinių nelaimių ar neigiamos žmonių veiklos. Tarptautinė pagalba yra Lietuvos teikiama pagalbos prašančiajai šaliai ekspertų, humanitarinė pagalba ir siunčiant pagalbą [60]. Lietuvos teikiamos tarptautinės pagalbos formos yra [74]:

- 1) humanitarinė pagalba,
- 2) ekspertų pagalba,
- 3) tarptautinės pagalbos teikimo komanda (toliau - komanda).

1.2. Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos vertinimas

Kiekvienos organizacijos siekis yra sėkmingai dirbti, įvykdyti keliamus uždavinius ir įgyvendinti užbrėžtus tikslus. Veiklos organizavimas ir planavimas padeda tuos siekius įgyvendinti. Tačiau be sėkmingo organizacijos veiklos organizavimo turi būti užtikrintas dar ir veiklos vertinimas, kad galima būtų nustatyti ir iširti veiklos probleminius aspektus ir priimti sprendimus šioms problemoms spręsti. Tarptautinės pagalbos teikimo sistema atlieka tam tikrą veiklą, vykdydama jai pavestas funkcijas. Visose savo veiklos etapuose yra siektini tam tikri rezultatai, kurie gali būti įvertinti ir turi būti įvertinti. Nustatyti ir vertinti tarptautinės pagalbos veiklos rezultatus yra gana sudėtinga, bet vertinimas yra neišvengiamas. Vertinimas reikalingas tarptautinės pagalbos teikimo sistemoje ne tik veiklos įvertinimui, bet ir norint nustatyti ir įvertinti nukentėjusių šalių pagalbos poreikius ir teisingai bei efektyviai paskirstyti teikiamą pagalbą. Paprastai vertinimas yra grindžiamas sisteminiu duomenų surinkimu ir analize bei tų duomenų apibendrinimu [101].

Veiklos vertinimas tai procesas, kurio metu nustatome, kiek atliktoji veikla atitinka lauktus rezultatus [39]. Veiklos vertinimas yra reikalingas tam, kad būtų galima įvertinti, kaip yra organizuojama tarptautinės pagalbos teikimo veikla, kokių rezultatų ji atneša ir kokius trūkumus turi. Veiklos vertinimas pradedamas jau pirmame veiklos etape – veiklos planavime, ir tęsiasi pastoviai ir nenutrūkstamai visą pagalbos teikimo laikotarpį. Kadangi Lietuvos sukurta tarptautinės pagalbos teikimo sistema yra nauja ir sukurta neseniai, ji turi nemažai trūkumų, neatitikimų ir neišspręstų problemų. Tam jau dabartiniu metu reikalingas Lietuvos sukurtos sistemos vertinimas, atsižvelgiant į pasaulinį ir ES sukurtus mechanizmus ir sukaupą patirtį. Efektyvus ir skaidrus sukurtos sistemos funkcionavimas priklauso nuo daugybės faktorių. Kai iškyla probleminė situacija, labai svarbu įvertinti esamą situaciją, nustatyti problemas ir jas pašalinti. Probleminės situacijos vertinimas leidžia priimti teisingus bei logiškai pagrįstus sprendimus. Tam turi būti atlikti tokie veiksmai [100]:

1. iširti problematiką tyrimo objektą;
2. nustatyti sistemos tikslų hierarchiją;
3. aprašyti kiekvienos posistemės poveikį sistemai, kurioje jos funkcionuoja. Taip pat nustatyti sistemos poveikį posistemų elementams;
4. nustatyti galimybę tobulinti tiriamos posistemės veiklą.

Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos vertinimui turi būti nustatyti vertinimo kriterijai. Kriterijai gali būti kiekybiniai, kokybiniais bei išlaidų efektyvumo. Kiekybiniai kriterijai parodo, kiek yra pasiekta, o kokybiniai kriterijai parodo kaip buvo suteiktos paslaugos, nurodo jų tinkamumą, vartotojų patenkinimą ir paslaugų standartų atitikti. Išlaidų efektyvumo kriterijai apibūdina pasiektų rezultatų ir išteklių santykį [97]. Kiekybiniai vertinimo kriterijai rezultatus vertina skaitmenine išraiška. Kokybiniai vertinimo kriterijai apčiuopiami sudėtingiau, nes jie nėra suvokiami per

pateikiamus rezultatus ir jų poveikį [48]. Stasio Puškoriaus monografijoje „Veiklos auditas“ teigiama, kad „Pasirenkant kriterijus nustatoma, kuris faktorius bus vertinamas (nuostoliai, pelnas, laikas ir pan.), ieškoma šių faktorių nusakančių duomenų, sukuriamas nagrinėjamo proceso modelis, nustatomos kriterijaus reikšmės, pagal kurias bus pasirinktas sprendimo variantas“ [84, 33 p.].

Vertinant viešojo sektoriaus institucijų veiklą, taikomas vienas iš 3E kriterijų (ekonomiškumas, efektyvumas, veiksmingumas) [84, 31 p.]. Parenkant kriterijų, kuris bus vertinamas, reikia išsiaiškinti, ką vertina kiekvienas kriterijus ir koks kriterijus būtų tinkamiausias vertinti tarptautinės pagalbos veiklą.

Ekonomiškumas yra suprantamas kaip panaudotų išteklių, kurie reikalingi tam tikram rezultatui gauti, minimizavimas, išlaikant tam tikrą to rezultato kokybę.

Efektyvumas yra santykis tarp pageidautinų veiklos rezultatų ir panaudotų tiems rezultatams pasiekti kompleksinių išteklių, indėlių, kaštų bei kitų resursų.

Veiksmingumas yra nustatytų tikslų įgyvendinimo lygis, panaudojus tam tikrą išteklių kiekį [83].

Ekonomiškumas dar vadinamas taupumu, vertina tik kaštus, tuo tarpu efektyvumas yra kur kas universalesnis kriterijus laikui, vykdančių konkrečią užduotį darbuotojų skaičių, darbo organizavimo aspektams, sąveikos problemoms ir kitiems veiksniams, vertinti, žinoma, neatsisakant ir finansinių sąnaudų vertinimo. Tačiau tai daroma aukštesniu lygmeniu, t.y. apskaičiavus visas arba didesnę dalį išlaidų, susijusių su konkrečios užduoties vykdymu. Dabartinės lietuvių kalbos instituto žodynas efektyvumo sąvoka apibrėžia per veiksmingumą [5]. Efektyvus – veiksmingas, duodantis reikiamus arba geriausius rezultatus [91]. Abu žodžiai „veiksmingumas ir efektyvumas“ – yra lygiaverčiai.

Renkantis tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos vertinimo kriterijų reikėtų atsižvelgti į tai, koks vertinimo kriterijus atspindėtų tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos kokybę. Taikant kiekybinius kriterijus, pirmiausia būtina nustatyti jos veiklos „produktą“. Šios veiklos „produktas“ yra bendrojo naudojimo paslauga, kuri teikiama tik ypatingais atvejais: įvykus stichinei nelaimei arba žmogaus sukeltai nelaimei pagalbą prašančioje šalyje [72]. Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos ekonomiškumą ir efektyvumą galima įvertinti tik įvykus nelaimei. Tokiais atvejais efektyvumui vertinti skaičiuojamas suteiktos techninės pagalbos ir pagalbos maistu mastas, išgelbėtų žmonių skaičius, laikas, skirtas komandai operatyviai suteikti pagalbą, ir pan. Ekonomiškumas skaičiuojamas, kaip buvo suteikta pagalba, taupant pinigus, kaip teikiama pagalba, kai komandos nariai negauna jokios finansinės naudos iš jos ir dėl to sutaupomi pinigai, ir pan. Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiksmingumą galima įvertinti tik tada, kai kalbama apie pagalbos teikimą apskritai visame pasaulyje: ar verta iš principo teikti pagalbą. Taip pat veiksmingumą gali vertinti ne ta šalis, kuri teikia pagalbą, o ta, kuri priima – ji gali įvertinti, ar buvo jiems suteikta pagalba veiksminga. Todėl tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklą daugiau vertinsime kiekybiniais aspektais,

vertindami pagalbos efektyvumą. Dažniausiai nelaimės įvyksta besivystančios šalys bei šalys esančios geografiškai nepatogioje vietoje, todėl tarptautinės pagalbos teikėjai turi užtikrinti pagalbos teikimą pastoviai. Norint sumažinti stichinių nelaimių grėsmės iki minimumo, ES paskutinių metu taiko tarptautinės pagalbos efektyvumo didinimo politiką. Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos kokybę lemia šios sistemos efektyvumas. Vadinasi sistemos efektyvumas didinimas yra sistemos tobulinimo pagrindas [72]. Šio darbo tikslas yra įvertinti Lietuvoje sukurtos tarptautinės pagalbos teikimo sistemos efektyvumą ir nustatyti sukurtos sistemos privalumus ir trūkumus.

Efektyvaus reagavimas į pagalbos prašymą vertinimas valstybėms narėms pagal naują Europos mechanizmą pateikiamas 3 lentelėje. Joje pateikiami pagrindiniai vertinimo kriterijai, kuriais vadovaujantis, ES įpareigoja visas valstybes nares įvykdyti tarptautinės pagalbos teikimo efektyvumo didinimo reikalavimus. Pateikti kriterijai yra sulyginami su Lietuvos turimais duomenimis, ir tai yra pateikiama toje pačioje lentelėje.

3 lentelė. Efektyvaus reagavimo į pagalbos prašymą vertinimo kriterijai ir Lietuvos rezultatų įvertinimas.

Eil. Nr.	Vertinimo sritis	Vertinimo kriterijai	Lietuvos rezultatai
1.	Iš anksto nustatytos pagalbos teikimo komandos	Pasirengusios teikti pagalbą	Privalo būti nuolatinės parengties – nuolat pasirengę išvykti
		Gali būti tuojau surenkamos	Turi būti surenkami operatyviai, informuojant juos mobiliojo, fiksuoto ryšio priemonėmis, faksu, elektroniniu paštu.
		Siunčiamos praėjus 12 val. nuo pagalbos prašymo gavimo	Komanda nuo PAGD pritarimo priėmimo turi išvykti oro transportu per 10 valandų, žemės ir vandens transportu – per 8 val.
2.	Iš anksto nustatytos pagalbos teikimo moduliai	Pasirengusios teikti pagalbą	Turi būti nuolatinės parengties (priemonės tvarkingos ir parengtos naudoti)
		Gali būti tuojau surenkamos	Turi būti operatyviai surenkami iš saugojimo vietų Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybose (toliau – VPGT) ir valstybės rezervo
		Siunčiamos praėjus 12 val. nuo pagalbos prašymo gavimo	Modulių išsiuntimo laikas yra nustatytas tik atvejams, kai siunčiamas modulis kartus su komanda - nuo pritarimo PAGD

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Vertinimo sritis	Vertinimo kriterijai	Lietuvos rezultatai
			priėmimo turi išvykti oro transportu per 10 valandų, žemės ir vandens transportu – per 8 val. Jeigu siunčiamas modulis techninė pagalba, išsiuntimo laikas nereglamentuojamas
3.	Atrenka ekspertus, kurie gali dirbti ekstremalaus įvykio vietoje įvertinimo ir koordinavimo grupėje	-	Yra patvirtinti PAGD direktoriaus komandos narių sąrašai, į kuriuos yra įtraukti ekspertai iš skirtingų institucijų
4.	Galimybė teikti kitą paramą, kurią galima gauti iš jų kompetentingų tarnybų	Specializuotas personalas, įranga Pasitelkti išteklių	Lietuvos teisės aktai nereglamentuoja galimybės teikti kitą paramą, kurią galima gauti iš kompetentingų tarnybų

Šaltinis: sudaryta autorės

Siekiant padėti plėtoti greitojo reagavimo civilinės saugos pajėgumus, reikėtų apsvarstyti papildomų, iš vienos ar daugiau valstybių narių išteklių sudarytų, civilinės saugos pagalbos teikimo modulių, kurie sąveikautų tarpusavyje, kūrimą. Moduliai organizuojami valstybių narių lygiu, valstybės narės duoda jiems nurodymus ir jiems vadovauja. ES yra nustačiusi 13 modulių, o Lietuvoje yra nustatyti 5 pagrindiniai moduliai. Informacija apie ES ir Lietuvos sukurtus modulius pateikiama 2 priede.

Pagal ES sukurtą mechanizmą, siekiant pagerinti reagavimą į ekstremalias situacijas valstybės narės turėtų įvykdyti sekančius reikalavimus [28]:

1. Valstybių narių lygiu organizuojami pagalbos teikimo moduliai.
2. Valstybių narių ryšio punktai turėtų veikti taip, kad galėtų teikti informaciją apie galimą suteikti civilinės saugos pagalbą, kurios prašo ekstremalios situacijos ištikta šalis.
3. Patikima CECIS sistema.
4. Patikimiau užtikrinamas transporto priemonių prieinamumas.

Lietuvos atveju pirmas reikalavimas yra įvykdytas, ir dabar pagalba yra siunčiama pagal atitinkamus modulius. Lietuvoje informaciją apie galimą suteikti civilinės saugos pagalbą teikia PAGD situacijų koordinavimo skyriaus pareigūnai. Ryšio punktai gali tik skubos tvarka informuoti ir surinkti komandos narius ir ekspertus. CECIS sistema Europoje yra sukurta, ir kartu su MIC padeda tvarkyti ir perduoti informaciją iš pagalbą prašančios šalies į kitas valstybes nares ir atgal. Dėl transporto priemonių prieinamumo, tai dabartiniu metu tai kol kas Lietuvoje yra problematiškas klausimas, nes dėl transporto priemonių neprieinamumo dažnai nukenčia teikiamos pagalbos operatyvumas.

Humanitariniai veiksmai yra vykdomi pagal bendrą tarptautinį požiūrį, kurio laikosi ES, JT, Raudonojo kryžiaus ir Raudonojo pusmėnulio judėjimas, humanitarinę pagalbą teikiančios NVO ir kiti veikėjai, laikydamiesi partnerystės su nukentėjusiomis bendruomenės principo. Vis labiau yra pabrėžiami tarptautinės pagalbos principai, kokybė ir profesionalumas. Pagrindinis humanitarinės pagalbos tikslas yra gelbėti gyvybes ir teikti skubią pagalbą žmonėms, kurie dėl stichinės nelaimės arba dėl konflikto patiria sudėtingą krizę. Pasaulyje visos humanitarinės krizės, į kurias reaguoja tarptautinės organizacijos, yra skirstomos į gamtos nelaimės, ginkluotus konfliktus ir struktūrinės bei kitos rūšies krizes. Yra išskiriamos 3 pagrindinės tarptautinės pagalbos rūšys: skubi pagalba, pagalba maistu ir pagalba pabėgėliams. Lietuvos teikima tarptautinė pagalba yra 3 formų – humanitarinė pagalba, ekspertų pagalba, tarptautinės pagalbos teikimo komanda. Buvo atliktas ES tarptautinės pagalbos auditas ir buvo nustatyta kaip masto efektyvumas gali būti pasiektas realizuojant efektyvios pagalbos principus. Buvo nustatyta, kad yra užgaištama daug laiko vykdant įvairias operacijas, yra daug įvairių programų ir projektų, kas pasunkina pagalbos teikimą, pastangos besidubliuoja arba yra klaidingai nukreipiamos.

2. TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO YPATUMAI

Įvairios katastrofos gali įvykti bet kurioje mūsų planetos vietoje ir bet kuriuo laiku. 2009 m. (žr. 3 priedą) ir 2010 metai yra to pavyzdys. Pasaulyje vien per 2010 metų 3 vasaros mėnesius įvyko labai daug stichinių nelaimių, kurios nusinešė daugybės žmonių gyvybes ir padarė labai didelę žalą. Miškų gaisrai Rusijoje, Kalifornijoje, potvyniai Lenkijoje, Čekijoje, Vokietijoje ir Pakistane. Ir kaip matome, kokia bebūtų jų priežastis – potvynis, sausra, žemės drebėjimas ar konfliktas – visada būna žmonių aukos, o žmonės praranda galimybę savarankiškai pasirūpinti savimi, ir jiems reikalinga pagalba. Pati siaubingiausia stichinė nelaimė pasaulyje per paskutinį dešimtmetį buvo žemės drebėjimas Indijos vandenine, kuris vėliau sukėlė cunamį. Anksti ryte 2004 m. gruodžio 26 d. įvyko labai stiprus žemės drebėjimas – 9,0 balai pagal Richterio skalę. Žemės drebėjimas sukėlė cunamio bangas, kurios siekė 10 m. aukščio ir judėjo 500 kilometrų per valandą greičiu. Pagal paskaičiavimus 2005 m. balandžio mėnesį aukų skaičius siekė 217 000 žmonių, o 51 000 buvo dingę be žinios. Daugiau negu pusė milijono žmonių liko be pastogės. Po šios nelaimės JTO pradėjo imtis įvairiausių priemonių, stiprinant visą eilę humanitarinių poreikių. Tuo tikslu 2005 m. sausio 5 d. buvo mobilizuoti 977 mln. JAV dolerių, siekiant finansuoti svarbiausius darbus, kurie užtikrina humanitarinės pagalbos teikimą [99]. Globaliniams klausimams spręsti yra sukurtas pasaulinis forumas, kurį sudaro JTO ir jos specializuotos agentūros. Lietuva taip pat dalyvauja šiame pasauliniame forume. Priklausomai nuo sprendžiamų globalinių klausimų kilimo vietos yra išskiriami trys lygmenys: tarptautinis, ES ir nacionalinis (nelaimės vietoje). Yra sukurtos įvairios tarptautinės organizacijos ir institucijos skirtinguose lygmenyse, kurios vykdydamos savo veiklą dalyvauja tarptautinės pagalbos teikimo veikloje. Šiame skyriuje išanalizuojama skirtingų lygmenų tarptautinių pagalbos teikimo institucijų veiklą tarptautinės pagalbos misijų srityje. Lietuvai tapus ES nare, ji prisiėmė ES kuriamos tarptautinės pagalbos politikos įsipareigojimus, kaip ir visos kitos ES valstybės narės. Viena šio skyriaus poskyryje analizuojamas ES kuriamas tarptautinės pagalbos teikimo mechanizmas. Kitame poskyryje išanalizuojama Lietuvoje sukurta tarptautinės pagalbos teikimo sistema.

2.1 Europos Sąjungos ir kitos pasaulinės institucijos, dalyvaujančios tarptautinės pagalbos teikimo veikloje

Siekama kuo greičiau suteikti pagalbą tiems, kuriems jos reikia nepaisant rasės, religinių ar politinių įsitikinimų ir neatsižvelgiant į tai, ar krizė susidarė dėl žmonių sukulto konflikto, ar dėl stichinės nelaimės. Humanitarinės pagalbos operacijos gali būti finansuojamos įgyvendinant tarptautinės ar valstybės narės nevyriausybinių agentūrų ar organizacijų arba trečiosios šalies pagalbos gavėjos prašymu. Taip pat galima finansuoti tarptautinių agentūrų ir organizacijų humanitarines

operacijas. Finansuojamos humanitarinės operacijos turi būti koordinuojamos ir suderinamos su tarptautinių organizacijų ir agentūrų, ypač esančių JT sistemos dalimi, veikla [27].

Tarptautinės pagalbos teikimo sistemoje pasaulyje dalyvauja įvairios tarptautinės organizacijos ir institucijos. Klasifikuoti tarptautines organizacijas beveik neįmanoma. Klasifikuoti yra sunku ne dėl to, kad organizacijų yra daug, tačiau dėl to, kad klasifikuoti galima pagal daugelį kriterijų. Taigi, į organizaciją galima žiūrėti iš keleto taškų: laikina ji ar pastovi, specializuota ar universali ir t.t.. Todėl svarbu turėti pagrindinius klasifikacijos kriterijus. Tarptautinių organizacijų klasifikacija visų pirma siūlo atsižvelgti į lygiateisiškumo kriterijų. Visoms organizacijoms turėtų būti būdinga jų veiklos kryptingumas: siekimas tarptautinio bendradarbiavimo (tarpvyriausybinių ir ne, įvairiose srityse). egzistuoja daug organizacijų, kurios niekaip neatitinka šių kriterijų. Tai dažniausiai yra kariniai blokai. Taip pat tarptautinės organizacijos pagal organizacijos atvirumą gali būti uždaros (ribota narystė) ir atvira (narių skaičius neribojamas). Pagal narystės ypatumus jos gali būti universalios (pvz. JTO) arba reogioninės (pvz. ES). Pagal veiklos lygmenys organizacijos yra skirtstomos į nacionalinio, ES ir tarptautinio lygmens organizacijas. Taip pat tarptautines organizacijas galima skirstyti pagal tarptautinėse misijose atliekamas funkcijas – veiklos koordinavimą, finansavimą, pagalbos gyventojams teikimą, nukentėjusių paiešką, išteklių valdymą ir pan.

Be tarptautinių organizacijų pagalbos daugumos nelaimės ištiktų šalių gyventojų aukos būtų keliasdešimt kartų didesnės. Šių organizacijų veiklą koordinuoja JT humanitarinių reikalų koordinavimo biuras⁵ (toliau – OCHA) Viena iš OCHA sudėtinių dalių teikiant humanitarinę pagalbą Europai ir šiaurės Afrikai yra ES Humanitarinės pagalbos generalinis direktoratas⁶ (toliau - ECHO).

1988 m. Armėnijoje įvykus žemės drebėjimui, nusinešusiam virš 30 000 žmonių gyvybių, pasaulio valstybės sureagavo kiekviena savaip. Po metų prie nuolatinės JT komisijos Saugumo tarybos buvo sukurta darbo grupė, kuri apibendrino gerąją ir blogąją patirtį, įgytą vykdant humanitarinės pagalbos misiją Armėnijoje. JT Generalinė Asamblėja 1991 m. gruodžio 19 d. įvykusiame plenariniame posėdyje, išnagrinėjusi JT Generalinio sekretoriato pateiktas išvadas dėl humanitarinės pagalbos, atsižvelgdama į 1971 m. gruodžio 14 d. rezoliucijoje Nr. 2816 (XXVI) ir 1989 m. gruodžio 22 d. rezoliucijoje Nr. 44/236 priimtas nuostatas, stengiantis efektyviau spręsti iškilusias problemas, įsteigė OCHA [29].

OCHA yra pagrindinis humanitarinės pagalbos ir gelbėjimo operacijų koordinavimo centras, vykdomas kaip pagalbos prašymų priėmimas, taip ir teikiamos pagalbos koordinavimą. Įvykus humanitarinei katastrofai ar kitam įvykiui, kai nukentėjusioji šalis prašo pagalbos, pirmiausia į nelaimės vietą atvyksta OCHA atstovas [87]. OCHA atstovas susisiekęs su vietos ekstremalių situacijų

⁵ Angl. Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.

⁶ Angl. European Community Humanitarian Office

valdymo institucija ⁷ (toliau - LEMA) [68], iš kurios gauna informaciją apie pagalbos apimtį ir turinį. Tą pačią dieną OCHA atstovas siunčia savo pirmąją ataskaitą į OCHA ofisą Ženevoje arba Niujorke. Ženevos arba Niujorko ofisai gautą ataskaitą patalpina savo oficialiame tinklapyje [87], kuriame kitų šalių pagalbos tarnybų atstovai susipažinę su esamos situacijos įvertinimu ir nukentėjusiosios valstybės prašymu pateikia pasiūlymus dėl pagalbos teikimo. OCHA ofisas ir jo atstovas vietoje koordinuoja veiklą trim tarpusavyje susijusiais lygmenimis:

1. Nelaimės vietos lygmuo.
2. Nacionalinis lygmuo.
3. Tarptautinis lygmuo.

OCHA veikla atitinka įvairias politikos kryptis ir įgaliojimus: humanitarinė pagalba, stabilizavimas, atstatymas ir tvaraus vystymosi tikslai, ekonominis bendradarbiavimas ir pagrindinės teisės. Yra daugybė priemonių, kuriomis ji gali pasinaudoti reaguodama į nelaimes ir krizes. Visos priemonės turi bendrą tikslą – skatinti įvairių priemonių efektyvumą, suderinamumą ir koordinavimą ištikus nelaimei ir krizei, tuo pačiu išlaikant jų atskirus įgaliojimus ir būtent vadinamąją „humanitarinės pagalbos zoną“ [96].

Paramos skyrimui ekstremalių situacijų atveju, remiantis EB konvencija, pasirašyta 1989 m. gruodžio 15 d. Lomėje su pakeitimais, padarytais 1995 m. lapkričio 4 d. Mauricijuje pasirašytu Susitarimu, iš dalies keičiančiu minėtą Konvenciją, taikomos procedūros ir susitarimai išlieka tokie, kaip buvo nustatyta toje Konvencijoje [44]. ES Taryba priėmė reglamentą, kuriame humanitarinė pagalba apima ne tik paramos operacijas, skirtas išsaugoti ir palaikyti gyvybę avarinėse situacijose ar jų padarinių laikotarpiu, bet taip pat ir veiklą, kuria siekiama, kad aukoms būtų lengviau gauti arba joms būtų suteikiamas laisvas priėjimas prie tokios pagalbos ir laisvo tokios pagalbos srauto [23]. 1996 m. birželio 20 d. ES Tarybos priimtame reglamente Nr. 1257/96, atsižvelgus į EB steigimo sutartį (ypač į jos 130 W straipsnį) ir Europos Komisijos pasiūlymus, ir veikdama pagal sutarties 189 c straipsnyje nustatytą tvarką, buvo sukurta ECHO [27]. Į šį reglamentą yra įtrauktos visų rūšių nelaimės, kurių atveju bendras pagalbos teikimo mechanizmas (toliau - mechanizmas) gali būti naudojamas, įskaitant ir įvykius už ES ribų. Nors procedūros, taikomos nelaimių trečiosiose šalyse ir ES atveju skiriasi, jose yra bendrų aspektų [10]. Iki šiol Lietuva, teikdama humanitarinę pagalbą, vadovaujasi ECHO direktyva teikiant pagalbą ES narėms ir NATO reglamentu – teikiant pagalbą kitoms šalims.

ECHO yra Europos Komisijos tarnyba, atsakinga už humanitarinės pagalbos teikimą trečiųjų šalių gyventojams, nukentėjusiems nuo konfliktų ir stichinių bei žmogaus sukeltų nelaimių. Remdamasis patirtimi, įgyta reaguojant į nelaimes, ECHO taip pat siekia didinti pasirengimą nelaimėms, kad sumažintų gyventojų pažeidžiamumą, kylančių pavojų bei nelaimių grėsmę ir

⁷ Angl. Local Emergency Management Agencies

ekonominės tokių nelaimių pasekmes. ECHO yra pagrindinis pagalbos teikėjas, kuris pasirašė arba partnerystės pagrindu sudarė sutartį su nevyriausybinėmis organizacijomis, tarptautinėmis organizacijomis (Raudonųjų Kryžių), susitarimą su JT agentūroms [33].

Pasaulyje be ECHO ir OCHA dar yra labai daug įvairių tarptautinių organizacijų, įvairių nacionalinių įstaigų, kurios užsiima tarptautinės pagalbos veikla. Daugelis iš jų atlieka specifines funkcijas, tokias kaip tarptautinės pagalbos koordinavimas, pranešimo priėmimas ir informacijos perdavimas. Pagrindinės institucijos, dalyvaujančios tarptautinės pagalbos veikloje pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Skirtingų lygmenų institucijų, dalyvaujančios tarptautinės pagalbos teikimo veikloje, pagrindinės funkcijos

Eil. Nr.	Institucija	Institucijos funkcijos
Tarptautinis lygmuo		
1.	Jungtinių Tautų Organizacija	Sprendžia humanitarinio pobūdžio tarptautines problemas. Imasi vadovaujamo vaidmens koordinuojant pagalbos pastangas nelaimės atveju, ypač operatyviniame lygmenyje. Platina patarimus, pavojaus signalus, ataskaitas apie situacijas ir pagalbos prašymus/kreipimus. Suteikia informaciją apie SAR komandų pasiuntimą. Pasiunčia nelaimės įvertinimo ir koordinavimo (UNDAC) komandą (kai reikia). Įsteigia OSOCC priėmimo centrą (kai reikia). Įsteigia OSOCC (kai reikia).
2.	Jungtinių tautų humanitarinių reikalų koordinavimo biuras	Įvedė reagavimo į ekstremalias situacijas sistemą koordinuoti veiksmus, kurių imasi tarptautinė bendrija, įvykus gamtinėms nelaimėms ar aplinkos ekstremalioms situacijoms. Palengvina pasikeitimą informacija tarp reagavimo tarptautinių SAR komandų. Pradinės pagalbos fazėje gali išstatyti JT nelaimės įvertinimo ir koordinavimo (UNDAC) komandą padėti įvertinti ekstremalią situaciją ir lauko koordinavimui. Vykdo pagalbos prašymų priėmimą, teikiamos pagalbos koordinavimą.
3.	Jungtinių Tautų nelaimių valdymo komanda	Suteikia humanitarinę pagalbą šalyje.
4.	Euroatlantinio reagavimo į nelaimes koordinaciniu centras	Koordinuoja NATO ir šalių partnerių reagavimą į stichines arba žmonių sukeltas nelaimes. Funkcionuoja kaip keitimosi informacija priemonė. Atsako už EAPC šalių reagavimo į katastrofas, kurios įvyksta EAPC geografinėje srityje, koordinavimą. Taip pat kuria Euroatlantinį reagavimo į katastrofas padalinį (t.y. nenuolatinė institucija, kurią sudaro personalas ir įrengimai, kuriuos valstybės galėtų suteikti reaguodamos į valstybės pagalbos prašymą). Organizuoja seminarus aptarti pamokas iš NATO koordinuojamų operacijų ir pratybų.
5.	Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas	Suteikia pagalbą gyventojams ir nukentėjusiems. Dalyvauja dingusių žmonių paieškos procese. Teikia informaciją dėl pirmosios pagalbos nukentėjusiems teikimo.

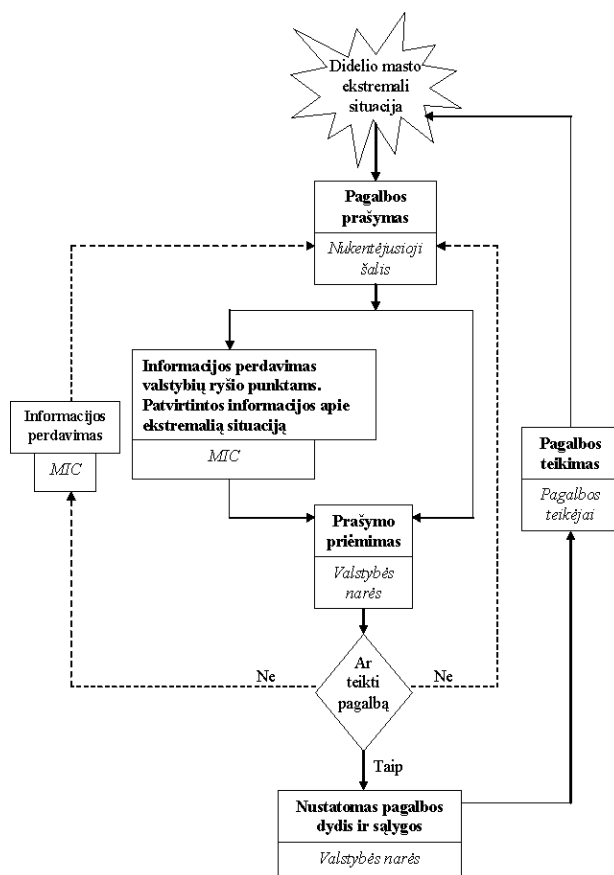
4 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Institucija	Institucijos funkcijos
6.	Jungtinių tautų nelaimės įvertinimo ir koordinavimo komandą	Padedą įvertinti ekstremalią situaciją.
7.	Tarptautinių pagalbos teikimo komandų operacijų valdymo centras	Stebi ir koordinuoja komandų veiklą, palaiko ryšį su pagalbą teikiančiąja valstybe, Monitoringo ir informavimo centru, JTO, pagalbos prašančiosios valstybės atsakingomis institucijomis, sistemina gautus duomenis ir kiekvienai šalies komandai per komandos vadovą paskiria užduotis. Užtikrina vadovavimą, vietinių valdžios institucijų identifikavimą, politikos įgyvendinimą, prioritetų nustatymą, strategijos sukūrimą, vietinių (vyriausybės) veiklų koordinavimą; pagalbą teikiančios šalies SAR komandų ir tarptautinių organizacijų koordinavimą, privačių savanoriškų organizacijų ir NVO veiklos koordinavimą, patalpų apsaugos užtikrinimą. Užtikrina logistikos teikimo funkcijos įgyvendinimą – apgyvendinimo, maisto, vandens, sanitarijos, transportavimo planavimas ir ryšių panaudojimas.
Europos Sąjungos lygmuo		
8.	Europos Sąjungos Humanitarinės pagalbos generalinis direktoratas	Atsako už pagalbos teikimą trečiųjų šalių gyventojams. Koordinuoja tarptautinės pagalbos teikimą EB ribose. Finansuoja Bendrijos humanitarinius veiksmus pasitelkiant partnerius, pasirašiusius arba pagrindų partnerystės sutartį, kaip antai nevyriausybines organizacijas ir tarptautines organizacijas (Raudonąjį Kryžį), arba finansinį ir administracinį pagrindų susitarimą (su JT agentūromis).
9.	Monitoringo ir informavimo centras	Užtikrina nenutrūkstamą ryšį su valstybių civilinės saugos susižinojimo punktais. Perduoda informaciją iš pagalbos prašančios šalies valstybės narėms. Palaiko glaudžius ryšius su vertinimo ir koordinavimo komandomis bei teikia joms paramą ir rekomendacijas. Teikia pagrindinę informaciją apie ekspertus, pagalbos teikimo komandas ir kitą galimą pagalbą teikimą.
10.	Bendra ekstremalių situacijų susižinojimo ir informavimo sistema	Padedą Monitoringo ir informavimo centrui ir valstybėms narėms sužinoti ir keisti informaciją. Užtikrina informacijos autentiškumą, vientisumą ir konfidencialumą.
Nacionalinis lygmuo		
11.	Vietos ekstremalių situacijų valdymo institucija	Teikia OCHA atstovams informaciją apie pagalbos apimtį ir turinį. Atsako už poreikių planavimo koordinavimą, taip pat operacijos nepertraukiamumą.
12.	Tarptautinės pagalbos teikimo komandos	Reaguoja į visus pavojus. Ieško patekusių į spąstus aukas, panaudojant fizines, šunų ir elektronines priemones. Teikia pagalbą nukentėjusiems.

Eil. Nr.	Institucija	Institucijos funkcijos
Lietuvos nacionalinis lygmuo		
13.	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas	Vykdo informacijos punkto funkcijas keičiantis informacija apie pasaulyje įvykusias dideles nelaimes ir organizuojant tarptautinės pagalbos teikimą nukentėjusioms šalims su Monitoringo ir informavimo centru, JT UN OCHA, Euroatlantinio reagavimo į nelaimes koordinaciniu centru apie pasaulyje įvykusias dideles nelaimes bei tarptautinės pagalbos teikimą nukentėjusioms šalims.
14.	Tarptautinės pagalbos teikimo komanda	Vykdo paieškos ir gelbėjimo operacijas miestuose, humanitarinės pagalbos gabenimą ir gaisrų gesinimą bei vandens tiekimą.

Šaltinis: sudaryta autorės

Priklausomai nuo pagalbos teikimo vietos ir masto, pagalbos teikimo veikloje dalyvauja įvairios organizacijos priklausomai nuo lygmens: nacionalinio ar ES. ES pagalbos teikėjai gali teikti pagalbą pačios EB ribose, kai veiklą koordinuoja ECHO. Pagalba už Bendrijos ribų gali būti teikiama autonomiškai arba prisidedant prie tarptautinės organizacijos vadovaujamos operacijos, o tokiu atveju Bendrija turėtų užmegzti ryšius su atitinkamomis tarptautinėmis organizacijomis. Pagalbos teikimo mechanizmas Bendrijos ribose yra pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. Pagalbos teikimas Europos Bendrijos ribose pagal ES mechanizmą

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal Europos Tarybos 2007 m. lapkričio 8 d. sprendimą Nr. 2007/779/EB

Kai pagalba teikiama, prisidedant prie tarptautinių organizacijų, teikiama pagalba turėtų būti derinama su JT ir kitais svarbiais tarptautiniais veikėjais, kad būtų kuo geriau panaudoti turimi ištekliai ir išvengta nereikalingo pastangų dubliavimo. JT tose vietose, kur yra jų atstovybės, tenka pagalbos teikimo operacijų trečiosiose šalyse pagrindinio koordinatoriaus vaidmuo [28]. Kai yra prisidedama prie tarptautinių organizacijų teikiamos pagalbos, turime dvi institucijas skirtinguose lygmenyse, atliekančias panašias funkcijas: ECHO (ES lygmenyje) ir OCHA (tarptautiniame lygmenyje). Siekiant nustatyti pagrindinius tolesnio bendradarbiavimo ir koordinavimo tarp OCHA ir ECHO principus, kai abi organizacijos tuo pačiu metu teikia pagalbą, ar sudaro sąlygas jos teikimui šaliai, kurią ištiko stichinė nelaimė arba žmogaus sukelta katastrofa, siekiant efektyviau bendradarbiauti, maksimaliai panaudoti turimus išteklius ir išvengti bet kokių pastangų dubliavimosi, OCHA ir ECHO nustatė, kad bet kokios katastrofos aukų poreikiai bus geriausiai patenkinti teikiant koordinuotą pagalbą. Europos Komisijos 2005 m. vasario 25 d. buvo priimtas sprendimas, nustatantis OCHA ir ECHO bendradarbiavimą tarptautinės pagalbos teikimo metu. Jis nustatė, kad turi būti tęsiamas pozityvus jų bendradarbiavimas: reguliarus keitimasis informacija, politinio ir praktinio dialogo palaikymas skirtinguose etapuose: pasiruošimo etape, reagavimo į nelaimės etape ir nelaimės zonoje [13].

2.2. Tarptautinės pagalbos veikloje dalyvaujantys subjektai ir jų teisinis statusas Lietuvoje

Bendrija po valstybių narių susirinkimo 1991 m. liepos 8 d., kuriame buvo priimta bendra rezoliucija dėl valstybių narių savitarpio pagalbos, kilus gamtinei ar techninei nelaimei gerinimo, pradėjo kurti bendra pagalbos teikimo mechanizmą. Bet po 10 metų reikėjo užtikrinti geresnę saugą. Todėl 2001 m. spalio 23 d. Europos Taryba priėmė sprendimą, kuriame nustatė Bendrijos mechanizmą sustiprintam bendradarbiavimui teikiant civilinės saugos pagalbą palengvinti. Šis mechanizmas turėjo užtikrinti, kad gavus prašymą ne tik būtų teikiama pagalbą ekstremalios situacijos atveju, bet turėjo palengvinti visų valstybių narių ir Bendrijos narių teikiamos komandos koordinavimą. Šio mechanizmo ypatumas, kad buvo atsižvelgta į izoliuotų, atokiausių ir kitų regionų ir salių reikmes. Buvo nustatyti reikalavimai, kurių tyrėtų laikytis valstybės narės, norėdamos užtikrinti gebėjimą efektyviai reaguoti į pagalbos prašymą ekstremalaus įvykio atveju [10]. Per paskutinius metus gerokai padaugėjo šalių, kurios pageidavo pasinaudoti nauju mechanizmu. Bet naujas priimtas mechanizmas turėjo būti pakeistas iš esmės tam, kad ES ekstremalių situacijų padarinių likvidavimas būtų nuoseklesnis ir veiksmingesnis. O jis turėjo būti pakeista dėl to, kad pastaraisiais metais kur kas dažniau ištinka gaivalinės ir žmogaus sukeltos nelaimės, ir jų pasekmės tampa vis pavojingesnės, dėl jų žūva žmonės, padaroma žala turtui, įskaitant kultūrinį paveldą, naikinama ekonominė ir socialinė infrastruktūra bei daroma žala aplinkai. Todėl 2007 metų lapkričio 8 d. Bendrija priėmė naują sprendimą, kuriame nustatė naują mechanizmą. Šio mechanizmo paskirtis yra gavus prašymą teikti

paramą ekstremalių situacijų atveju ir sudaryti sąlygas geriau koordinuoti valstybių narių ir Bendrijos teikiamą pagalbą atsižvelgiant į specialius atskirtų, atokiausių ir kitų Bendrijos regionų ar salų poreikius. Naujas mechanizmas buvo sukurtas tam, kad būtų sudarytos geresnės sąlygos mobilizuoti pagalbos teikimą bei lengvinti jos koordinavimą [28].

EB saugos sukurtas mechanizmas padeda ir palengvina sutelkti gyvybiškai svarbią civilinės saugos pagalbą neatidėliotinoms nelaimės ištiktų šalių reikmėms. Tokia pagalba teikiama padarius išvadas iš ankstesnių atvejų ir remiantis patirtimi, įgyta teikiant pagalbą įvairių ankstesnių nelaimių aukoms ES teritorijoje ir už jos ribų. ES Komisija pasiūlė sukurti Greitojo reagavimo ir pasirengimo didelio masto ekstremalioms situacijoms priemonę [14], taip sukuriant teisinę bazę civilinės saugos operacijoms finansuoti.

ES valstybėse narėse yra vykdoma skirtinga tarptautinės pagalbos teikimo veikla, skiriasi institucijos, vykdančios veiklos koordinavimo, planavimo, organizavimo ir kitus veiksmus. 4 priedo lentelėje yra pateikiam ES valstybės narių institucijų veiklos ypatumai skirtinguose tarptautinės pagalbos teikimo veiklos etapuose.

Lietuva, būdama euroatlantinės ir ES narė, dalyvauja globaliuose tarptautiniuose projektuose, siekiant užtikrinti kitų tautų gerovę. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų niekuo su humanitarine misija nesusijusi Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) padalinių veikla atstatant Irako ir Afganistano valstybes po karo veiksmų, priskiriama prie humanitarinės pagalbos tų šalių ekonomikai ir žmonių gerovei. Kaip didelį pasitikėjimą Lietuvos valstybė galima būtų paminėti NATO pasiūlymą prisiimti atsakomybę už Goro provincijos Afganistane atstatymo veiklą [49].

Šiuo metu LR už tarptautinių ir humanitarinių misijų vykdymą yra atsakingos trys institucijos, kurių veiklą koordinuoja LR Seimas ir Vyriausybė. Tai yra: Užsienio reikalų ministerija (toliau – URM), KAM, VRM.

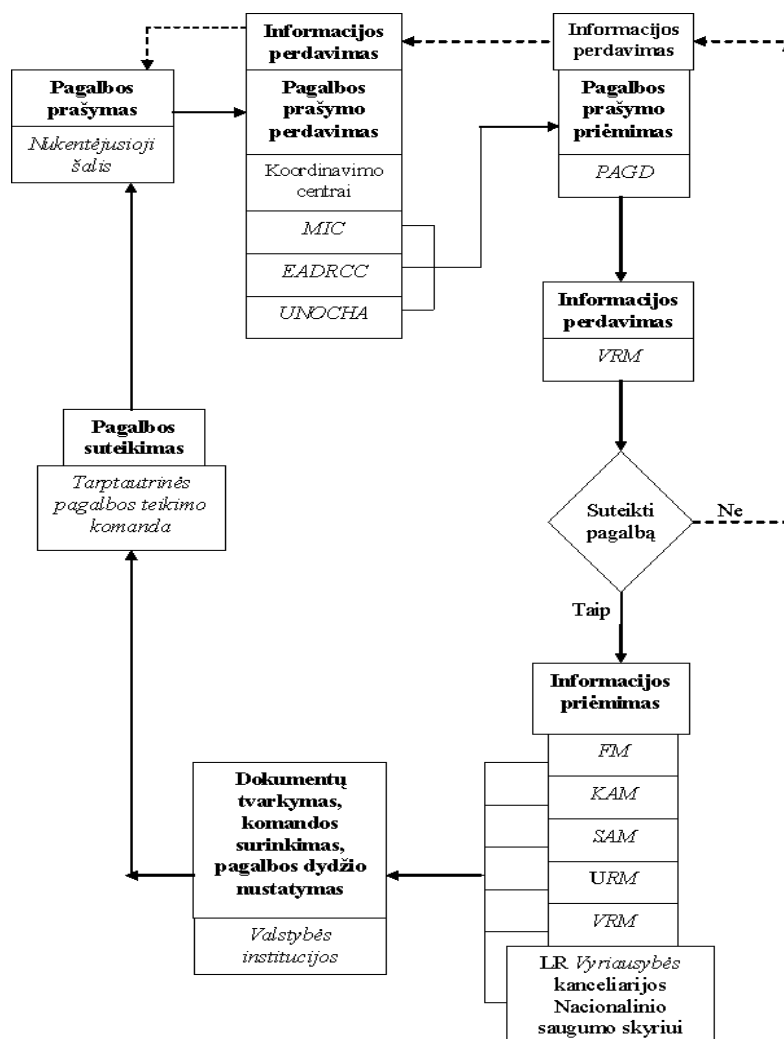
Pagal šią dieną galiojančius teisės aktus bet kokia misija už Lietuvos ribų, turi gauti Seimo deputatų daugumos pritarimą. Tai nesudaro problemų kai sprendžiamas klausimas apie KAM kareivių ar Policijos departamento prie VRM (toliau – PD) policijos atstovų dalyvavimo tarptautinėse taikos palaikymo misijose. Čia viena ar dvi dienos nesukelia tokių pavojingų ir katastrofiškų padarinių kaip gelbėtojų komandos išvykimas į žemės drebėjimo zoną, ar humanitarinės pagalbos teikimą šaliai, kurioje yra humanitarinė katastrofa. LR Vyriausybė, gavusi Seimo pritarimą, savo biudžete parengia finansinius resursus gelbėjimo operacijai ar humanitarinei pagalbai finansuoti. Finansų ministerija ir Lietuvos bankas, kaip Lietuvos išdo ir finansinių išteklių valdytojai, yra pritraukiami kaip finansiniai donorai misijų vykdymui. Vyriausybė kaip koordinuojanti institucija sutelkia skirtingų ministerijų ir žinybų pajėgas ir resursus, kurias gali išsiųsti į misiją. Tačiau LR Vyriausybė paveda iš pagalbą teikiančios ministerijos skirtų asignavimų aprūpinti siunčiamus atstovus apranga, reikmenimis, mokėti dienpinigius ir darbo užmokestį.

URM per savo struktūrinius padalinius, tokius kaip Konsulinis departamentas, Daugiašalių santykių departamentas, Saugumo politikos departamentas užtikrina gelbėjimo ir humanitarinių operacijų konsulinį bei politinį aprūpinimą. Dažniausiai teikiant pagalbą už ES ribų ir norint patekti į trečiąją šalį, reikalingos vizos, leidimai dirbti savo radijo stotimis suderintais dažniais, muitinės procedūros, ypač įvežant vaistus ir kai kurią gelbėjimo įrangą, kurios įvežimas gali būti uždraustas. URM per savo diplomatinės atstovybės užsienyje gali surinkti reikalingą žvalgybinę informaciją apie nukentėjusios šalies poreikius, katastrofos mastą. Jeigu Lietuva neturi užmezgusi diplomatinių santykių su trečiąja valstybe ar nukentėjusios šalies diplomatinės atstovybės Lietuvos teritorijoje nėra, Lietuvos Konsulinio departamento pareigūnai sprendžia įvažiavimo vizų ir jeigu reikia tranzitinių vizų įsigijimą diplomatiniais kanalais.

KAM, seniausiai dalyvaujanti tarptautinėse taikos palaikymo misijose, turi sukaupusi didžiausią patirtį ir materialinius išteklius, reikalingus misijoms.

VRM – tai struktūra, galinti daugiausiai pagelbėti nukentėjusioms šalims, kadangi jos struktūriniai padaliniai yra PD, PAGD, Migracijos departamentas, Sveikatos priežiūros tarnyba, Valstybinės sienos apsaugos tarnybos prie VRM (toliau - VSAT).

Pats pagalbos prašymo priėmimo procesas yra pateiktas 2 paveiksle su nurodytomis Lietuvos institucijomis, kuriom pranešama apie pagalbos prašymą, ir kurios dalyvauja pagalbos teikimo procese.

2 pav. Pagalbos prašymo priėmimas Lietuvoje

Šaltinis: sudaryta autorės, pagal tarptautinės pagalbos teikimo nuostatus

2.2.1. Lietuvos Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos tarptautinė veikla ir bendradarbiavimas

Lietuva dalyvauja pasauliniame forume – JTO ir jos specializuotose agentūrose, siekdama pagal išgales prisidėti prie globalių klausimų sprendimo. Visų pirma, tai tarptautinės taikos ir saugumo išsaugojimas, paremtas tarptautine teise ir bendradarbiavimu. Pastarojo dešimtmečio eigoje Lietuva vis labiau susiduria su globalinėmis problemomis, kurių sprendimas reikalauja suderintų daugelio valstybių pastangų: tai terorizmas, organizuotas nusikalstamumas, prekyba žmonėmis, kontrabanda, nelegali prekyba ginklais, narkotikais, nelegali migracija, pavojingų ligų (tame tarpe AIDS) plitimas, socialinė ir ekonominė diferenciacija. Labai aktuali problema – skurdo, neraštingumo, lyčių nelygybės mažinimas pasaulyje, klimato atšilimas, ekologinės grėsmės. Parama, ir pagal išgales dalyvavimas JT ir ES efektyvaus daugiašališkumo politikoje, bei veikla, stiprinant organizacijų pajėgumus žmogaus

teisių apsaugos, kovos prieš terorizmą, nusikalstamumo netolerancijos ir prevencijos srityse užima svarbią Lietuvos įstaigų ir organizacijų veiklos dalį [50].

2004 metais Lietuvai tapus visateise ES šalimi nare, PAGD aktyviai dalyvauja ir remia valstybės interesus priimant ES teisės aktus civilinės saugos srityje. PAGD atstovauja Lietuvos interesams [88]:

1. **ES Tarybos civilinės saugos darbo grupėje⁸ (toliau - PROCIV)** – joje svarstomi ES teisės aktai civilinės saugos srityje;
2. **Europos Komisijos bendrijos veiksmų programos civilinės saugos srityje įgyvendinimo komitete⁹ (toliau - CPC).** Komitetas įgyvendina Tarybos sprendimus civilinės saugos srityje siekdamas padėti ES šalims narėms užtikrinti geresnę žmonių, aplinkos ir nuosavybės, taip pat kultūrinio paveldo apsaugą didelių ekstremalių situacijų atvejais, kai jos įvyksta Europoje arba už jos ribų. Bendrijos mechanizmas per sustiprintą civilinės saugos struktūrą, kurią sudaro Monitoringo ir informavimo centras¹⁰ (toliau - MIC) ir Bendra ekstremalių situacijų susižinojimo ir informavimo sistema¹¹ (toliau - CECIS) [92], palengvina mobilizuoti pagalbos teikimo komandas, ekspertus ir kitus reikalingus išteklius;
3. **Europos Komisijos direktyvos dėl didelių avarijų, susijusių su pavojingomis medžiagomis, pavojaus kontrolės įgyvendinimo nuolatiniam komitete (SEVESO II).** Jis prižiūri SEVESO II direktyvos įgyvendinimą. Minėta direktyva reglamentuoja didelių pramoninių avarijų prevenciją, likvidavimą ir tyrimą, taip pat pavojingų objektų saugų naudojimą, žmonių ir aplinkos apsaugą, kilus avarijai šiuose objektuose, siekiant užtikrinti tinkamą gyventojų apsaugą ir riboti pramoninių avarijų padarinių poveikį žmonėms ir aplinkai¹².

PAGD vykdo informacijos punkto funkcijas, keičiantis informacija apie pasaulyje įvykusias dideles nelaimes ir organizuojant tarptautinės pagalbos teikimą nukentėjusioms šalims su MIC, JT UN OCHA, NATO Euroatlantinio reagavimo į nelaimes koordinaciniu centru¹³ (toliau - NATO EADRCC) apie pasaulyje įvykusias dideles nelaimes bei tarptautinės pagalbos teikimą nukentėjusioms šalims [79].

2010 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja civilinės saugos įstatymo redakcija, kurioje yra nustatyta, kad PAGD koordinuoja tarptautinį bendradarbiavimą civilinės saugos srityje ir atstovauja LR interesams tarptautinėse institucijose ir organizacijose. Jis bendradarbiauja su Europos Komisijos, NATO ir JT reagavimo į nelaimes monitoringo ir koordinaciniais centrais [3].

PAGD didelį dėmesį skiria dvišaliam bendradarbiavimui, ypač ryšiams su kaimyninėmis valstybėmis. Nuo 1994 m. iki 2003 m. buvo pasirašytos tarpvyriausybines sutartys su Vokietija [57],

⁸ Angl. Council Working Party on Civil Protection

⁹ Angl. Civil Protection Committee

¹⁰ Angl. The Monitoring and Information Centre

¹¹ Angl. The Common Emergency Communication and Information System

¹² PAGD prie VRM 2009-ųjų metų veiklos rezultatai, 2010 –ųjų metų perspektyvos.

¹³ Angl. Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC)

Lenkija [53], Vengrija [56], Latvija [52], Ukraina [55], Švedija [54], Baltarusija [51]. Pagal šiuos susitarimus Lietuva privalo teikti pagalbą šioms šalims įvykus ekstremaliai situacijai.

2.2.2. Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo komanda

PAGD, įgyvendindamas 2001 m. spalio 23 d. Tarybos sprendimą 2001/792/EB, nustatantį Bendrijos mechanizmą sustiprintam bendradarbiavimui teikiant civilinės saugos pagalbą, suformavo tarptautinės pagalbos teikimo komandą, galinčią dalyvauti tarptautinėse gelbėjimo ir humanitarinėse operacijose [79]. Oficialiu komandos pavadinimu tapo LR Tarptautinės pagalbos teikimo komanda, tarptautinis – LERT (angl. *Lithuanian Emergency Response Team*). Civilinės saugos tarptautinė pagalba teikiama siunčiant tarptautinės pagalbos teikimo komandą, ekspertus ir teikiant pagalbą priemonėmis [3].

Tarptautinės pagalbos teikimo komanda – iš ekspertų ir komandos narių sudaryta grupė, aprūpinta techninėmis ir darbo priemonėmis, apmokyta ir pasirengusi atlikti pagalbos teikimo operaciją [62]. Pareigūnai į humanitarinės pagalbos teikimo misijas yra siunčiami kaip tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariai [63]. **Komandos narys** – deleguojančios institucijos paskirtas asmuo, atitinkantis komandos nariui keliamus reikalavimus ir įtrauktas į komandos narių sąrašą [62]. Dabartinių metų komandos narius sudaro ne tik VPGT atstovai, bet ir VSAT, PD, Fizikos instituto, Aplinkos ministerijos (toliau – AM), Radiacinės saugos centro (toliau – RSC) ir Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – SAM) atstovai [77].

Lietuva, sukurdamą savo komandą, priėmė nemažai teisės aktų, vadovaujantis ES priimtais teisės aktais. Lietuvoje priimti teisės aktai, įgyvendinantys ES sprendimus bei reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą, pateikiami 5 lentelėje. Joje yra pateikiami vidaus reikalų ministro priimti įsakymai dėl tarptautinės pagalbos komandos sudarymo, kurie buvo priimti atsižvelgiant į ES Tarybos sprendimus.

5 lentelė. ES teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą ir LR teisės aktai, įgyvendinantys šiuos sprendimus

Eil. Nr.	ES teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimo tvarką	LR teisės aktai, įgyvendinantys ES teisės aktus
1.	Europos Tarybos sprendimas 2001 m. spalio 23 d., nustatantis Bendrijos mechanizmą sustiprintam bendradarbiavimui teikiant civilinės saugos pagalbą palengvinti, Nr. 2001/792/EB	LR Vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. IV-114 „Dėl TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS SUDARYMO IR APRŪPINIMO“, priimtas 2005 m. balandžio 21 d.

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	ES teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimo tvarką	LR teisės aktai, įgyvendinantys ES teisės aktus
2.	Europos Tarybos sprendimas 2007 m. lapkričio 8 d., nustatantis Bendrijos civilinės saugos mechanizmą, Nr. 2007/779	LR Vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. IV-240 „Dėl LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 21 d. įsakymo Nr. IV-114 „DĖL TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS SUDARYMO IR APRŪPINIMO“ pakeitimo, priimtas 2010 m. balandžio 20 d.

Šaltinis: sudaryta autorės

6 lentelėje pateikiama informacija, kokius poįstatyminius aktus priėmė PAGD direktorius, vadovaudamasis vidaus reikalų ministro įsakymais. Šiais teisės aktais vadovaujamosi, siunčiant komandą arba kitos rūšies tarptautinę pagalbą.

6 lentelė. PAGD direktoriaus priimti teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą

Eil. Nr.	LR Vidaus reikalų ministro įsakymai dėl tarptautinės pagalbos	PAGD prie VRM direktoriaus įsakymai, įgyvendinantys Vidaus reikalų ministro įsakymus
1.	LR Vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. IV-114 „Dėl TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS SUDARYMO IR APRŪPINIMO“, priimtas 2005 m. balandžio 21 d.	1. PAGD prie VRM direktoriaus įsakymas Nr. 1-145 „DĖL TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO NUOSTATŲ PATVIRTINIMO“, priimtas 2007 m. balandžio 18 d. 2. PAGD prie VRM direktoriaus įsakymas Nr. 1-367 „DĖL REIKALAVIMŲ TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS NARIAMS PATVIRTINIMO“, priimtas 2007 m. gruodžio 18 d.
2.	LR Vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. IV-240 „Dėl LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 21 d. įsakymo Nr. IV-114 „DĖL TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS SUDARYMO IR APRŪPINIMO“ pakeitimo, priimtas 2010 m. balandžio 20 d.	3. PAGD prie VRM direktoriaus įsakymas Nr. 1-417 „DĖL TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS NARIŲ IR EKSPERTŲ INFORMAVIMO APIE PAGALBOS TEIKIMĄ, NAUDOJANT KOMPIUTERINĘ PROGRAMĄ, INSTRUKCIJOS PATVIRTINIMO“, priimtas 2008 m. gruodžio 29 d.

Šaltinis: sudaryta autorės

Tarptautinės pagalbos teikimo sistemos vienas iš pagrindinių tikslų yra rasti geriausius būdus, kaip efektyviau pasiekti užsibrėžtus tikslus. Tokiais atvejais nemažai dėmesio turi būti skiriama ne tik tos veiklos efektyvumui didinti, bet ir personalo, technikos ir įrangos pasirinkimui [1]. 2007 m. balandžio 18 d. PAGD direktoriaus įsakymu Nr. 1-145 patvirtinti Tarptautinės pagalbos teikimo nuostatai, kurie apima daugumą komandos ir tarptautinės pagalbos teikimo organizavimo principų ir nuostatų. Minėtas teisės aktas yra pagrindas teikiant tarptautinę pagalbą ir organizuojant komandos sudarymą bei aprūpinimą. Tarptautinės pagalbos teikimo nuostatai reglamentuoja komandos uždavinius ir funkcijas, struktūrą, narių pareigas, atsakomybę ir socialines garantijas, atrankos vykdymo tvarką bei rezervo sudarymą, parengimo organizavimą, komandos narių ir ekspertų informavimo, surinkimo ir išsiuntimo principus ir tvarką, humanitarinės pagalbos teikimą, techninių priemonių (modulių) naudojimo tvarką, veiklą operacijos metu, ryšio organizavimą, komandos narių ir ekspertų sveikatos priežiūros organizavimą [74]. Tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariai yra skirstomi į 3 grupes: aktyvųjų rezervą, pasyvųjų rezervą ir ekspertus. Komandos nariai, kurie neįrašyti į aktyviojo rezervo sąrašus, laikomi rezerviniais, ir jie įtraukiami į pasyviojo rezervo sąrašus [77]. 2007 m. liepos 24 d. papildomai atrinkti 45 VPGT pareigūnai į aktyvųjų komandos rezervą ir 126 VPGT pareigūnai – į pasyvųjų komandos rezervą. Atrinkti ir kitų deleguojančių institucijų atstovai: PD – 9, VSAT – 1 [75]. Pagal naujus bendrus 2010 m. vasario 20 d. PAGD direktoriaus patvirtintus sąrašus į komandos sudėtį buvo įtraukti PAGD, Priešgaisrinių gelbėjimo valdybų, Ugniagesių gelbėtojų mokyklos (toliau – UGM), Gaisrinių tyrimų centro, PD, VSAT, Viešosios įstaigos Kauno miesto greitosios pagalbos stoties, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos, Fizikos instituto, AM, RSC, SAM, Ekstremalių sveikatai situacijų centro atstovai [77].

Komandos veiklą bei tarptautinės pagalbos teikimo tvarką reglamentuoja kol kas tik vienas teisės aktas - Tarptautinės pagalbos teikimo nuostatai. Šio dokumento, kaip buvo nustatyta žvalgybinio tyrimo metu, ir apklausos metu, kol kas neužtenka, nes jis nereglamentuoja tam tikrų tarptautinės pagalbos teikimo etapų.

Organizuojant komandos veiklą ir pasiruošimą, komandai teikiant tarptautinę pagalbą, atliekant komandos funkcijas LR ir dalyvaujant pratybose, yra taikomas Tarptautinės pagalbos teikimo komandos nario ekipuotės aprašas, patvirtintas PAGD direktoriaus 2007 m. sausio 24 d. įsakymu Nr. 1-34. Pagal šį aprašą komandos nariai bei kiti VPGT pareigūnai yra aprūpinami komandos nario ekipuotės komplekto priemonėmis [73]:

1. teikiant tarptautinę pagalbą;
2. reaguojant į tarptautinį pagalbos prašymą, kai vykdomas komandos surinkimas;
3. pasiruošimo tarptautinės pagalbos teikimo operacijoms vietinių ir tarptautinių pratybų metu.

Pagal 2010 m. balandžio 20 d. LR vidaus reikalų ministro įsakymą Nr. IV-240 “Dėl tarptautinės pagalbos teikimo komandos sudarymo ir aprūpinimo pakeitimo” komandai skirtos asmeninės

apsaugos priemonės, gelbėjimo įranga ir technika, asmeninės ir kolektyvinės sanitarinės higienos priemonės turi būti nuolatinės parengties ir saugomos PAGD direktoriaus įsakymu nustatytoje vietoje. Visos šitos priemonės gali būti naudojamos komandos pratyboms ir mokymams [62]. Tačiau dabartiniu metu tai yra aktualiausia problema – šitų priemonių saugojimas. Kadangi dar nėra patvirtinta nauja tvarka, kurioje yra aptarta priemonių, įrangos ir technikos laikymo vieta, komandos įranga kol kas yra saugoma Valstybės rezerve ir priešgaisrinėse gelbėjimo tarnybose. Pagal 2000 m. rugpjūčio 31 d. priimtą valstybės rezervo įstatymą (aktuali redakcija 2006 m. rugsėjo 14 d.) valstybės rezervas, kurį sudaro piniginės lėšos ir valstybės lėšomis įsigytos materialinių išteklių atsargos bei privalomosios materialinių išteklių atsargos, ir gali būti naudojamas pagalbai kitoms valstybėms suteikti pagal galiojančias LR tarptautines sutartis [59, 13 str. 1 d. 4 p.]. Visos šios priemonės yra bendro naudojimo, todėl tarptautinėse misijose arba įvairiuose pratybose bei mokymuose atsiranda šiokių tokių problemų dėl jų naudojimo. Kaip minėjo apklausoje dalyvavę komandos nariai, jiems būtų geriau, jeigu kiekvienam nariui būtų priskirtas asmeninis aprangos ir priemonių komplektas. Jeigu kiekvienas komandos narys turėtų savo aprangos ir priemonių komplektą, jis galėtų vykti į incidentus ir pratybas jau su turima ekipuotė. Taip būtų laimima šiek tiek laiko. Bet dėl riboto finansavimo visi komandos nariai negali būti aprūpinti tokiais komplektais.

Yra patvirtintas sąrašas ekspertų, kurie priklausomai nuo naudojamo modulio, yra siunčiami į tarptautinės pagalbos misijas. Ekspertų, galinčių organizuoti ir koordinuoti pagalbos teikimo komandas, buvimas yra labai svarbus tarptautinės pagalbos teikimo mechanizmo elementas. Ekspertai klasifikuojami pagal šias kategorijas: techniniai ekspertai, vertinimo ekspertai, koordinavimo grupės, koordinavimo vadovas [12]. Ekspertai, jeigu tai yra būtina, turi būti išklause mokymo programas. Gavusios pagalbos prašymą, dalyvaujančios valstybės atsako už turimų ekspertų mobilizavimą ir padeda jiems susisiekti su MIC. Atsižvelgiant į Europos Komisijos sprendimą 2004/277/EB, vidaus reikalų ministras patvirtino reikalavimus ekspertams, kuriose priklausomai nuo to, kokiai kategorijai priskiriamas ekspertas, yra nurodomi reikalavimai pačiam asmeniui (tokie, kaip fizinė būklė, sveikata, skiepai, kalbos žinojimai ir pan.), atsižvelgiama į asmens patirtį bei neapibrėžtus gebėjimus (motyvacija, gebėjimai bendrauti, vadovauti, analizuoti ir pan.) [60].

Visi komandos nariai pagal ES patvirtintus dokumentus ir pagal Lietuvos teisės aktų reikalavimus turi būti paruošti teikti humanitarinę pagalbą. Pagal ES teisės aktus visi tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariai yra suskirstyti į tikslines grupes, kurių mokymo tvarka ir mokymo programos yra pateiktos 5 priedo lentelėje. Pagal Tarptautinės pagalbos teikimo nuostatus visi komandos nariai turi praeiti atitinkamą pasirengimą: pirminį ir nuolatinį. Visi pretendentai tapti komandos nariais turi būti atestuoti komisijos ir baigti mokymo kursą pagal mokymo programą, patvirtintą PAGD direktoriaus 2005 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1-354 „Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos nario mokymo programos patvirtinimo“ UGM ar kitoje analogiškoje parengimo

organizacijoje. Po to jie tampa komandos nariais. Kitos komandos narių pasirengimo rūšis – dalyvavimas PAGD kasmet organizuojamose pratybose, tarptautinėse pratybose, nuolatinis komandos narių ir ekspertų kvalifikacijos tobulinimas, įvykusių operacijų analizė [74].

Kadangi komandos nariai turi nuolat kelti savo kvalifikaciją, kad pagalba būtų teikiama efektyviau, NATO ir ES pastoviai organizuoja tarptautinės pratybas ir mokymus, kurių pagrindiniai tikslai yra tikrinti, kelti, užtikrinti tarptautinės organizacijos pasirengimą:

1. Tarptautinės organizacijos narių parengtį likviduoti ekstremalias situacijas;
2. Tarptautinės organizacijos narių pasirengimą reaguoti į pagalbos prašymą aktyvuojant civilinės saugos sistemos pajėgumus;
3. Tarptautinės organizacijos narių gebėjimus dirbti paveiktoje zonoje;
4. Tarptautinės organizacijos struktūrinio padalinio atsakingo už narių civilinės saugos pajėgų sutelkimą, koordinavimą, valdymą pasirengimo;
5. Tarptautinės organizacijos teisinės, rekomendacinės bazės vystymą.

Dėl sunkios dabartinės finansinės padėties Lietuvoje yra ribojamas finansavimas komandos veiklai, todėl yra organizuojama komandos nariams mažiau mokymų ir pratybų. Taip pat komanda paskutinį kartą tarptautinėse pratybose dalyvavo 2008 metais. Komandos nariai turi būti nuolatinės parengties, bet kai nėra vykdomi mokymai, kvalifikacijos kėlimai, arba jų vykdoma mažai, turimos žinios pasimiršta, o turimi įgūdžiai prarandami. Nuo to nukenčia komandos veiklos kokybė.

Pagrindinės tarptautinės pagalbos teikimo komandos funkcijos yra [62]:

1. paieškos ir gelbėjimo operacijos miestuose;
2. humanitarinės pagalbos gabenimas;
3. gaisrų gesinimas ir vandens tiekimas;
4. paieška ir gelbėjimas cheminių, biologinių, radiacinių ir branduolinių išpuolių sąlygomis.

Lietuvos komanda dalyvavo įvairiose tarptautinėse pratybose, kurių apžvalga yra pateikiama 6 priede. Kad komandos veikla būtų efektyvesnė, jai yra keliami tokie pagrindiniai reikalavimai:

1. **nuolatinė parengtis** – komandos nariai turi būti nuolat pasirengę išvykti į pagalbos teikimo operacijas;

2. **operatyvus išvykimas** – komanda nuo civilinės saugos tarptautinės pagalbos prašančiosios valstybės pritarimo gauti civilinės saugos tarptautinę pagalbą gavimo PAGD turi išvykti oro transportu per 10 valandų, žemės ir vandens transportu – per 8 valandas;

3. **gebėjimas savarankiškai veikti išvykus į civilinės saugos tarptautinės pagalbos prašančiąją valstybę** – iki išvykimo komanda turi būti aprūpinta laikinąja pastoge, asmeninėmis ir kolektyvinėmis sanitarinės higienos priemonėmis, maistu ir vandeniu dešimčiai dienų, finansiniais ištekliais, kurie būtų naudojami komandos funkcionalumui užtikrinti ir nenumatytiems atvejams, taip

pat nuvykus į civilinės saugos tarptautinės pagalbos prašančiąją valstybę sugebėti patiems pasipildyti atsargas, kurių reikia komandos funkcionalumui ir savarankiškumui užtikrinti;

4. atitikti JT Humanitarinių reikalų koordinavimo biuro Tarptautinės paieškos ir gelbėjimo patariamiosios grupės¹⁴ (toliau - INSARAG) rekomendacijas;

5. galimybė pakeisti komandos funkciją pagal civilinės saugos tarptautinės pagalbos prašymą.

Pagrindiniai tarptautinės pagalbos teikimo komandos uždaviniai atitinka komandos veiklai keliamus reikalavimus [74]. Kaip mūsų komandą atitinka šie keliamei reikalavimai ir kaip yra vykdomos komandos funkcijos yra nagrinėjama 3.2. poskyryje.

Komandą sudaro 3 grupės: Valdymo, Operacijų ir techninė. Grupės atlieka skirtingas funkcijas, todėl jiems yra keliami skirtingi reikalavimai. 7 lentelėje pateikiami komandos grupėms keliami reikalavimai ir jų funkcijos.

7 lentelė. Tarptautinės pagalbos teikimo komandą sudarančios grupės ir skirtumas tarp jų.

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Komandos struktūra:</i>	<i>Grupės funkcijos</i>	<i>Reikalavimai grupei</i>	<i>Grupės nariai</i>
1.	Valdymo grupė (mažiausiai 4 asmenys)	- atsako už vadovavimą komandai ir grupėms.	- gebėjimas bendrauti su viešosios informacijos atstovais, teikti viešąją informaciją, gebėjimas planuoti pagalbos teikimo operaciją - gebėjimas palaikyti ryšius su kitomis tarptautinėmis komandomis, organizacijomis ir institucijomis	- komandos vadovas - planavimo specialistas - saugos specialistas - sveikatos priežiūros specialistas - apsaugos specialistas - ryšių ir viešosios informacijos specialistas
2.	Operacijų grupė (mažiausiai 16 asmenų)	- atsako už paieškos, gelbėjimo ir medicinos pagalbos funkcijas.	- gebėjimas ieškoti ir surasti nukentėjusiuosius, panaudojant fizines, elektronines priemones bei šunis - pirmoji medicinos pagalba komandos nariams ir nukentėjusiems	- gydytojai ir kiti sveikatos priežiūros specialistai (medicinos pagalbos funkcijai atlikti) - kinologai - gelbėtojai

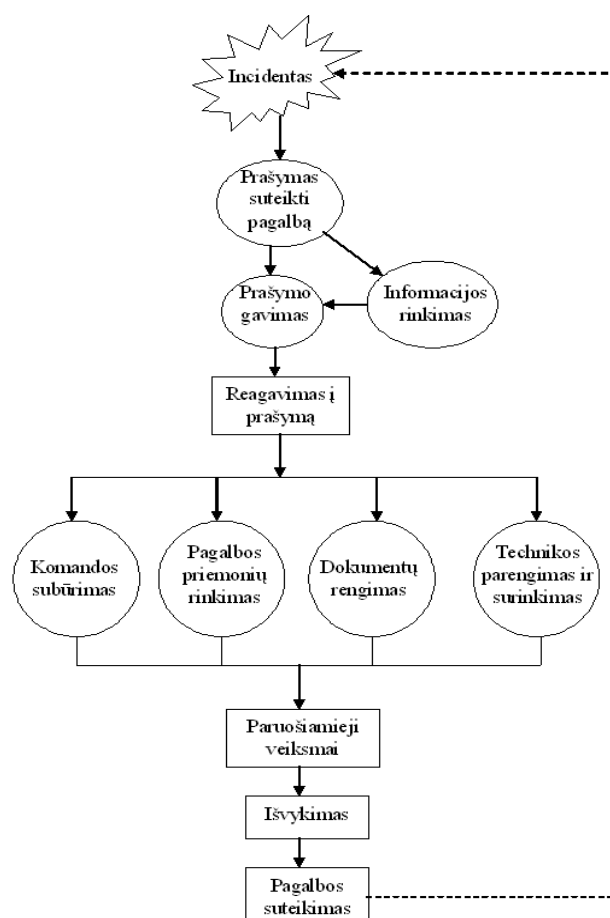
7 lentelės tęsinys kitame puslapyje

¹⁴ Angl. The International Search and Rescue Advisory Group

Eil. Nr.	Komandos struktūra:	Grupės funkcijos	Reikalavimai grupei	Grupės nariai
3.	Techninė grupė (mažiausiai 6 asmenys)	- atsako už komandos techninę paramą, jos palaikymą - užtikrina pavojingų medžiagų suradimą ir apsaugą, visų komandos logistinių ir ryšių poreikių aprūpinimą - veikia kartu su įvairių įrenginių operatoriais	-	- technikas - operatorius - virėjas

Šaltinis: Sudaryta autorės

Sprendimą teikti humanitarinę pagalbą priima Vyriausybė ar jos įgaliota institucija, kuri praneša PAGD vadovybei apie sutikimą teikti humanitarinę pagalbą. PAGD vadovybė, gavusi tokį sprendimą, nustato, koks bus siunčiamos pagalbos būdas – ekspertai, komanda, humanitarinė pagalba [74]. Veiksmai, kurie yra atliekami teikiant tarptautinę pagalbą pateikti 3 paveiksle.

3 pav. Tarptautinės pagalbos teikimo schema

Šaltinis: sudaryta autorės

Lietuva, kaip ir visos kitos ES valstybės narės, privalo atitikti pagalbos teikėjų kriterijams: profesionalumas, valdymo gebėjimai, techniniai ir logistiniai gebėjimai, laikymasis humanitarinių principų, tarptautinės teisės, tarptautinių elgesio kodeksų, gairių ir geriausios praktikos, profesionalios žinios, įgaliojimai, ekonominis efektyvumas, partnerystė su vietiniais, veiklos patirtis, pasirengimas dalyvauti, atsakomybė, gyvendinimo gebėjimų kokybė.

2.2.3. Sertifikuotos tarptautinės pagalbos teikimo komandos ir reikalavimai joms

Visame pasaulyje valstybės siekdamos prisidėti prie visiems bendro ir kilnaus tikslo - gelbėti žmogaus gyvybę, nesvarbu, kokioje pasaulio vietoje įvyko nelaimė, kuria paieškos ir gelbėjimo komandas. Šios komandos yra valstybės išsivystymo ir geranoriškumo ženklas, kuriuo parodoma, kad valstybė yra pasirengusi suteikti pagalbą ir bendradarbiauti su nukentėjusiaja šalimi, kuri viena nepajėgi laiku suteikti pilnavertę pagalbą didelėse avarijose ar nuo stichinių nelaimių nukentėjusiesiems savo gyventojams. SAR komandas suformavusios valstybės jų galimybes panaudoja tarptautinėse paieškos ir gelbėjimo operacijose, taip pat savo šalyse atliekant paieškos ir gelbėjimo darbus [86]. SAR komandos, dalyvaujančios tarptautinėse misijose, yra skiriamos į šiuos regionus: Europos/ Afrikos, Azijos/ Ramiojo vandenyno pakrantės, Šiaurės ir Pietų Amerikos.

Paprastai už šių regionų ribų regionui priklausančių valstybių SAR komandos nevyksta. SAR komandos pagalbą dažniausiai teikia regione esančioms valstybėms. Taip yra dėl dviejų priežasčių:

1. Dėl tarp regionų esančių didelių atstumų yra sudėtinga SAR komandą pristatyti į nelaimės vietą per 24 valandas, kaip yra priimta SAR komandai atvykti į nelaimės vietą;
2. Kitam regionui visada yra pasiruošę suteikti pagalbą tame regione esančių valstybių pajėgos, kurių paprastai užtenka bet kokio masto paieškos ir gelbėjimo operacijoms vykdyti.

SAR komandos paprastai suformuojamos atsižvelgiant į valstybės galimybes, savanoriškumo principus - t.y. kiek gali valstybė skirti pagalbos, tiek skiria. Paprastai nebūna tiksliai apibrėžto siunčiamų pajėgų sąrašo. Šis sąrašas ir komandos dalyviai tarptautinei pagalbai parenkami kiekvienu individualiu nelaimės atveju, priklausomai nuo avarijos ar stichinės nelaimės pobūdžio. Per tam tikrą komandos įstatuose apibrėžtą laiką yra sudaromas SAR komandos sąstatas iš turimų pajėgų, atsižvelgiant į pagalbos prašančiosios šalies pageidaujamos pagalbos pobūdį. Tačiau yra pastovus SAR komandos darbuotojų bei įrangos rezervas, iš kurio parenkami gelbėtojai bei technika pagal nelaimės pobūdį konkrečiai misijai [34].

SAR komandos dažniausiai vyriausybės organizacijos, kurių dalyvavimą ir išvykimą tarptautinėje paieškos ir gelbėjimo misijoje inicijuoja ir finansuoja pagalbą teikiančios šalies vyriausybė, gavusi nukentėjusiosios šalies prašymą suteikti tokią pagalbą gelbėjant žmones.

Kai kurios valstybės, turėdamos vyriausybines SAR komandas, taip pat turi ir nevyriausybines komandas. Šios komandos yra ne pelno siekiančios nevyriausybinių organizacijų, kurias remia visuomenė ir komercinės kompanijos, taip vykdydamos labdaros veiklą ir žinodamos, kad jų parama bus panaudota geriems tikslams.

SAR komandos yra universalios paieškos ir gelbėjimo komandos, galinčios vykdyti gelbėjimo darbus autonomiškai iki 10 - 15 parų. Jos pasižymi tuo, kad gali suteikti pagalbą nukentėjusiesiems visapusiškai - pradedant tiesioginiais su gelbėjimu susijusiais darbais, pavyzdžiui griuvusių konstrukcijų būklės įvertinimu, jų atkėlimu ir ardymu, baigiant nukentėjusiojo priežiūra, pirmosios pagalbos suteikimu ir jo atidavimu stacionariosios pagalbos suteikimo įstaigai.

Siekiant užtikrinti tarptautinių pajėgų reagavimo koordinavimą didelėje nelaimėje, nukentėjusioje šalyje įsteigiama Tarptautinių operacijų dalyvių koordinavimo centru ¹⁵ (toliau – OSOCC), kurios funkcija yra organizuoti bendrą visų gelbėjimo pajėgų, atvykusių iš užsienio šalių, koordinavimą, nukreipimą į konkretų darbo lauką. Kad šis koordinavimas prasidėtų kuo ankstesnėje fazėje, geriausiai koordinavimo centrą įsteigti, jau kartu su pirmųjų tarptautinių reagavimo pajėgų atvykimu [34].

Valstybė, norėdama būti patikima tarptautine gelbėjimo operacijų dalyve, pirmiausia turi suformuoti savo SAR komandą. Tačiau tam, kad ji galėtų šią komandą siųsti į tarptautinę gelbėjimo operaciją, to neužtenka. Norėdama kitoms šalims parodyti savo galimybes ir gauti oficialų šalies, turinčios SAR komandos statusą bei patvirtinimą, kad ji gali dalyvauti tarptautinėse misijose, šalis turi užregistruoti savo komandą INSARAG. Šio tinklo anketoje valstybė nurodo savo SAR komandos [34]: pavadinimą, akronimą (komandos gerai įsimenamą trumpinį), tipą (vyriausybinių/ nevyriausybinių), šalį – steigėją, komandos narių skaičių, atitikimą INSARAG standartams, kontaktinius SAR vadovaujančių asmenų duomenis, jų pareigas, SAR komandos dalyvavimą tarptautinėse misijose, komandos struktūrą (narių skaičius, jų specializacija, turima įranga). Atitikime INSARAG gairėms turi būti nurodyta (taip/ne): SAR komponentė, gelbėjimo komponentė, medicinos komponentė, savęs palaikymas, koordinacija su OSOCC, apmokymas pagal INSARAG rekomendacijas.

Europoje bendrame INSARAG SAR komandų sąrašė yra iš viso 28 šalys - narės, turinčios savo tarptautines SAR komandas. Tai (abėcėlės tvarka) - Airija, Austrija, Baltarusija, Bulgarija, Čekija, Danija, Estija, Graikija, Italija, Islandija, Ispanija, Izraelis, Jungtinė Karalystė, Lenkija, Monakas, Norvegija, Olandija, Prancūzija, Rumunija, Rusija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Turkija, Ukraina, Vengrija, Vokietija [85].

Didžioji dalis šių šalių SAR komandų - vyriausybinių organizacijų. SAR komanda yra atskaitinga savo vyriausybei apie savo veiklos rezultatus. Tokios vyriausybinių komandos yra beveik visų Europos šalių komandos, išskyrus vieną iš kelių turimų Prancūzijos, Turkijos ir Jungtinės

¹⁵ Angl. On Site Operations Coordination Centre

Karalystės komandą, Airijos bei Norvegijos komandas. Šios SAR komandos – nevyriausybinės, ne pelno siekiančios organizacijos. Jos dalyvauja tarptautinėse operacijose lygiomis teisėmis su kitomis vyriausybėmis organizacijomis, vykdo tokias pačias funkcijas, privalo atitikti tuos pačius INSARAG keliamus reikalavimus kaip ir vyriausybines SAR komandas. Nuo vyriausybinių SAR komandų, nevyriausybines skiriasi tik finansavimo pobūdžiu: vyriausybines komandas yra išlaikomos iš valstybės biudžeto, tuo tarpu nevyriausybines SAR komandas yra išlaikomos privačių asmenų ar komercinių organizacijų, kurios skirdamos lėšas SAR komandai žino, kad toks poelgis galbūt kažkam išgelbės gyvybę.

Šalies SAR komanda gali dalyvauti tarptautinėse operacijose tik atitikdama INSARAG keliamus reikalavimus. Šie reikalavimai nustato, kokius komponentus turi turėti tarptautinė SAR komanda, kad galėtų suteikti pilnavertę pagalbą gelbėjant žmones, suteikti pagalbą nukentėjusiesiems. Pagal šiuos reikalavimus, SAR komanda turi turėti šias komponentes bei atitikti tokias SAR komandos nuostatas [34]: paieškos ir gelbėjimo komponentę, konstrukcijų ardymo bei atkėlimo komponentę, medicinos pagalbos komponentę, operacijos metu SAR komanda turi būti autonomiška, turi būti pasiruošusi bendradarbiauti bei palaikyti tiesioginį ryšį su OSOCC, turi būti apmokoma laikantis INSARAG rekomendacijų.

Tai yra minimalūs reikalavimai, keliami šaliai, siekiančiai dalyvauti tarptautinėse gelbėjimo operacijose. Be nurodytos įrangos, šalis gali turėti kitokius komponentus, kurie yra reikalingi atlikti kitus gelbėjimo darbus: stabdyti potvynio prasiveržimą, gesinti didžiulius gaisrus, ieškoti ir gelbėti žmones iš po nuošliaužų, atlikti gelbėjimo darbus cheminių avarijų metu.

Tarptautinės organizacijos vykdo įvairias funkcijas tarptautinės pagalbos teikimo srityje. Priklausomai nuo atliekamų funkcijų, veiklos vietos ir masto, šios organizacijos yra 3 lygmenų: tarptautinio, ES ir nacionalinio.

Pagrindinė organizacija, koordinuojanti tarptautinės pagalbos teikėjų veiklą yra OCHA. Viena iš jos sudėtinių dalių, teikiant pagalbą yra ECHO, vykdomi veiklą ES teritorijoje. Lietuva taip pat dalyvauja tarptautiniame forume, siekdama prisidėti prie globalių klausimų sprendimo.

Europos bendrijos 2001 metais buvo sukurtas pagalbos teikimo mechanizmas, kuris turėjo padėti ir palengvinti suteikti neatidėliotiną pagalbą nukentėjusioms šalims. Tačiau kiekvienais metais augant stichinių ir žmogaus sukeltų nelaimių skaičiui, jis pasidarė neefektyvus, ir 2007 m. buvo priimtas naujas pagalbos teikimo mechanizmas. Šiuo metu Lietuva, teikdama pagalbą, vadovaujasi šiuo sukurtu mechanizmu. Lietuvoje už tarptautinių ir humanitarinių misijų vykdymą yra atsakingos trys institucijos (URM, KAM, VRM), kurių veiklą koordinuoja LR Seimas ir Vyriausybė. Pagal šiandien galiojančius teisės aktus bet kokia misija už Lietuvos ribų, turi gauti Seimo deputatų

daugumos pritarimą. Tai nesudaro problemų kai sprendžiamas klausimas apie KAM kareivių ar PD prie VRM policijos atstovų dalyvavimo tarptautinėse taikos palaikymo misijose.

Pagrindinė institucija, kuri vykdo veiklą, susijusią su civilinę saugą, yra PAGD. Jis remia valstybės interesus, aktyviai dalyvauja įvairiose veiklose, susijusiose su civilinę saugą ir tarptautinę pagalbą. Jis yra kontaktinė institucija, kuri palaiko ryšį su MIC, OCHA ir EADRCC. PAGD, įgyvendindamas 2001 m. spalio 23 d. Tarybos sprendimą 2001/792/EB, 2005 metais suformavo tarptautinės pagalbos teikimo komandą, galinčią dalyvauti tarptautinėse gelbėjimo ir humanitarinėse operacijose. Lietuvos sukurta komanda turi būti nuolatinės parengties, gebėti operatyviai išvykti į pagalbą prašančią šalį, savarankiškai veikti ir atitikti INSARAG gairėms. 2007 m. buvo priimtos nuostatos, reglamentuojančios šios komandos veiklą. Kol kas tai yra vienintelis dokumentas, reglamentuojantis komandos veiklą. Jis nereglamentuoja tam tikrų komandos veiklos sričių, todėl turi būti priimti dar papildomi teisės aktai.

Pagal ES patvirtintus dokumentus ir Lietuvos teisės aktų reikalavimus vis nariai turi būti parengti teikti humanitarinę pagalbą, nuolatos kelti kvalifikaciją. Lietuvoje komandos narių mokymai yra vykdomi retai.

Visame pasaulyje valstybės kuria paieškos ir gelbėjimo komandos, kurios parodo, kad valstybė yra pasirengusi suteikti pagalbą. SAR komanda sudaroma pagal valstybės galimybes ir savanoriškumo principą. Ji yra universali paieškos ir gelbėjimo komanda, galinti vykdyti gelbėjimo darbus autonomiškai iki 10 – 15 parų. Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo komanda kol kas nėra sertifikuota paieškos ir gelbėjimo komanda, bet tai yra pagrindinis komandos siekis, kurį žadama pasiekti jau 2011 m. vasarą.

3. LIETUVOS INSTITUCIJŲ PATIRTIS, TEIKIANT PAGALBĄ

Kasmet vis daugiau pasaulio gyventojų tampa gamtinių katastrofų ir neigiamos žmogaus veiklos aukomis, todėl siekama prisidėti prie tarptautinės bendruomenės pastangų likviduojant humanitarinių krizių padarinius, Lietuva taip pat teikia humanitarinę pagalbą.

Pirmą kartą 1998 m. Ugniagesių gelbėtojų komanda ir logistų grupė buvo išsiųsta likviduoti potvynio padarinių Lenkijoje [89].

2004 metais humanitarinė pagalba buvo suteikta Gruzijai, Iranui, Irakui ir Sudanui.

2005 metais – žemės drebėjimo nusiaubtam Pakistanui, žemės drebėjimo ir cunamio nusiaubtam Pietryčių Azijos regionui, žemės drebėjimo nusiaubtai Gruzijai.

2006 metais humanitarinė pagalba skirta nuo žemės drebėjimo nukentėjusiai Indonezijai, taip pat Libanui, Gruzijai.

2007 metų rugpjūčio mėnesį buvo suteikta humanitarinė pagalba Moldovai, Makedonijai ir Graikijai.

2008 metais Lietuva humanitarinę pagalbą suteikė Gruzijai, Kinijai ir Mianmarui.

2009 metais Lietuva humanitarinę pagalbą suteikė Ukrainai. 2010 metais Lietuva humanitarinę pagalbą suteikė Afganistanui, Haičiui, Moldovai, Kirgizijai, Rusijai ir Pakistanui [32].

3.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas

Pagrindinis empirinio tyrimo uždavinys – išsiaiškinti, ką visuomenės nariai galvoja apie tarptautinės pagalbos teikimo sistemos, sukurtos Lietuvoje, veikimą. Siekiant išsiaiškinti aktualius temos aspektus, tyrimui buvo pasirinkti dvejopi tyrimo metodai: kiekybinis ir kokybinis.

Kiekybinis tyrimas yra struktūrizuotas, suplanuotas, be to, ir objektyvus, kadangi stengiamasi išvengti tyrėjo požiūrių, vertybių atspindėjimo. Kiekybiniai tyrimo metodai reiškinius matuoja skaičiais ir siekia būti objektyviais ir patikimais. Populiariausias ir plačiausiai taikomas kiekybinis tyrimo metodas yra apklausa, nes taikant šį metodą per trumpą laiką ir su nedidelėmis lėšų sąnaudomis galima apklausti daug respondentų [45]. Tyrimo instrumentu buvo pasirinkta anketinė apklausa. Tokiu būdu siekiama gauti objektyvią informaciją, pagal kurią galima išsiaiškinti apibendrintą situaciją ir atskirų aspektų tikslus vertinimus.

Apklausa yra vienas populiariausių socialinių ir mokslų metodų. Apklausoje būdu tiriamos nuostatos, nuomonės ir žinios. Tyrimo metu buvo naudojama apklausa raštu (naudojant anketa) ir žodinė apklausa (interviu). Žodinė apklausa buvo individuali. Apklausoje raštu (anketinėje apklausoje) lemiami veiksniai yra klausimų formuluotės ir jų kompozicija. Anketa buvo sudaryta, remiantis įprastine anketos struktūra [6]:

- **įvadinėje dalyje** respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu;
- **kontaktinių duomenų dalyje**, kuri buvo pateikiama anketos pabaigoje, pateikiami klausimai dėl informacijos apie asmenį: lyties, amžiaus, išsilavinimo;
- **pagrindinėje dalyje** pateikiami klausimai, tiesiogiai susiję su tyrimo problema.

Taip pat anketinėje apklausoje naudojami elgsenos klausimai, kuriais buvo siekiama sužinoti kokiuose komandos veiklos etapuose ir kokioje veikloje dažniausiai dalyvavo respondentai, požiūrio klausimai, kurias buvo siekiama sužinoti respondentų nuomones ir vertinimus tam tikrais komandos veiklos klausimais, ir klasifikavimo klausimai, suteikiantys informaciją apie respondentų amžių, lytį ir pan.[46]

Anketoje buvo pateikiami atviro, uždaro tipo ir pusiau uždaro tipo klausimai. Atviri klausimai neturi galimų atsakymų variantų, todėl jie yra vertinami kaip individualesni, visapusiškesni, labiau apgalvoti [42, 119 p.]. Atviro tipo klausimai anketoje buvo įterpti, siekiant patikslinti gautą informaciją ir sužinoti respondentų nuomones ir vertinimus atskirais klausimais. Pusiau uždaro tipo klausimuose po suformuluotais klausimais buvo paliekama laisvos vietos kitiems galimiems atsakymų variantams ir pastaboms parašyti [6]. Anketinės apklausos klausimyno skalė buvo sudaryta taikant Likert skalę. Nagrinėjamas klausimas buvo pateikiamas kaip konstatuojamas sakinyss ir tada buvo pateikiama keletas atsakymo variantų arba pasirinkimų, kurie galėtų parodyti sutikimo ar pritarimo šiam sakiniui mastą. Pagal Likert reikalavimus buvo sudaryta 5 taškų matavimo skalė, kurioje buvo pateikiami 2 teigiami taškai, 1 neutralus ir 2 neigiami taškai [45]. Anketa yra pateikiama 7 priede.

Svarbus apklausos kokybinis rodiklis yra anketų grįžtamumo kvota. Ji žymi po pildymo atgal sugrįžusių anketų procentą, kuris skaičiuojamas nuo bendro išplatintų anketų skaičiaus. Tarptautinės pagalbos teikimas yra specifinė veikla, kurioje dalyvauti gali ne kiekvienas norintis. Tam reikia tapti tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariu. Komandos narių sąrašą tvirtina PAGD direktorius. Anketinė apklausa tyrime buvo atliekama elektroniniu paštu. Kiekybinis tyrimas buvo atliktas 2010 metų birželio-rugsėjo mėnesiais. Anketos buvo išsiųstos tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariams, kurie yra įtraukti į aktyviojo, pasyviojo rezervo sąrašus ir į ekspertų sąrašus. Tyrimo metu anketa buvo išsiųsta 110 respondentų, užpildytų anketų skaičius – 19. Šis rodiklis šio tyrimo metu yra 17 %, kuris yra mažesnis nei 50 % ir nėra geras apklausos kokybės rezultatas. Žemą anketos grįžtamumą galėjo lemti tai, kad į naujai sudarytus sąrašus buvo įtraukti nauji komandos nariai, kurie neturėjo dar galimybės sudalyvauti komandos veikloje arba tarptautinėse ir kitokiuose mokymuose [6]. Iš 7 respondentų buvo gauti atsakymai dėl to, kad jie yra nauji nariai ir kol kas jokios patirties tarptautinės pagalbos teikime neturi. 5 respondentai (daugiausia ekspertai) atsiuntė atsakymus, kad jie yra įtraukti į bendrus sąrašus, bet nedalyvavo dar jokioje veikloje. Tokie anketinės apklausos duomenys yra nepakankami tinkamai įvertinti situaciją. Todėl apibendrinant duomenis vadovaujasi ne tik anketinės apklausos duomenimis, bet ir tiriamojo interviu gauta informacija.

Kokybinis metodas yra daug atviresnis, ir yra pateikiama interpretacinio pobūdžio informacija. Analizuojant interviu metu gautą informaciją, galima surasti tokius aspektus, kurių neįmanoma atskleisti kiekybinio tyrimo metu. Kokybinio metodo tyrimo instrumentu buvo pasirinktas pusiau struktūrizuotas interviu. Pusiau struktūrizuoto interviu metodui būdinga vidinė struktūra, tačiau respondentui leidžiama netrukdomai reikšti savo mintis. Jis taikomas apklausiant specialistus, nes jie nelinkę kalbėti nežinoma tema [82].

Interviu tai metodas reikalingai informacijai išgauti betarpišku kryptingu interviuotojo pokalbiu su respondentu [43]. Remiantis Rimantu Tidikiu, interviu yra vienas iš efektyvių kokybinio tyrimo metodų. Interviu ne tik praplečia informacijos rinkimo galimybes ir duomenų tikslumą, bet ir leidžia labiau įsigilinti į tyrimo problemą [95, 464 p.]. Irena Luobikienė interviu apibūdina kaip „vieną svarbiausių duomenų rinkimo priemonių kokybiniame tyrime. Tai yra labai geras priartėjimo prie žmonių suvokimo, reikšmių, situacijų apibrėžimo ir realybės konstravimo būdai“ [69, 68 p.].

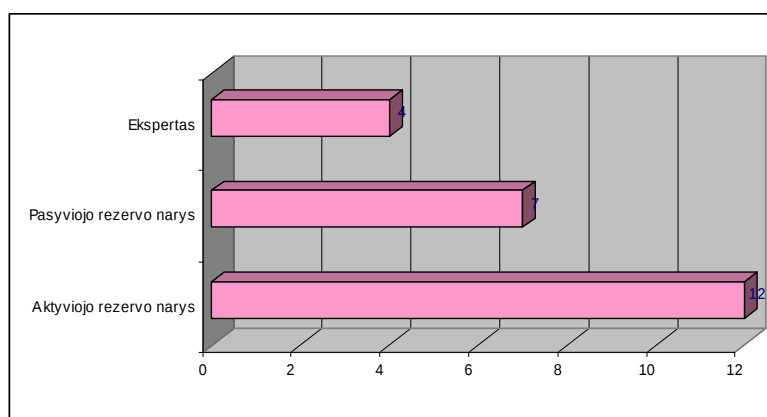
Tyrime tiriamasis interviu naudojamo paskirtis yra dvejopa: kaip priemonė iškeltai hipotezei patikrinti, ir naudojimas kartu su kitais tyrimo metodais, renkant informaciją ir įvertinant kitus metodus [42, 126]. Interviu naudojamas ankstyvoje tyrimo stadijoje¹⁶, siekiant apibrėžti problemą ir patikslinti bendrą tyrinėtojo hipotezių problematiką [43]. Žvalgomasis tyrimas buvo naudojamas darbe ankstyvoje tyrimo stadijoje tam, kad galėtumėme generuoti idėjas ir informaciją ir surasti bei suformuluoti reikalingą tyrimo problemą [47]. Taip pat šis tyrimo metodas buvo naudojamas įvertinti anketinės apklausos gautus rezultatus, nes anketinės apklausos grįžtamumo kvota yra mažesnė nei 50%, todėl duomenys, gauti apklausos metu, gali nepilnai atspindėti situacija. Dėl šios priežasties kartu su anketinės apklausos duomenimis situacijos įvertinimui bus naudojami ir tiriamojo interviu duomenys.

Tiriamojo interviu metu buvo naudojami struktūrizuoti klausimai su laisvai formuluojamais atsakymais, kur neribojamas nei turinys, nei forma [42, 128 p.]. Tiriamojo interviu metu buvo parinkti ir apklausti tarptautinės pagalbos teikimo veiklos profesionalai, kurie dažniausiai dalyvauja tarptautinės pagalbos teikimo veikloje ir žino pagrindines problemas. Tam buvo naudojamas konvergencinis interviu – ankstyvoje tyrimo stadijoje, kai nedaug žinoma apie problemą, gaunama informacija, kurios trūksta tyrimo pradžioje [43]. Tiriamasis interviu buvo atliktas 2009 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais. Buvo interviuojami 6 respondentai. Respondentų atsakymai yra pateikiami 8 priedo lentelėje.

¹⁶ Interviu ankstyvoje tyrimo stadijoje dar vadinamas žvalgomasis tyrimas

3.2. Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo veiklos vertinimas

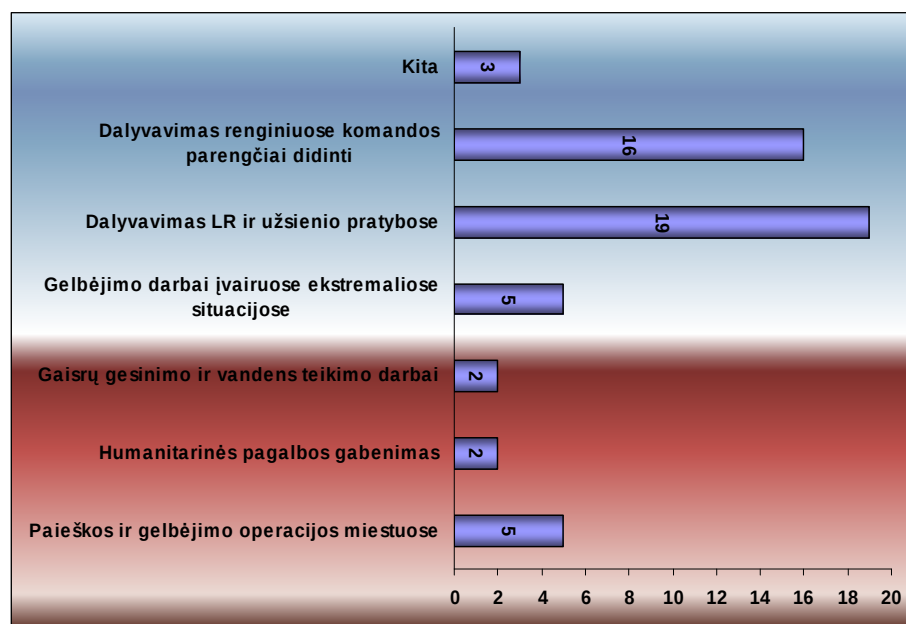
Tyrime dalyvavo tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariai iš skirtingų grupių. Anketą užpildė 19 komandos narių. 12 respondentų (63% apklaustųjų) atsakė, kad jie yra aktyviojo rezervo nariai, 7 respondentai (37% apklaustųjų) – kad jie yra pasyviojo rezervo nariai, ir 4 respondentai (21% apklaustųjų) – kad jie yra ekspertai (žr. 4 pav.). Kaip matome iš pateiktų skaičių kai kurie komandos nariai tarptautinės pagalbos nariai dalyvavo tarptautinės pagalbos teikimo veikloje ir kaip aktyviojo bei pasyviojo rezervo nariai, ir kaip ekspertai. Nors naujuose komandos sąrašuose yra moteriškos lyties atstovės, bet apklausoje dalyvavo tik vyrai. Kelios moteris atsiuntė atsakymą, kad yra įtrauktos į sąrašus, bet kol kas nedalyvavo nei vieno karto tarptautinės pagalbos teikimo veikloje.

4 pav. Respondentų kaip komandos narių pasiskirstymas

Komandos veikloje respondentai dalyvavo įvairiose grupėse bei įvairiose pareigose. 3 respondentai (16 % apklaustųjų) dalyvavo komandos veikloje, kaip komandos vadovai, 3 respondentai (16 % apklaustųjų) - kaip viešosios informacijos atstovai, 3 respondentai (16 % apklaustųjų) - kaip planavimo pareigūnai, 5 respondentai (26 % apklaustųjų) - kaip ryšių pareigūnai, 2 respondentai (11 % apklaustųjų) - kaip saugos ir sveikatos priežiūros pareigūnai, 1 respondentas (5 % apklaustųjų) - kaip apsaugos pareigūnas, 1 respondentas (5 % apklaustųjų) - kaip operacijų grupės vadovas, 5 respondentai (26 % apklaustųjų) - kaip gelbėjimo ir paieškos skyriaus vadai, 5 respondentai (26 % apklaustųjų) - kaip gelbėjimo ir paieškos skyriaus gelbėtojai, 1 respondentas (5 % apklaustųjų) – kaip kinologas, 1 respondentas (5 % apklaustųjų) kaip gydytojas, 4 respondentai (21 % apklaustųjų) - kaip technikai, 1 respondentas (5 % apklaustųjų) - kaip operatorius, 1 respondentas (5 % apklaustųjų) - kaip virėjas. Nors apklausoje dalyvauja nedidelis skaičius respondentų, bet turime visų grupėse esančių pareigų atstovus, išskyrus slaugos specialisto. Todėl apklausoje dalyvaujantys respondentai galėjo pateikti informaciją iš skirtingų vertinimo prizmių, atsižvelgiant į savo atliekamas pareigas skirtinguose misijose.

Norėdami nustatyti ne tik respondentų užimamas komandoje pareigas, bet ir kokioje komandos veikloje jiems teko dalyvauti, buvo parengtas atitinkamas klausimas. Jis buvo parengtas atsižvelgiant į Tarptautinės pagalbos teikimo nuostatuose [74] pateiktas komandos atliekamas funkcijas. Kaip matome, respondentai dalyvavo įvairiuose tarptautinės pagalbos veiklos etapuose (žr. 5 pav.).

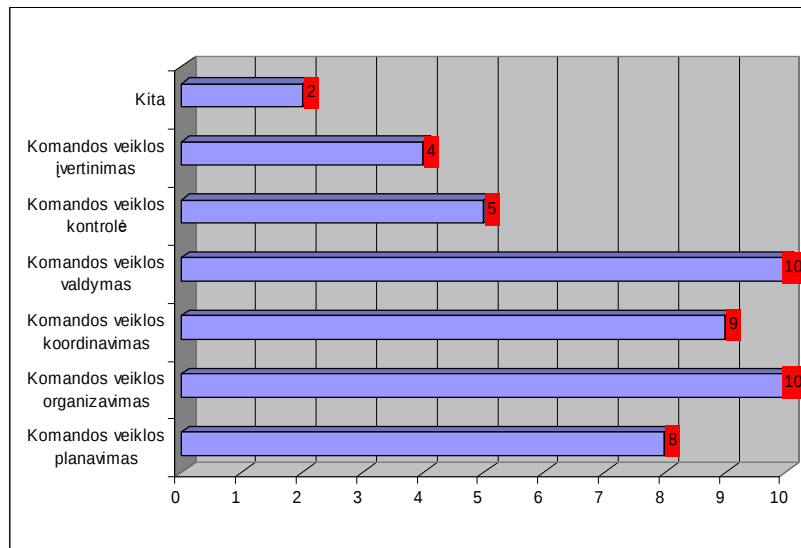
5 pav. Respondentų dalyvavimas tarptautinės pagalbos veikloje

Dažniausiai (100% apklaustųjų) tai buvo dalyvavimas visose LR ir užsienio pratybose. Anketos pabaigoje buvo pateikiami atviri klausimai apie pastebėtus tam tikrų etapų trūkumus. Šioje dalyje buvo pateikti ne tik pastebėti trūkumai, bet ir pastebėti privalumai. Visi komandos nariai prieš tampant komandos nariu, o po to būdamas komandos nariu pastoviai privalo dalyvauti įvairiuose mokymuose. Tokiose mokymuose vienas respondentas paminėjo tokius trūkumus: mokymai, kurie vyko, visi jie buvo proginiai ir vyko pagal ES vystymosi projektus, ir nuo 2005 m. yra sudaryta komandos nario parengimo mokymo programa, pagal kurią UGM turėtų vykdyti 2 savaitių parengimo kursus ir 1 savaitės specializuotus kursus. Kol kas nei vieno tokio kurso neįvykdyta (jo manymu tai yra dėl pinigų, UGM personalo ir specifinių dėstytojų stokos). Keli respondentai paminėjo, kad turėtų būti vykdoma daugiau mokymų, Lietuvos pratybų, tarptautinių mokymų ir pratybų, kvalifikacijos tobulinimo kursų. Vienas respondentas paminėjo kaip trūkumą tai, kad mokymuose dalyvauja mažai komandos narių. Kitas respondentas pastebėjo, kad po mokymų, Lietuvos ir tarptautinių pratybų trūksta tikslingo apibendrinimo ir išvadų. Vienam respondentui pasirodė nepilna ir nevysiškai efektyvi mokymo programa, bet kitam komandos nariui mokymai yra itin aukšto lygio. Taip pat komandos nariai dalyvauja PAGD organizuojamuose mokymuose, kurios vienas iš narių apibūdino kaip ypač profesionaliai organizuojamus. Kitas respondentas pastebėjo tokius šių pratybų trūkumus: PAGD tam

skiria stebėtinai menkai lėšų ir dėmesio, kiek jų teko suorganizuoti – viskas yra atliekama komandos narių, PAGD atsakingųjų ir UGM dėstytojų pasiaukojančia iniciatyva (netgi lėšomis). Identifikuota spraga: LR teisinėje bazėje nėra reglamentuotas pareigūnų maitinimas, organizuojant jų parengtį (geriausiu atveju galima išsikovoti komandiruočiųpinigius). Taip pat nariai dalyvauja tarptautinėse pratybose, dalyvavimas kuriose, kaip paminėjo vienas iš respondentų, visada duoda komandos nariams visapusiškos naudos ir papildomos patirties bei yra užgrūdinamas personalas. Bet jo pastebėtas trūkumas tas, kad nuo 2008 metų komandos nariai tarptautinėse ES ir NATO pratybose nedalyvauja dėl lėšų stokos (nors kartais tos lėšos apsiriboja tik komandos narių dienpinigiais, ko ir taip nesukrapštoma). Kitas respondentas paminėjo, kad pasirengimas paprastai yra užkraunamas keletui Valdymo grupės narių, dirbančių PAGD, ir pasirengimas pratyboms bei popierių tvarkymas būna daug labiau nualinantys nei pačios pratybos. Todėl buvo pasiūlyta, tokius pasirengimo darbus paskirstyti tarp pratybose nedalyvaujančių pareigūnų. Buvo respondentų, kurie komandos narių mokymuose, dalyvavime Lietuvos ir užsienio mokymuose didelių trūkumų nepastebėjo ir juos įvertino gerai.

Vienas iš reikalavimų komandos nariams, kaip ir visiems VPGT darbuotojams – nuolatos kelti kvalifikaciją ir dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo kursuose, apie kurių organizavimą respondentai paminėjo, kad jie (apmokymai ir kursai, kur galima padirbėti su specifine įranga ir technika) organizuojami retai, ir jiems skiriama per mažai dėmesio. Be mokymų komandos nariai dar dalyvauja paieškos ir gelbėjimo operacijose miestuose – dalyvavo 5 respondentai (26 % apklaustųjų), humanitarinės pagalbos gabenime – dalyvavo 2 respondentai (11 % apklaustųjų), gaisrų gesinimo ir vandens teikimo darbuose – 2 respondentai (11 % apklaustųjų), gelbėjimo darbuose įvairiuose ekstremaliuose situacijose – 5 respondentai (26 % apklaustųjų), renginiuose komandos parengčiai stiprinti – 16 respondentų (84 % apklaustųjų). Taip pat vienas respondentas paminėjo, kad dalyvavo Informacinio centro Lietuvos Respublikos piliečiams, veikloje, o kitas – potvynio likvidavime.

Respondentams buvo užduotas klausimas su kokią veiklą yra susijusios respondentų atliekamos funkcijos, kas yra vaizduojama 6 paveiksle. Dažniausiai respondentų atliekamos funkcijos buvo susijusios su komandos veiklos organizavimu ir valdymu (53% apklaustųjų). Taip pat respondentai vykdė funkcijas ir kitose srityse: 9 respondentai (47% apklaustųjų) – koordinavime, 8 respondentai (42% apklaustųjų) – planavime, 5 respondentai (26% apklaustųjų) – kontrolėje, 4 respondentai (21% apklaustųjų) – įvertinime, vienas paminėjo, kad jo funkcijos yra susijusios su kinologų darbu, kitas – su konkrečių užduočių vykdymu.

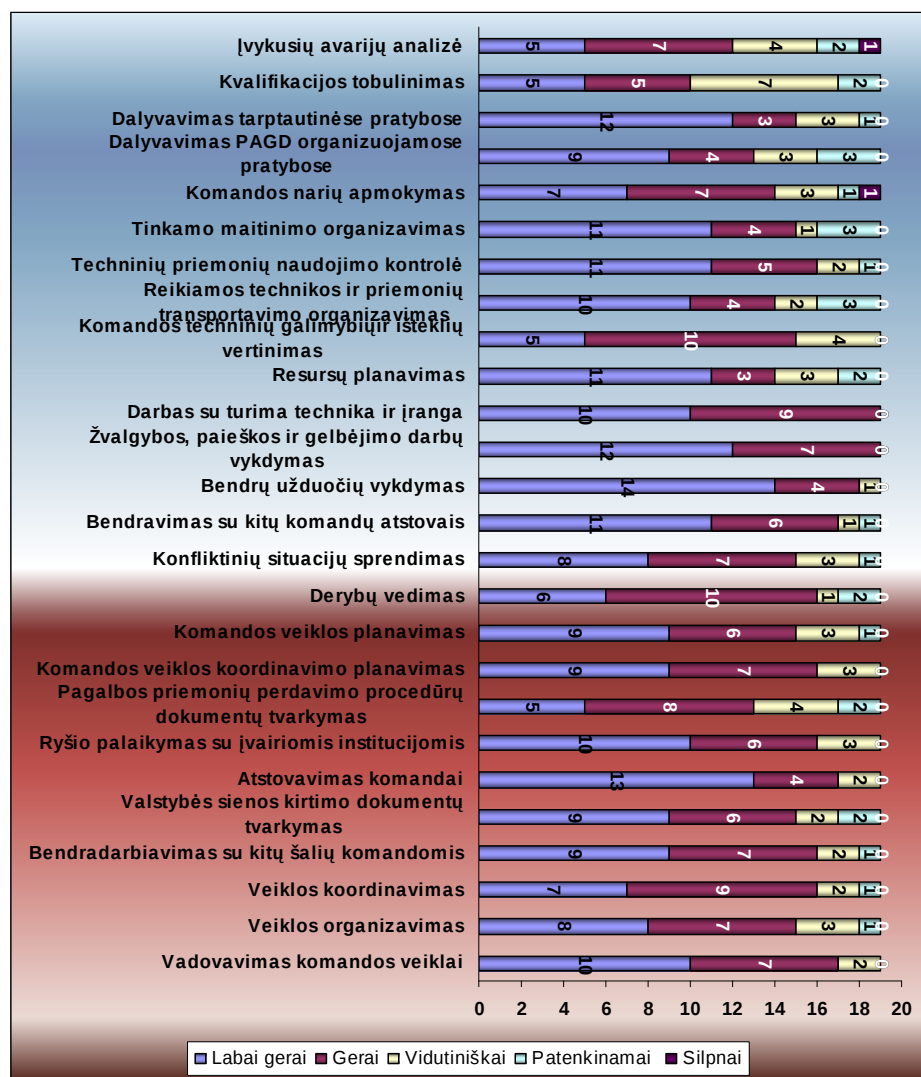

6 pav. Respondentų dalyvavimas veikloje pagal atliekamas funkcijas

Kaip matome, apklausoje dalyvaujantys respondentai dalyvavo tam tikroje komandos veikloje, turėjo galimybę įvertinti šioje veikloje esamus trūkumus bei privalumus. Anketoje yra pateikiami atviro ir pusiau uždaro tipo klausimai šiai informacijai gauti. Pusiau uždaro tipo klausimai buvo sudaryti naudojant Likert skalę. Respondentai galėjo įvertinti komandos narių atliekamas funkcijas 5 balų sistemoje, kurioje 5 balai buvo labai gerai, 4 – gerai, 3 - vidutiniškai, 2 – patenkinamai ir 1 – silpnai. Po to jiems buvo pateikti atviro tipo klausimai, kuriose jie turėjo pateikti savo nuomonę apie veiklos trūkumus ir privalumus tam tikruose veiklos etapuose. Vertindami komandos atliekamas funkcijas, respondentai įvertino funkcijas skirtingai (žr. 7 pav.). Visos anketoje pateiktos funkcijos respondentų buvo daugiausia įvertintos labai gerai ir gerai.

Geriausiai buvo įvertintas bendrų užduočių vykdymas – 14 respondentų įvertino labai gerai, 4 - gerai ir 1 – vidutiniškai. Po to geriausiai vertinamas atstovavimas komandai – 13 respondentų įvertino labai gerai, 4 - gerai ir 2 – vidutiniškai. 12 respondentų įvertino labai gerai dalyvavimą tarptautinėse pratybose ir žvalgybos, paieškos ir gelbėjimo darbų vykdymą. 11 respondentų įvertino labai gerai bendravimą su kitų komandų atstovais, resursų planavimą, techninių priemonių naudojimo kontrolę ir tinkamo maitinimo organizavimą. 10 respondentų labai gerai įvertino vadovavimą komandos veiklai, valstybės sienos kirtimo dokumentų tvarkymą, ryšio palaikymą su įvairiomis institucijomis, reikiamos technikos ir priemonių transportavimo organizavimą ir darbą su turimą technika. Gerą įvertinimą net 10 respondentų davė derybų vedimui bei komandos techninių galimybių ir išteklių vertinimui. Visos kitos funkcijos irgi buvo vertinamos gerai, tik respondentų skaičius, pasirinkusių gerą įvertinimą, svyravo nuo 3 iki 9. Vidutiniškai kiekvieną funkciją įvertino apie 2 – 4 respondentai, tik vieną funkciją: kvalifikacijos tobulinimas - net 7 respondentai įvertino patenkinamai. 3 respondentai įvertino patenkinamai reikiamos technikos ir priemonių transportavimą ir dalyvavimą PAGD organizuojamose pratybose. Net 2 funkcijos: komandos narių mokymai ir įvykusių operacijų analizė – vienas

respondentas įvertino silpnai. Komandos narių mokymai taip pat buvo įvertinti labai gerai – 7 respondentai, gerai – 7, vidutiniškai – 3 ir patenkinamai – tik 1 respondentas. Įvykusių operacijų analizę labai gerai įvertino 5 respondentai, gerai – 7, vidutiniškai – 4 ir patenkinamai – 2 respondentai. Todėl šitos dvi funkcijos pagal tuos respondentes yra prasčiausiai vykdomi.

7 pav. Komandos atliekamų funkcijų įvertinimas

Atviri klausimai leido įvertinti su kokiomis problemomis susiduria respondentai komandos veikloje. Buvo paprašyta respondentų pateikti savo nuomonės apie skirtingus veiklos etapus: pasiruošimo, reagavimo, mokymų ir veiklos analizės. Toliau išnagrinėsime, kokios pagrindinės problemos ir trūkumai buvo pastebėti tuose etapuose. Nors keletas respondentų nepastebėjo jokių trūkumų pasiruošimo etape, visi kiti respondentai pateikė labai daug pastebėtų trūkumų. Vienas iš tokių trūkumų buvo tai, kad nėra nuolatinės 100 proc. sukomplektuotos įrangos ir technikos, maisto produktų rezervo. Tą patį trūkumą pateikė respondentai žvalgybinio tyrimo metu. Jie paminėjo, kad operatyvumas nukenčia dėl bendros įrangos ir technikos bazės nebuvimo. Į įvairius užsiėmimus

vystantys nariai iš savo tarnybų pasiima turimą techniką ir įrangą, kurie kartais šiose incidentuose yra netinkama.

Anketinės apklausos vienas iš respondentų paminėjo, kad ne visos institucijos yra linkusios visapusiškai prisidėti prie šios veiklos. Jis paminėjo, kad SAM, VSAT ir PD aktyvus pasilieka tik ties savo veiklos zona, dalyvauja tik vizualiai, o URM dalyvauja savo rėmuose, nori įsilieti, tačiau vengia atsakomybės dėl politinių konsultacijų ir operacijų bendro finansavimo. Žvalgybinio tyrimo metu vienas iš respondentų paminėjo, kad VPGT veikla yra reglamentuota pilnai, bet problemos yra kitose institucijose, nes jų darbas nėra reglamentuotas.

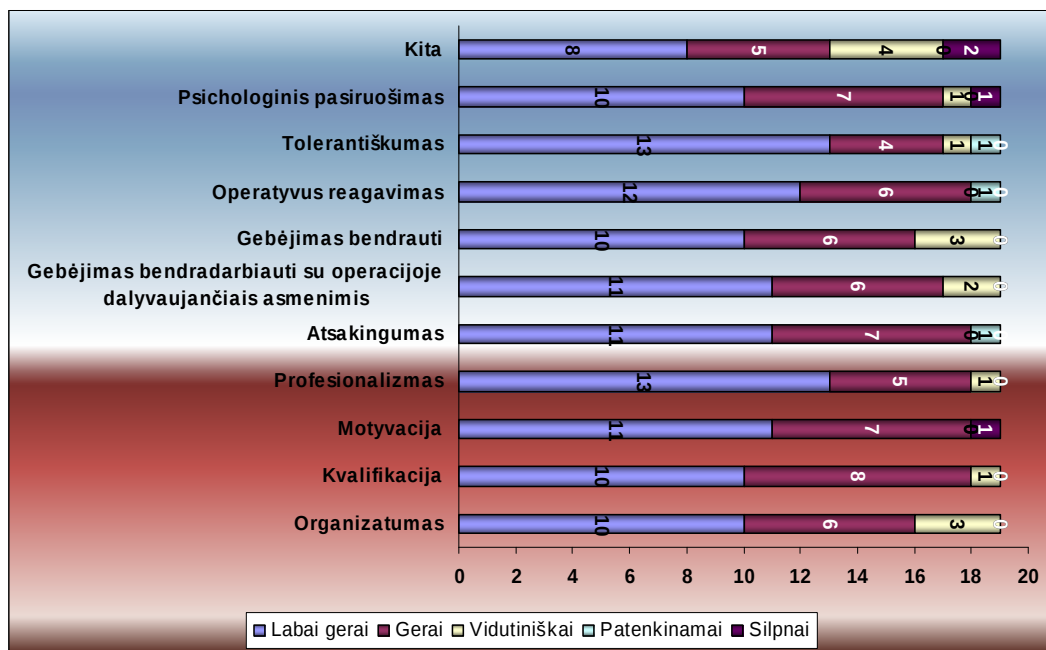
Anketinės apklausos respondentai dar pabrėžė tokius trūkumus: ilgas pasiruošimas ir resursų pasisavinimas iš rezervo, netinkamas finansavimas ir valdžios požiūris, trūksta organizuotumo, kvalifikacijos kursų ir geresnio narių aprūpinimo (asmeninė apranga kiekvienam nariui), per mažai skiriama žmogiškųjų ir finansinių resursų komandos formavimui ir plėtojimui, dar nepakankamai detalai išdirbtos ir suderintos sienos kirtimo procedūros. Vienas respondentas taip pat paminėjo, kad reagavimui oro transportui įranga nėra tinkamai sukomplektuota ir supakuota, o kitas paminėjo, kad kiekvieną kartą renkami vis kiti komandos nariai. Dažnai kelias pirmąsias dienas trūksta susibendravimo, ko nebūtų, jeigu dalyvautų tie patys asmenys. Pirmiau turi pažinti žmogų, kad vėliau žinotum, kur jį galima pritaikyti.

Dauguma respondentų reagavimo etape jokių trūkumų nepastebėjo ir įvertino gerai, bet keletas respondentų paminėjo tokius trūkumus: operacijos yra realizuojamos, jeigu yra tik politinis laimėjimas (LR agitaciniai regionai: Ukraina, Moldova, Gruzija, Lenkija, Latvija, Baltarusija), priešingu atveju – tai yra neįmanoma. Sprendimo priėmimas yra per daug užtęstas, todėl gali būti pritaikomas tik ilgai besitęsiančioms nelaimėms (potvyniams, miškų gaisrams). Du respondentai paminėjo, kad reikėtų paprastesnio sprendimų dėl išvykimo priėmimo (Vyriausybės ir Finansų ministerijos), nes yra ilgai nepriimami sprendimai. Vienas respondentas pastebėjo, kad yra per mažai išankstinių pasirengimo priemonių.

Vienas iš svarbių veiklos efektyvumo vertinimo kriterijų yra įvykusių operacijų analizė, bet respondentai paminėjo, kad šiam dalykui labai trūksta dėmesio, nebūna jokių aptarimų po įvairiausių operacijų. Apskritai VPGT tam trūksta dėmesio, vyksta tik incidentų tyrimai, jeigu kažkas atlikta negerai, arba teikiami paskatinimai už „gerai“. Analizės ir išvadų identifikavimo nėra, o jeigu ir yra, tai retai imamas jų įgyvendinimo. Komandos viduje visada vykdoma išvadų ir pastebėjimų analizė ir fiksavimas, bet jų realizavimui nėra sprendėjų dėmesio. Politiniame lygmenyje komanda yra šlovinama, jeigu yra vietos pasigirti, bet tame lygmenyje komanda yra užmirštama, kai reikia palaikymo jos plėtojimui. Tai yra kartinė problema. Vienas respondentas paminėjo, kad būtų gerai, jeigu vadovybė skaitytų ataskaitas, bent jau išvadų skyrelį, nes jame yra pateikiamos problemos, kurios

kartojasi sekančiose ataskaitose. Kitas respondentas paminėjo, kad analizė atliekama, bet mažai kas yra pritaikoma ir įgyvendinama praktikoje.

Komandos veiklos efektyvumas, kaip minėjo respondentai, priklauso nuo operacijose dalyvaujančių narių. Todėl LR teisės aktai kelia tam tikrus reikalavimus komandos nariams. Respondentus buvo paprašyta įvertinti, kaip dabartiniai nariai atitinka šiuos reikalavimus (žr. 8 pav.), o po to buvo pateikti atviri klausimai, kuriose jų buvo paprašyta pasirinkti reikalavimus, kuriems turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys, taip pat paaiškinti dėl kokios priežasties jie pasirinko šį reikalavimą.

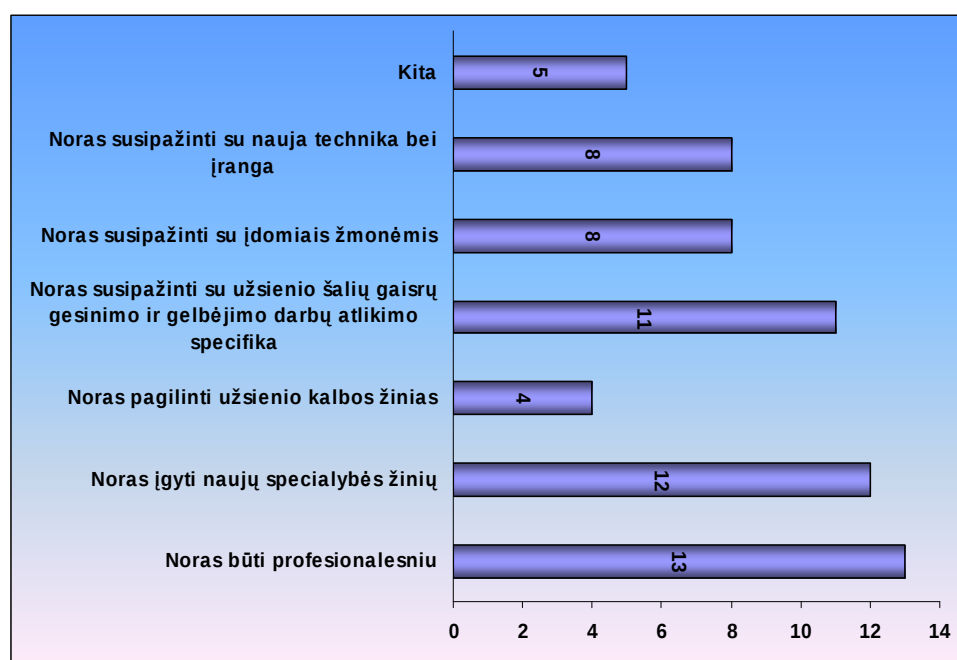

8 pav. Komandos narių atitikimo keliams reikalavimams įvertinimas

Atsižvelgiant į diagramoje pateiktus duomenis, daugiausia reikalavimai buvo įvertinti labai gerai (8-13 respondentų), bet yra keletas reikalavimų įvertintų ir silpnai. 13 respondentų įvertino labai gerai reikalavimą būti profesionaliam ir tolerantiškam. Gerai buvo įvertintas reikalavimas kvalifikacijai (8 respondentai) ir atsakingumui (7 respondentai). Klausimai buvo užduoti pusiau atviri, todėl respondentai galėjo pateikti savo reikalavimus ir juos įvertinti. Respondentai pateikė tokius reikalavimus: užsienio kalbų mokėjimas, prisitaikymas prie situacijos, gebėjimas įvertinti susidariusią situaciją ir reagavimas į ją. Šiuos reikalavimus jie įvertino vidutiniškai. 1 respondentas paminėjo, kad silpniausias iš reikalavimų yra motyvacija, kitas – psichologinis pasiruošimas. Išnagrinėjus atvirus klausimus, nustatėme, kad visi iš nustatytų reikalavimų komandos nariui yra labai svarbūs. Nors tolerantiškumas buvo įvertintas gana aukštai, bet daugiausia respondentų paminėjo, kad jam dar turi būti skiriama daug dėmesio. Jie paminėjo, kad dar pasitaiko neigatyvaus požiūrio į kitas kultūras ir papročius. Taip pat tolerancijai turi būti skiriamas didelis dėmesys dėl noro išvengti konfliktų komandoje, netolerantiškų narių jų manymu komandai, kuri ir taip dirba sudėtingomis sąlygomis,

nereikia. Netolerantiškas narys tiesiog nepritaptų nei komandoje, nei bendraudamas su kitų komandų nariais. Komandoje turi būti aukšto lygio tarpusavio supratimas, norit pasiekti aukštų rezultatų.

Kitas labai svarbus reikalavimas yra motyvacija, nes yra tokių narių, kurie stokoja motyvacijos, užsispiria anksčiau nei komandiruotės pabaigos datą grįžti namo ir taip išveda komandos darbą iš pusiausvyros. Vienas respondentas paminėjo, kad dabartiniai komandos nariai nesiekia finansinės naudos (finansiška ilgai būti komandos narių tiesiog neapsimoka), tad daugelis turi moralinius svertus ir dalyvauja komandos veikloje tik dėl savęs. Respondentams buvo užduotas klausimas, kokia yra jų motyvacija dalyvauti komandos veikloje (žr. 9 pav.). Pagrindinė motyvacija būti komandos nariu yra noras būti profesionalesnių (68% apklaustųjų), taip pat noras įgyti naujas žinias (63% apklaustųjų) ir noras susipažinti su užsienio šalių gaisrų gesinimo ir gelbėjimo darbų atlikimo specifika (58% apklaustųjų). Tik 21% apklaustųjų paminėjo norą pagilinti užsienio kalbos žinias, nors užsienio kalbos žinių trūkumas buvo pastebėtas keleto respondentų, kaip barjeras komandos veiklai. Noras būti naudingam, noras pabūti tarp tokių pačių bendraminčių, išbandyti save nekasdienėse situacijose, noras suteikti pagalbą – tokias motyvacijas išvardino kai kurie respondentai. Kaip matome, motyvacija šiuo metu yra savanoriškumo, o ne finansinė.

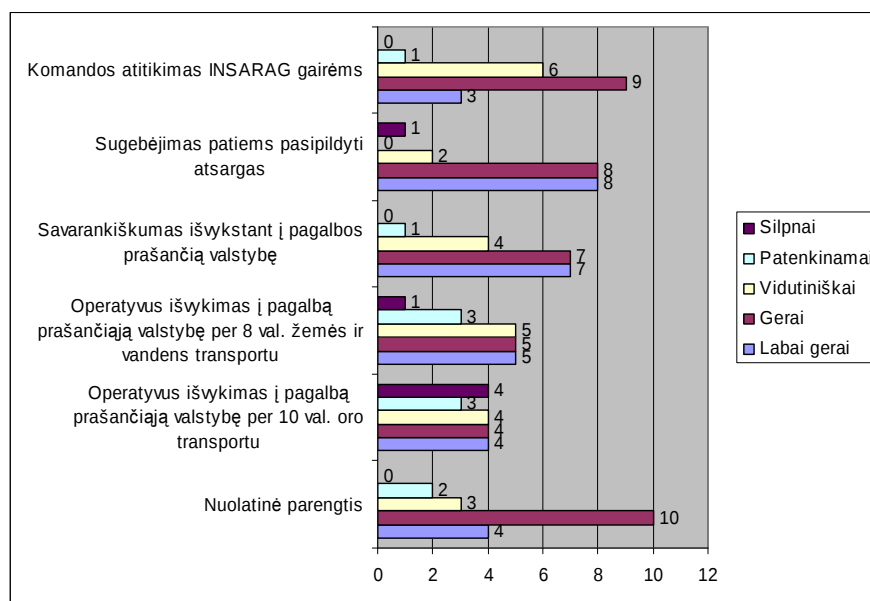

9 pav. Respondentų motyvacija dalyvauti komandos veikloje

Be motyvacijos respondentai paminėjo, kad komandos nariui labai svarbus yra gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, nes narys įeina į komandą, o komandos darbas priklauso nuo kiekvieno jos nario požiūrio į bendrą veiklą. Jeigu narys nemokės bendrauti ir bendradarbiauti, tai nestandartinėse situacijose komandos pagrindinis tikslas (teikti pagalbą operatyviai) gali būti nepasiektas, dėl įvairių konfliktų komandoje ir už komandos ribų. Kaip paminėjo vienas respondentas,

geras darbas būna tada, kai komandos nariai gerai pažįsta vienas kitą, tiksliai žino kiekvieno savybes ir žinias, o tam reikia bendrauti ne tik nestandartinėse situacijose, bet susitikti ir neformalioje aplinkoje. Taip pat bendradarbiavimas su kitomis operacijose dalyvaujančiais asmenimis yra labai svarbus, užtikrinant veiksmingą komandos darbą, bet dabartiniu metu keletas respondentų paminėjo, kad trūksta kalbos žinių. Vienas respondentas paminėjo, kad kvalifikacijos reikalavimas reikalingas komandos nariui, nes nuo jos priklauso teikiamos pagalbos kokybė, kitas – kad nuo jos priklauso kaip yra atliekamas darbas, ir pagrindinis komandos nario reikalas yra nepabloginti situacijos operacijos metu. Psichologinis komandos nario pasiruošimas reikalingas, nes dauguma komandos narių nėra susidūrę su komandos darbo specifika, todėl dažnai neįvertina savo galimybių ribų. Dar buvo paminėta, kad labai reikalingi komandos nariams yra organizuotumo, profesionalumo reikalavimai, bet nepaaiškino dėl kokios priežasties.

Be reikalavimų komandos nariams yra keliama reikalavimai pačiai komandai, kurių laikymasis užtikrintų efektyvų komandos darbą. Respondentų buvo paprašyta įvertinti komandos atitikimą jai keliamiems reikalavimams (žr. 10 pav.).

10 pav. Komandos atitikimas pagrindiniams reikalavimams

Įvertinimas vėl buvo atliekamas, naudojant Likert skalę. Kaip matome iš pateiktos diagramos geriausiai buvo įvertintas komandos sugebėjimas patiems pasipildyti atsargas – net 8 respondentai šitą reikalavimą įvertino labai gerai, 8 – gerai ir 2 – vidutiniškai, bet vienas respondentas įvertino silpnai. Blogiausiai buvo įvertintas reikalavimas operatyvus išvykimas per 10 val. oro transportu – net 4 respondentai įvertino jį silpnai, 3 – patenkinamai, 4 – vidutiniškai, nors buvo ir teigiamų įvertinimų – 4 respondentai įvertino gerai, 4 – labai gerai. Vienas respondentas taip pat silpnai įvertino operatyvų išvykimą per 8 valandas žemės ir vandens transportu. Bet kiti respondentai įvertino šitą reikalavimą

geriau – 5 respondentai įvertino labai gerai, gerai ir vidutiniškai, o 3 – patenkinamai. Dar gana gerai yra vertinamas reikalavimas savarankiškai išvykti į pagalbą prašančią šalį, kurį 7 respondentai įvertino labai gerai ir gerai, 4 – vidutiniškai, ir tik 1 – patenkinamai. Gerai (10 respondentų) buvo įvertintas reikalavimas komandai būti nuolatinės parengties. 4 respondentai jį įvertino labai gerai, 3 – vidutiniškai ir 2 – patenkinamai. Taip pat gerai buvo įvertintas reikalavimas komandai atitikti INSARAG gairėms – 9 respondentai įvertino gerai. Net 3 respondentai jį įvertino labai gerai, 6 – vidutiniškai, ir 1 – patenkinamai.

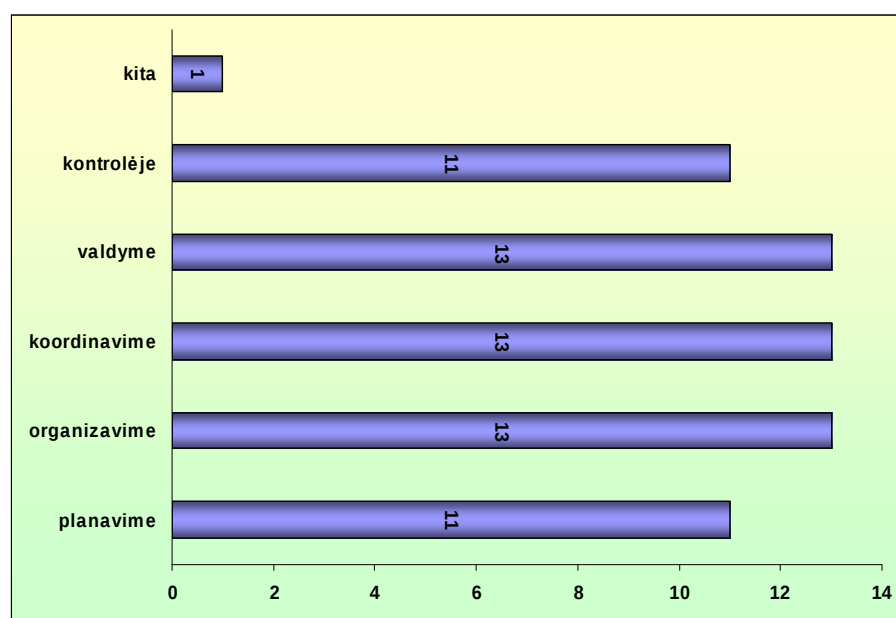
Po reikalavimų įvertinimo respondentai pateikė savo nuomonės apie tai, kokiems reikalavimams turėtų būti skiriama daugiausia dėmesio ir kodėl. Operatyvus vykimas per 10 valandų oro transportu ne tik buvo įvertintas silpnai, bet ir 9 respondentai paminėjo, kad šitam reikalavimui turėtų būti skiriamas didžiausias dėmesys, nes, jų manymu, tai yra silpniausia vieta dėl to, kad turime problemą su oro transportu - neturime nuolatinės sutarties su vežėjais ir kiekvieną kartą reikia jų ieškoti, karinių oro pajėgų orlaiviai ne visada tam yra tinkami ir pasiekiami, kitos operacijos yra brangios bei joms nėra numatyta iš anksto numatytų išankstinių sutarčių ir procedūrų, taip pat dėl oro transporto trūkumo. Kiti respondentai mano, kad jam reikia skirti daugiau dėmesio, nes tai yra dažniausiai pasitaikantis transportavimo variantas, tai yra viena iš silpniausių komandos organizavimo vietų, taip pat dėl ilgai priimamų sprendimų. Vieno respondento matymu, mes dar nesame pasiruošę tinkamai šitam reikalavimui.

Operatyviam išvykimui per 8 valandas žemės ir vandens transportu respondentų manymu dar trūksta organizuotumo ir sustygavimo, per ilgai yra priimami sprendimai, bei savaitgaliais ir švenčių dienomis 8 valandos yra per trumpas laikas pasirūpinti atsargomis. Bet vienas respondentas pasisakė - praktika rodo, kad tai įvykdyti mes sugebame. Labai svarbus reikalavimas komandai yra nuolatinė parengtis, bet šioje vietoje komandos nariai pastebėjo labai daug trūkumų: yra necentralizuoti resursai (personalas ir technika), nuo to nukenčia reagavimo laikas, taip pat trūksta veiksmo ir užsiėmimų, ir taip nukenčia parengtis, su laiku užsimiršta žinios. Reikalavimą komandos savarankiškumui respondentai įvertino, kaip visiškai atitinkanti, bet vienas respondentas paminėjo, kad yra daug išorinių faktorių, įtakančių komandos savarankiškumą. Tai būtų įvairios institucijos (PAGD, VRM, URM), kurios turėtų turėti skubesnį sprendimų priėmimą bei nepriklausomą finansavimą, nes nuo to nukenčia komandos operatyvumas.

Komandos sugebėjimas patiems papildyti atsargas priklauso nuo finansavimo, kai kuriose šalyse reikia mokėti tik grynais pinigais. Vienas respondentas paminėjo šio reikalavimo tokį trūkumą: kaip kuriuose dokumentuose, pvz. čekiuose, yra surašomi kitokie pavadinimai nei mūsų finansininkai reikalauja. Tokios smulkmenos misijoje gali virsti skandalu Lietuvoje, ypač kas liečia daiktų susidėvėjimą, sugadinimą, praradimą ir išnaudojimą. Komandos atitikimas INSARAG gairėms mūsų komandai yra labai svarbus, nes mūsų komanda nėra sertifikuota tarptautinės pagalbos teikimo

komanda, ir žadama tokia tapti 2011 m. vasarą. Respondentai mano, kad mes bendrai atitinkame INSARAG gairėms, bet yra šiokių tokių trūkumų: trūksta operatyvaus sprendimų priėmimo mechanizmų (turėtų būti greitesnis valstybės institucijų sprendimų priėmimo laikas), tinkamo transportavimo, atskiros biudžeto eilutės komandos parengčiai ir operacijoms, nėra centralizuoto resursų valdymo

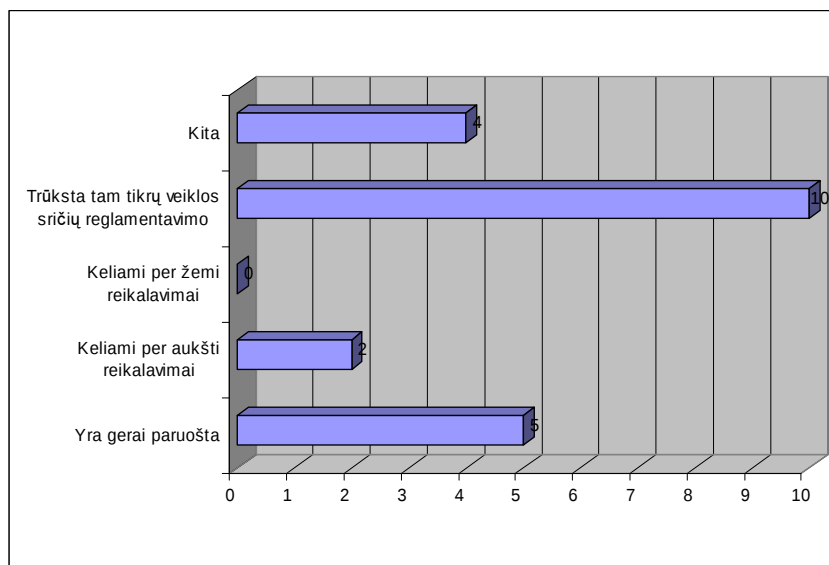
Respondentai dalyvavimą komandos veikloje sieja su tam tikrų žinių gavimu, ir į klausimą apie gautų žinių ir įgūdžių panaudojimą kasdieniniame savo darbe (žr. 11 pav.) net 63% apklaustųjų (12 respondentų) paminėjo, kad naudoja juos kasdieniame darbe, o 32% apklaustųjų (6 respondentai) – tik šiek tiek panaudoja. Vienas respondentas paminėjo, kad abejoja ar panaudoja jas darbe. Dažniausia naudojamos yra žinios, gautos veiklos organizavimo, koordinavimo ir valdymo metu – 68% apklaustųjų (13 respondentų), o planavimo ir kontrolės metu - 58% apklaustųjų (11 apklaustųjų).

11 pav. Respondentų gautų žinių panaudojimas kasdieniame darbe

Komandos veiklos kokybė priklauso nuo šalyje sukurtos teisinės bazės, reglamentuojančios šią sritį. Dėl Lietuvoje sukurtos teisinės bazės, reglamentuojančios tarptautinės pagalbos teikimą (žr. 12 pav.), dauguma respondentų pasisakė, kad trūksta tam tikrų veiklos sričių reglamentavimo – 10 respondentų (53% apklaustųjų). 5 respondentai mano, kad ji paruošta gerai, ir 2 galvoja, kad yra keliami per aukšti reikalavimai. Vienas respondentas paminėjo, kad negali įvertinti teisinės bazės, nes nėra su ja susipažinęs, o kitas – paminėjo tai, kad reikalingas sprendimo dėl vykimo į misiją procedūrų supaprastinimas. Turint omenyje kitų šalių patirtį, tai ir finansinės (socialinių garantijų) pagerinimas (nors simboliškai). Dauguma respondentų parašė, kad nėra susipažinęs su teisės aktais, reglamentuojančiais tarptautinę pagalbą. 6 respondentai atsakė, kad neturi nuomonės apie parengtą

dokumentų kiekį. Bet 9 respondentai (47 % apklaustųjų) mano, kad jų yra pakankamai, o 4 – nepakankamai.

12 pav. Respondentų nuomonė apie Lietuvoje parengtą teisinę bazę, reglamentuojančią tarptautinės pagalbos teikimą

Kai kurie respondentai mano, kad teisės aktų yra pakankamai, bet juos reikia tobulinti, reikia pakeisti, supaprastinti reagavimo tvarką (net 2 respondentai taip mano), bei vienas respondentas paminėjo, kad neregamentuotas yra finansavimas ir sprendimų priėmimas. Žvalgybinio tyrimo metu respondentams buvo užduotas klausimas apie Lietuvos paruoštą teisinę bazę. 2 respondentai paminėjo, kad ji yra paruošta gerai. Taip pat vienas respondentas paminėjo, kad Lietuvos teisės aktai yra gerai parengti tik tiems atvejams, kai komanda dalyvauja nedidelių incidentų likvidavime ir pratybose. Bet jeigu reikėtų komandai išvykti į didesnio masto incidentą, tai iš karto atsirastų daug problemų dėl nepakankamo tam tikrų veiklos sričių reglamentavimo. Kiti respondentai paminėjo, kad mūsų teisės aktai yra tik kūrimosi fazėje, jie nėra parengti iki galo. Šiuo metu yra priimtas vieno teisės akto projektas, kuris turėjo įsigaliooti dar 2010 m. kovo mėnesį. Jame kaip tik yra reglamentuojamos tos veiklos sritys, kurių nepaliečia tarptautinės pagalbos nuostatai. Vienas respondentas paminėjo, kad Lietuvos teisės aktai neregamentuoja, kas yra sąvoka „tarptautinė pagalba“. Yra pateikiamas „tarptautinės humanitarinės pagalbos“ terminas, bet šie terminai nėra tapatus. Todėl labai svarbu, kad būtų tiksliai nustatyta kas yra tarptautinė pagalba, ir kada ji turi būti teikiama.

Taip pat interviu metu respondentams buvo pateiktas klausimas apie pagrindines problemas, vykdant pagalbos teikimą. Į klausimą apie problemas, su kuriomis teko susidurti, respondentai palietė operatyvumo klausimą, kuris dažniausiai yra pažeidžiamas ir yra sugaištamasis laikas tose vietose, kur galima būtų veikti operatyviai. Taip pat Lietuvos turima įranga bei technika neatitinka ES standartus, ir

vykstant į kitas šalis būna atvejų, kai jį neįleidžiama į šalį. Ir dabartinės krizės metu viena iš pagrindinių pagalbos teikimo problemų yra ribotas finansavimas, nes dėl to yra ribojamas pagalbos teikimas, ribojamas organizuojamų pratybų ir mokymų skaičius, neaprupinama komanda nauja sudėtinga įranga bei technika, be kurios sudėtingose situacijose neišsivertų.

Siūlydami šių problemų sprendimų būdus, respondentai pirmiausia paminėjo, kad reikėtų įvertinti ES ir JTO priimtus dokumentus, ir tik tada peržiūrėti mūsų turimą teisinę bazę ir ją koreguoti. Kai kuriose tarptautinės pagalbos veiklos srityse privalo būti priimtos naujos taisyklės arba rekomendacijos. Taip pat turėtų būti sukurta vieninga įrangos ir technikos bazė. Dėmesys turėtų būti skiriamas daugiau ne dokumentų tvarkymui (ką pabrėžia ir ES institucijos), o greitam pagalbos suteikimui.

Kaip matome, interviu dalyvavusių respondentų atsakymuose minimi trūkumai yra panašūs į trukumus, kurios išvardina anketinės apklausos dalyviai. Todėl galime vertinti, kad tai yra pagrindinės problemos komandos veikloje.

Anketinėje apklausoje dalyvavo 19 respondentų, kurie pateikė atsakymus į anketos klausimus ir pateikė savo nuomonės tam tikrais klausimais. Apie mokymus buvo paminėta, kad dabartiniu metu mokymų ir pratybų įvairiuose lygmenyse, taip pat kvalifikacijos tobulinimo kursų trūksta. Mokymai, kurie vyksta, dažniausiai būna proginiai ir vyksta pagal ES vystymosi projektus. Nėra vykdomi mokymų bei pratybų aptarimai su PAGD vadovais, todėl nėra atkreipiamas dėmesys į mokymuose atsirandančias problemas. Vertinant komandos veiklą, labai gerai buvo įvertintas užduočių vykdymas ir dalyvavimas tarptautinėse pratybose. Vidutiniškai buvo įvertintas kvalifikacijos tobulinimas, patenkinamai – technikos transportavimas ir dalyvavimas PAGD organizuojamose pratybose. Silpnai buvo įvertinti komandos narių mokymai ir įvykusių operacijų aptarimas. Taip pat komandos veikloje yra susiduriama su tokiais problemomis: nėra sukomplektuotos įrangos ir technikos, maisto produktų rezervo, kitos institucijos (pvz. PD, VSAT) dalyvauja tik savo rėmuose ir tik vizualiai, o URM vengia bet kokios atsakomybės. Yra susiduriama su netinkamu valdžios požiūriu, su ilgais sprendimų priėmimo procesais, trūksta organizuotumo. Kai kurios operacijos yra organizuojamos, kai yra politinių laimėjimų. Vertinant reikalavimus komandos nariams, labai gerai buvo įvertinti profesionalumas ir tolerantiškumas, gerai – kvalifikacija ir atsakingumas, o silpnai – motyvacija (dabar finansinės motyvacijos nėra, viskas priklauso nuo asmens noro dalyvauti komandos veikloje). Taip pat buvo pastebėta, kad šiuo metu komandos nariams trūksta užsienio kalbų mokėjimo. Vertinant reikalavimus komandai, labai gerai buvo įvertintas sugebėjimas savarankiškai pasipildyti atsargas, silpnai – operatyvus išvykimas per 10 val. oro transportu. Taip pat gerai yra vertinamas komandos savarankiškumas išvykstant į kitą šalį. Operatyviam išvykimui oro transportu turi būti skiriamas didžiausias dėmesys, nes kol kas tai yra silpniausia vieta, nes nėra nuolatinės sutarties su transporto

teikėjais, ir yra sugaištama labai daug laiko jų paieškai. Operatyvus išvykimas taip pat nukenčia dėl ilgai priimamų valdžios sprendimų dėl pagalbos. Operatyvus išvykimas žemės ir vandens transportu per 8 val. dažniausiai yra įvykdomas, bet tam tikrais atvejais (savaitgaliais ir švenčių dienomis) tai užtrunka ilgiau.

Pusiau struktūrizuotame interviu dalyvavo 6 respondentai, kurie taip pat paminėjo, su kokiomis problemomis jiems teko susidurti. Trūksta kitų valstybės institucijų veiklos tarptautinėse misijose reglamentavimo. Dėl ilgai priimamų sprendimų nukenčia operatyvumas. Trūksta taip pat tam tikrų veiklos sričių reglamentavimo, todėl turėtų būti priimtos įvairios rekomendacijos. Nėra bendros saugyklos, kurioje būtų saugomos technika ir priemonės.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Šiandien galiojančiuose Lietuvoje teisės aktuose nėra dokumento, kuriame būtų apibrėžta sąvoka „tarptautinė pagalba“. Yra apibrėžta sąvoka „tarptautinė humanitarinė pagalba“, bet sąvokos „tarptautinė pagalba“ ir „tarptautinė humanitarinė pagalba“ nėra tapačios. Kol kas yra vadovaujasi ES teisės aktuose pateiktais tarptautinės pagalbos apibrėžimais. Reikia inicijuoti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 21 d. įsakymo Nr. IV-114 „Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos sudarymo ir aprūpinimo tvarkos aprašo“ (Žin., 2005, Nr. 55-1906) papildymą „tarptautinės pagalbos“ sąvoka.

2. Pagal galiojančius teisės aktus bet kokia misija už Lietuvos ribų, turi gauti Seimo deputatų daugumos pritarimą. Tai nesudaro problemų, kai sprendžiamas klausimas apie Krašto apsaugos ministerijos kareivių ar policijos atstovų dalyvavimą tarptautinėse taikos palaikymo misijose, kadangi nereikia reaguoti per 24 val. Tačiau dėl ilgai priimamų sprendimų nukečia komandos operatyvumas. Reikia inicijuoti Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos direktoriaus 2007 m. balandžio 18 d. įsakymo Nr. 1-145 „Dėl tarptautinės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 47-1841), kuriame numatyti skubesnį ir paprastesnį sprendimų dėl pagalbos teikimo priėmimo mechanizmą, papildymą.

3. Kai kurios valstybės institucijos dalyvauja tarptautinėse operacijose tik vizualiai, ties savo veiklos zona. Užsienio reikalų ministerija dalyvauja savo rėmuose, bet vengia atsakomybės dėl politinių konsultacijų ir operacijų bendro finansavimo. Reikia inicijuoti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 21 d. įsakymo Nr. IV-114 „Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos sudarymo ir aprūpinimo tvarkos aprašo“ (Žin., 2005, Nr. 55-1906), kuriame tiksliai apibrėžti valstybės institucijų pagrindinės funkcijas ir atsakomybę tarptautinės pagalbos misijų srityje, papildymą. Kiekvienai institucijai, dalyvaujančiai tarptautinės pagalbos teikime, reikia parengti teisės aktus, reglamentuojančius šių institucijų veiklą tarptautinės pagalbos srityje.

4. Lietuvoje yra priimti Tarptautinės pagalbos teikimo nuostatai, kurie reglamentuoja humanitarinės pagalbos teikimo tvarką, tačiau šis dokumentas reglamentuoja ne visas komandos veiklos sritis. Turi būti priimtos naujos taisyklės ir rekomendacijos šioms sritims reglamentuoti. Dabartiniai galiojantys teisės aktai yra skirti tik komandos veiklai, kai reikia dalyvauti įvairiose pratybose ir nedidelių incidentų likvidavime. Jeigu komandai reikėtų dalyvauti didesnio incidento likvidavime, atsirastų veiklos sritys, kurios nėra reglamentuotos nuostatuose. Reikia peržiūrėti ES ir JTO priimtus teisės aktus, įvertinti kokie teisės aktai yra pas mus jau įgyvendinti, ir nustatyti, kokių dokumentų dar trūksta šioje srityje.

5. Sudėtingas viešųjų pirkimų mechanizmas sprendžiant transportavimo bei reikalingų priemonių ir prekių įsigijimo (prekių ir paslaugų pirkimo konkursai) klausimus. Reikia sukurti teisinę

bazę, kuri numatytą galimybę viešojo konkurso būdu sudaryti išankstines sutartis su tiekėjais dėl prekių bei paslaugų teikimo ir transportavimo nelaimės atveju.

6. Tarptautinės pagalbos teikimo komandos ar humanitarinės pagalbos krovinio transportavimas yra opi problema daugumoje Europos Tarptautinės pagalbos teikimo komandų veikloje. Transportavimas oro transportu labai ribotas dėl karinių oro pajėgų turimų lėktuvų techninių charakteristikų ir operatyvumo teikiant tarptautinę pagalbą. Reikalavimai operatyviai išvykti oro transportu arba žemės transportu neįvykdomi dėl to, kad nėra nuolatinės sutarties su transporto teikėjais, ilgai trunkančių sprendimų priėmimo procedūrų, ypač savaitgaliais ir švenčių dienomis. Siekiant išspręsti transportavimo problemą derėtų Vidaus reikalų ministerijai sudaryti sutartį su karinių oro pajėgų dėl operatyvios orlaivio pakėlimo tvarkos teikiant tarptautinę pagalbą, taip būtų sutrumpinamas reagavimo laikas, turi būti sudarytos sutartys taip pat su kitais transporto teikėjais, supaprastinamos organizacinės priemonės, esant didesniai atstumui iki operacijos vietos, komandos nariai arba humanitarinės pagalbos siunta galėtų būti pristatyta bent iki susirinkimo vietos.

7. Nėra centralizuotos bendros technikos ir įrangos saugyklos. Visa įranga ir technika yra išbarstyta po tarnybas ir dalis yra laikoma valstybės rezerve. Kiekvieną kartą įrangą ir techniką reikia sukomplektuoti iš naujo. Reikia inicijuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą „Dėl Valstybės rezervo panaudojimo tvarkos“, leidžiantį Ūkio ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai ir Vidaus reikalų ministerijai supaprastinti materialinių ir finansinių išteklių panaudojimą iš valstybės rezervo, sudarant sąlygas nelaimės atveju jas išimti ypatingos skubos tvarka. Parengti tvarką, kuri leistų skubiai humanitarinę pagalbą teikti iš valstybės rezervo, arba sudaryti išankstines sutartis su verslininkais. Reikia sukurti centralizuotą bendros technikos ir įrangos saugyklą, kurioje surinkti visą tarptautinės pagalbos teikimo komandos techniką, esančią tarnybose ir valstybės rezerve.

8. Komandos nariams trūksta įvairių lygių mokymų, pratybų, kvalifikacijos kėlimo kursų. Yra patvirtinta 2005 m. komandos narių mokymo programa, pagal kurią kol kas nebuvo apmokytas nei vienas komandos narys. Dėl riboto finansavimo komandos nariai retai dalyvauja tarptautinėse pratybose (paskutinį kartą 2008 m.), retai organizuojami mokymai Lietuvos teritorijoje. Nariai negali pastoviai tobulinti žinias, gauti įgūdžiai bėgant laikui pasimiršta, nuo to nukenčia nuolatinė komandos parengtis. Reikia organizuoti daugiau mokymų ir pratybų nacionaliniame lygmenyje, kiekvienais metais rengti komandos narių kvalifikacijos kėlimo kursus.

9. Yra ribojamas tarptautinės pagalbos finansavimas, todėl tarptautinės pagalbos teikimas yra ribotas, nėra galimybės organizuoti pratybas, įsigyti naują geresnę techniką, taip pat tobulinti komandos narių žinias. Reikia Užsienio reikalų ministerijos biudžete numatyti atskirą priemonę humanitarinei pagalbai finansuoti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Achieving Business Agility through Operational Efficiency—The Challenge.
http://www.ensynch.com/beta/sp_operational_efficiency.aspx [žiūrėta 2010 07 15].
2. Aid Effectiveness. http://www.oecd.org/about/0,3347,en_2649_3236398_1_1_1_1_1,00.html
[žiūrėta 2010 07 25].
3. Civilinės saugos įstatymas//Valstybės Žinios. 1998, Nr. 115-3230.
4. Commission focuses on disaster prevention and reduction of risks at home and abroad. IP/09/303
Brussels, 23 February 2009.
5. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. <http://www.lki.lt/dlkz/> [žiūrėta 2010 06 12].
6. Empiriniai metodai ir principai.
<http://www.su.lt/filemanager/download/683/3.%20Empiriniai%20tyrimo%20metodai.pdf> [žiūrėta
2010 10 28].
7. Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre (EADRCC). Operations.
<http://www.nato.int/eadrcc/operations-e.htm> [žiūrėta 2010 08 27].
8. European Consensus on Humanitarian Aid.
http://europa.eu/legislation_summaries/humanitarian_aid/r13008_en.htm [žiūrėta 2010 07 12].
9. Europos Bendrijos 2008 m. kovo 5 d. Komisijos komunikatas Nr. KOM/2008/130 Europos
Parlamentui ir Tarybai „Dėl ES pajėgumo reaguoti į nelaimės didinimo“.
10. Europos Komisijos 2001 m. spalio 23 d. komunikatas Nr. 2001/792/EB, nustatantis Bendrijos
mechanizmą sustiprintam bendradarbiavimui teikiant civilinės saugos pagalbą palengvinti.
11. Europos Komisijos 2003 m. gruodžio 18 d. „ECHO pagalbos strategija 2004“.
12. Europos Komisijos 2003 m. gruodžio 29 d. sprendimas Nr. 2004/277, nustatantis Tarybos
sprendimo 2001/792/EB, nustatančio Bendrijos mechanizmą sustiprintam bendradarbiavimui
teikiant civilinės saugos pagalbą palengvinti, įgyvendinimo taisykles.
13. Europos Komisijos 2005 m. vasario 25 d. sprendimas Nr. 2005/160/EB, patvirtinantis Jungtinių
Tautų humanitarinių reikalų koordinavimo biuro (UNOCHA) ir Europos Bendrijų Komisijos
pasikeitimą raštais dėl jų bendradarbiavimo reagavimo į katastrofas srityje (vienalaikių intervencijų
į šalį, kurią ištiko katastrofa, atveju).
14. Europos Komisijos 2005 m. balandžio 6 d. komunikatas KOM/2005/0137 „Dėl Bendrijos civilinės
saugos mechanizmo tobulinimo“.
15. Europos Komisijos 2005 m. lapkričio 23 d. ataskaita Nr. KOM/2005/0580 „2004 m. metinė
ataskaita“.
16. Europos Komisijos 2006 m. kovo 2 d. komunikatas Nr. KOM/2006/0087 „ES pagalba: daugiau,
geriau ir greičiau“.

17. Europos Komisijos 2007 m. liepos 13 d. komunikatas Nr. KOM(2007)317 Europos parlamentui ir tarybai, siekiant Europos konsensuso dėl humanitarinės pagalbos.
18. Europos Komisijos 2007 m. gruodžio 20 d. sprendimas Nr. KOM/2008/73 iš dalies keičiantis Komisijos sprendimą 2004/277, dėl Tarybos sprendimo 2007/799 nustatančio Bendrijos civilinės saugos mechanizmą, įgyvendinimo taisyklių.
19. Europos Komisijos 2009 m. vasario 23 d. komunikatas Nr. COM/2009/82 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui “Bendrijos stichinių ir žmonių sukeltų nelaimių prevencija”.
20. Europos Komisijos 2009 m. liepos 1 d. ataskaita Nr. KOM/2009/290 „Humanitarinės pagalbos generalinis direktoratas (ECHO) 2008 m. metinė ataskaita“.
21. Europos Komisijos 2010 m. balandžio 9 d. ataskaita Nr. KOM/2010/138 „Humanitarinės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2009 m. metinė ataskaita“.
22. Europos Komisijos ataskaita 2010 m. balandžio 9 d. Tarybai ir Europos Parlamentui „Humanitarinės pagalbos politikos ir jos įgyvendinimo 2009 m. metinė ataskaita“.
23. Europos konsensusas dėl humanitarinės pagalbos. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:025:0001:0012:LT:PDF> [žiūrėta 2010 03 24].
24. Europos Parlamento rezoliucija „Dėl platesnio masto ir geresnio bendradarbiavimo: 2006 m. ES pagalbos veiksmingumo skatinimo priemonių rinkinys“. (2006/2208(INI)). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006IP0382:LT:HTML> [žiūrėta 2010 06 15].
25. Europos Parlamento 2008 m. birželio 19 d. rezoliucija 2009/C 286 E/04 “Dėl ES pajėgumo reaguoti į nelaimės gerinimo”.
26. ES 2009 m. kovo 16 d. rezoliucija „Dėl pagalbos veiksmingumo ir oficialios pagalbos vystymuisi“. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:061:0026:0031:LT:PDF> [žiūrėta 2010 06 15].
27. Europos Tarybos 1996 m. birželio 20 d. reglamentas Nr. 1257/96 „Dėl humanitarinės pagalbos“.
28. Europos Tarybos 2007 m. lapkričio 8 d. sprendimas Nr. 2007/779/EB, nustatantis Bendrijos civilinės saugos mechanizmą.
29. General Assembly Resolution A/RES/46/182 Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations. <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm> [žiūrėta 2010 06 15].
30. Humanitarian aid. http://europa.eu/pol/hum/index_en.htm [žiūrėta 2010 01 24].
31. Humanitarinė pagalba. http://eur-lex.europa.eu/lt/dossier/dossier_21.htm#2 [žiūrėta 2010 01 20].
32. Humanitarinė pagalba. <http://www.urm.lt/index.php?-445827117> [žiūrėta 2010 08 01].

33. Humanitarinės pagalbos generalinis direktorato (ECHO) 2008 m. metinė ataskaita. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0290:FIN:LT:HTML> [žiūrėta 2010 04 20].
34. Insarag Guidelines and Methodology. http://www.usar.nl/upload/docs/insarag_guidelines_july_2006.pdf [žiūrėta 2010 04 03].
35. Instrument for humanitarian aid. http://europa.eu/legislation_summaries/humanitarian_aid/r10001_en.htm [žiūrėta 2010 02 05].
36. International Committee of the Red Cross. <http://www.icrc.org/> [žiūrėta 2010 07 15].
37. International Search and Rescue Advisory Group (INSARAG). <http://ochaonline.un.org/OCHAHome/AboutUs/Coordination/INSARAG/tabid/6016/language/en-US/Default.aspx> [žiūrėta 2010 07 04].
38. ICRC activities on behalf of people affected by war. <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/activities?OpenDocument> [žiūrėta 2010 09 28].
39. Išoraitė M. Veiklos rezultatyvumo vertinimo ypatumai švietimo institucijose. http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas_2005/2005_m_leidinys/Isoraite.pdf [žiūrėta 2010 09 03].
40. Jungtinių Tautų Chartija// Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-557.
41. Jungtinių Tautų Organizacija. http://lt.wikipedia.org/wiki/Jungtinių_Tautų_Organizacija [žiūrėta 2010 02 20].
42. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. – Kaunas: Technologija, 1997. – 205 p. – ISBN 9986-13-561-3.
43. Kedaitienė A. Kokybinių tyrimų metodai: paskaitų konspektas studijuojantiems kursą „Marketingo tyrimai“. http://angele.home.mruni.eu/?attachment_id=27 [žiūrėta 2010 10 15].
44. Ketvirtoji Lomės konvencija. http://infoeuropa.sliven.bg/eu_fact_sheets/relations/general/article_7256_lt.htm [žiūrėta 2010 08 15].
45. Kiekybiniai tyrimai. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/rinkos_aplinkos_tyrimai_I/116583.html [žiūrėta 2010 10 28].
46. Klebanskaja N. Anketos sudarymas. fcis.vdu.lt/~n.klebanskaja@evf.vdu.lt/FOV1-0008BF8A/IV_tema.ppt [žiūrėta 2010 10 20].
47. Klebanskaja N. Tyrimų rūšys. Žvalgomas tyrimas. Kokybiniai tyrimai. fcis.vdu.lt/~n.klebanskaja@evf.vdu.lt/FOV1-0008BF8A/II_tema.ppt [žiūrėta 2010 10 20].
48. Laurinaitytė R. Ryšių su visuomene veiklos vertinimas. http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2007/vadyba/Laurinaityte_Renata.pdf [žiūrėta 2010 09 20].

49. Lietuva NATO operacijose.

http://www.kam.lt/lt/tarptautinis_bendradarbiavimas/nato/lietuva_dalyvavimas_nato/lietuva_nato_operacijose.html [žiūrėta 2010 08 26].

50. Lietuvos prioritetai tarptautinėse organizacijose. <http://www.urm.lt/index.php?-935892233> [žiūrėta 2010 07 15].

51. LR ir Baltarusijos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 2004, Nr. 112-4167.

52. LR ir Latvijos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 2002, Nr. 75-3218.

53. LR ir Lenkijos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 2000, Nr. 80-2413.

54. LR ir Švedijos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 2004, Nr. 77-2670.

55. LR ir Ukrainos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 2004, Nr. 30-968.

56. LR ir Vengrijos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 2001, Nr. 88-3074.

57. LR ir Vokietijos Respublikos sutartis dėl bendradarbiavimo ir abipusės pagalbos katastrofų ir didelių avarijų atvejais//Valstybės Žinios. 1996, Nr. 87-2057.

58. LR įstatymuose vartojamos sąvokos, apibrėžiančios tarptautines operacijas ir su jomis susijusias sutartis. <http://senas.kam.lt/index.php/lt/144614/> [žiūrėta 2010 04 15].

59. LR Valstybės rezervo įstatymas// Valstybės žinios. 2000, Nr. 78-2359.

60. LR Vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 21 d. įsakymas Nr. IV-114 „Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos sudarymo ir aprūpinimo tvarkos aprašo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 55-1906.

61. LR vidaus reikalų ministro 2010 m. kovo 31 d. įsakymas Nr. 1V-194 „PAGD prie VRM 2010-2012 metų strateginės veiklos planas“.

62. LR vidaus reikalų ministro 2010 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. IV-240 “Dėl LR vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 21 d. įsakymo Nr. IV-114 “Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos sudarymo ir aprūpinimo” pakeitimo”// Valstybės žinios. 2010, Nr.49-2416.

63. LR vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas//Valstybės žinios. 2003, Nr. 42-1927.

64. LR Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 26 d. nutarimas Nr. 1079 „Dėl LR delegavimo į tarptautines organizacijas, Europos Sąjungos institucijas, civilines tarptautines operacijas ir misijas bei užsienio valstybių institucijas įstatymo koncepcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios, 2004, Nr. 133-4808.

65. LR užsienio politikos įvykiai 2004 metais. http://www.urm.lt/popup2.php?item_id=12345 [žiūrėta 2010 02 22].
66. Linking relief, rehabilitation and development (LRRD).
http://europa.eu/legislation_summaries/humanitarian_aid/r10002_en.htm [žiūrėta 2010 02 08].
67. Lithuania in NATO. <http://www.nato.int/invitees2004/lithuania.htm> [žiūrėta 2010 04 12].
68. Local Emergency Management Agencies. <http://www.indianacounty.org/lema.php> [žiūrėta 2010 06 28].
69. Luobikienė I. Sociologinių tyrimų metodika. - Kaunas: Technologija, 2006. – 121 p. – ISBN 9955-25-122-0.
70. Operational Efficiency. How Will You Know When Your Facility Is Out Of Control?
<http://www.mfrtech.com/articles/3542.html> [žiūrėta 2010 06 15].
71. Organizacijos ir agentūros bei kitos pavaldžios institucijos.
http://www.nato.int/docu/other/lt/handbook/chapitre%2014_lt.pdf [žiūrėta 2010 09 10].
72. Pitrenaitė B. Ekstremalių situacijų valdymo veiksmingumo didinimas Lietuvoje (rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S). – Vilnius, 2010. – 315 p.
73. PAGD prie VRM direktoriaus 2007 m. sausio 24 d. įsakymas Nr. 1-34 “Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos nario ekipuotės aprašo patvirtinimo”.
74. PAGD prie VRM direktoriaus 2007 m. balandžio 18 d. įsakymas Nr. 1-145 “Dėl tarptautinės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo”// Valstybės Žinios. 2007, Nr. 47-1841.
75. PAGD prie VRM direktoriaus 2007 m. spalio 22 d. įsakymas Nr. 1-312 „Dėl tarptautinės pagalbos teikimo komandos narių ir ekspertų sąrašų patvirtinimo“.
76. PAGD prie VRM direktoriaus 2007 m. gruodžio 18 d. įsakymas Nr. 1-367 „Dėl reikalavimų tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariams patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2007, Nr. 136-5549.
77. PAGD prie VRM direktoriaus 2010 vasario 20 d. įsakymas Nr. 1-59 “Dėl Tarptautinės pagalbos teikimo komandos narių ir ekspertų sąrašų patvirtinimo”.
78. PAGD prie VRM 2007 metų strateginio veiklos plano ataskaita. <http://www.vpgt.lt/index.php?-1364167498> [žiūrėta 2010 07 02].
79. PAGD prie VRM 2009 metų strateginio veiklos plano ataskaita. <http://www.vpgt.lt/index.php?-1364167498> [žiūrėta 2010 07 10].
80. PAGD prie VRM 2009-ųjų metų veiklos rezultatai, 2010 –ųjų metų perspektyvos.
81. Priešgaisrinės saugos įstatymas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 123-5518.
82. Pusiaus struktūrinis interviu.
http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/rinkos_aplinkos_tyrimai_I/121683.html [žiūrėta 2010 10 28].

83. Puškorius S. 3E koncepcijos plėtra.
www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=239913 [žiūrėta 2010 08 21].
84. Puškorius S. Veiklos auditas: monografija. - Vilnius. 2004. – 351 p. – ISBN 9955-563-66-4.
85. SARINFO: SAR-Team Links. <http://www.sarinfo.bc.ca/Sartteams.htm> [žiūrėta 2010 09 26].
86. Search and rescue. http://en.wikipedia.org/wiki/Search_and_rescue [žiūrėta 2010 07 15].
87. Serving the information of the humanitarian relief community.
<http://www.reliefweb.int/rw/dbc.nsf/doc100?OpenForm> [žiūrėta 2010 06 02].
88. Tarptautinis bendradarbiavimas. <http://www.vpgt.lt/index.php?1552268196> [žiūrėta 2010 05 12].
89. Tarptautinės pagalbos teikimo komandos organizacinė schema. <http://www.vpgt.lt/index.php?-1777021160> [žiūrėta 2010 05 20]
90. Tarptautinės pagalbos teikimo komandos veikla. <http://www.vpgt.lt/index.php?-1777021160> [žiūrėta 2010 01 15].
91. Tarptautinių žodžių žodynas, 2001, 2003, Vilnius: Alma litera.
92. The Common Emergency Communication and Information System.
http://ec.europa.eu/echo/civil_protection/civil/cecis.htm [žiūrėta 2010 06 24].
93. The Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre.
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52057.htm [žiūrėta 2010 10 01].
94. The Monitoring and Information Centre.
http://ec.europa.eu/echo/civil_protection/civil/prote/mic.htm [žiūrėta 2010 09 15].
95. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimo metodologija: vadovėlis. - Vilnius: LTU, 2003. – 628 p. – ISBN 9955-563-26-5.
96. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. <http://ochaonline.un.org/> [žiūrėta 2010 09 05].
97. Viešojo sektoriaus institucijų administravimas: monografija /red. S. Puškorius. Vilnius, 2002. P. 160.
98. Оказание помощи, несмотря на опасность.
<http://www.un.org/ru/events/humanitarianiday/2009/aid.shtml> [žiūrėta 2010 07 02].
99. Организация Объединённых Наций. Гуманитарная помощь. Оказание гуманитарной помощи. http://ru.wikipedia.org/wiki/Организация_Объединённых_Наций [žiūrėta 2010 06 25].
100. Розанова В.А. Психология управления: Учебное пособие – М.: ЗАО “Бизнес – школа“ Интел – Синтез. – 1999.- 352 с.
101. Румянцева З. П. Общее управление организацией. Теория и практика: Учебник. – М:ИНФРА - М, 2007.

Šaripova N. Lietuvos institucijų veikla tarptautinės pagalbos srityje / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. B. Pitrenaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2010. – 73p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta Lietuvos institucijų veikla tarptautinės pagalbos srityje, jos efektyvumas ir kokybė, iškeltos Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo sistemos veiklos problemos bei pateikti siūlymai, iškeltoms problemoms spręsti. Darbas susideda iš trijų skyrių. Pirmame darbo skyriuje pateikiamos tarptautinės pagalbos ir tarptautinės humanitarinės pagalbos sampratos, jų formos ir pagrindiniai įgyvendinimo reikalavimai pasaulyje ir Europos Sąjungoje, aprašomi Europos Sąjungos pagrindiniai veiklos efektyvumo didinimo kriterijai ir nustatoma, kaip Lietuvoje yra vykdomi šie kriterijai. Antrame darbo skyriuje analizuojama tarptautinių organizacijų ir kitų institucijų veikla tarptautinių misijų srityje skirtinguose veiklos lygmenyse, nustatomos valstybinės institucijos Lietuvoje ir kitose Europos šalyse, vykdančios tarptautinės pagalbos veiklą, bei aprašomi jų veiklos ypatumai, aprašoma Lietuvos tarptautinės pagalbos komandos ir kitų valstybių sertifikuotų paieškos ir gelbėjimo komandų veiklos ypatumai. Trečiame darbo skyriuje „nagrinėjamas ir analizuojamas Lietuvos tarptautinės pagalbos komandos narių, dalyvaujančių tarptautinės pagalbos teikimo veikloje, požiūris į teikiamos pagalbos, komandos darbo organizavimo efektyvumą ir kokybę, apibrėžiamos pagrindinės problemos ir trūkumai, su kuriais dažniausiai susiduriama tarptautinės pagalbos misijose.

Pagrindiniai žodžiai: Tarptautinė pagalba, tarptautinė humanitarinė pagalba, Tarptautinės pagalbos teikimo komanda, tarptautinės pagalbos teikimo sistema, bendras pagalbos teikimo mechanizmas.

Šaripova N. The Actions of Lithuanian Institutions in the Sphere of the International Aid / Master's Thesis from Law and Management. Supervisor Doc. Dr. B. Pitrenaitė. - Mykolas Romeris University, The Faculty of Politics and Management, 2010. – 73 p.

ANNOTATION

This thesis provides the analysis and the evaluation of the actions of Lithuanian institutions in the sphere of the international aid, as well as their efficiency and quality. Furthermore, it shows the problems of Lithuanian international assistance system and the suggestions are given how those problems can be solved. This thesis consists of three sections. The first section which is called gives the conceptions of international aid and international humanitarian aid, their forms and the basic implementation requirements which are used in the world and in the European Union. In addition, the basic activity's efficiency increasing criteria which are used in the European Union are described and it is shown how they function in Lithuania. In the second section called the activity of international and other organizations in the sphere of international missions in different activity levels is analysed, national Lithuanian and other European countries' institutions which are performing international aid and their peculiarities are stated. The peculiarities of Lithuanian international assistance team and the activity of certified search and rescue teams from other countries are characterized as well. In the third section of this thesis which is entitled is analyzed the attitude towards the aid provided by the members of the Lithuanian international assistance team who are taking part in the provision of the international aid. Moreover, the efficiency and the quality of their activity is shown and the main problems and shortages which are met most often in the missions of the international aid are defined.

Key words: International aid, international humanitarian aid, international assistance team, international assistance system, the common assistance mechanism.

Šaripova N. Lietuvos institucijų veikla tarptautinės pagalbos srityje / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. B. Pitrenaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2010. – 73 p.

SANTRAUKA

Lietuva nuo nepriklausomybės atkūrimo dienos intensyviai dalyvauja tarptautiniame forume ir nuo to laiko įgijo naują įsipareigojimą teikti tarptautinę pagalbą įvairiose pasaulio šalyse. Todėl Lietuvoje yra kuriama tarptautinės pagalbos teikimo sistema, leidžiami įvairūs teisės aktai ir kaupiama dalyvavimo įvairiose misijose praktika. Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes ši sukurta sistema kol kas nebuvo ištirta nei vieno autoriaus, nebuvo įvertinti išleisti teisės aktai, taip pat nebuvo nustatyta, kaip yra įgyvendinami nauji šalies įsipareigojimai tarptautinėje pagalba. Šiame darbe yra vertinama Lietuvos sukurta tarptautinės pagalbos teikimo sistema, išnagrinėjami ES teisės aktai, reglamentuojantys tarptautinės pagalbos teikimą, ir juos įgyvendinantys Lietuvos teisės aktai ir nustatomos dažniausiai pasitaikančios problemos ir trūkumai tarptautinės pagalbos misijose. Tyrimas buvo atliktas, naudojant teisės aktų ir kitų dokumentų analizės, lyginamosios analizės, anketinį, interviu, modeliavimo, apibendrinimo, matricų ir statistinių duomenų analizės metodus. Magistrinis darbas susideda iš trijų dalių. Pirmoji ir antroji dalys aprašo pasaulyje ir Lietuvoje sukurtas tarptautinės pagalbos teikimo sistemas, trečioje dalyje yra pateikiami ir išanalizuojami anketinės apklausos ir interviu apibendrinti duomenys. Atliktas tyrimas turėjo įvertinti ar Lietuvos sukurta sistema veikia efektyviai, ar ji yra pasiruošusi suteikti kitoms šalims ir jų gyventojams, nukentėjusiems nuo gamtinių, politinių ir technogeninių kataklizmų pagalbą už LR ribų, kokie veiksniai įtakoja veiklos efektyvumą ir kokios pagrindinės problemos. Buvo nustatyta, kad Lietuvos sukurta sistema dabar yra efektyviai veikianti, ir Lietuva yra pasiruošusi suteikti pagalbą nukentėjusioms šalims. Bet yra nemažai problemų, kurias reikia išspręsti, siekiant patobulinti jau sukurta sistemą. Sukurtą sistemą mums tobulinti reikės, nes dabartinės tarptautinės pagalbos teikimo komandos siekis yra tapti sertifikuota komanda. Problemos, kurias reikia išspręsti yra susijusios su komandos darbo reglamentavimu ir tarptautinės pagalbos teikimo reglamentavimu – kol kas yra priimtas tik vienas dokumentas, reglamentuojantis tarptautinės pagalbos teikimą, trūksta tam tikrų veiklos sričių reglamentavimo. Taip pat reikia nustatyti skubesnę ir paprastesnę valdžios sprendimų dėl tarptautinės pagalbos teikimo priėmimo tvarką, spręsti klausimus dėl operatyvaus komandos išvykimo, nustatyti komandos technikos ir įrangos naudojimo ir saugojimo tvarką bei vietą, spęsti klausimus dėl riboto tarptautinės pagalbos finansavimo, numatant jai atskirą eilutę biudžete.

SUMMARY

Šaripova N. The Actions of Lithuanian Institutions in the Sphere of the International Aid / Master's Thesis from Law and Management. Supervisor Dr. B. Pitrenaitė. - Mykolas Romeris University, The Faculty of Politics and Management, 2010. – 73 p.

Lithuania from the restoration of its independence takes an active part in an international forum and since then has gained a new obligation to give an international aid for various foreign countries. Thus in Lithuania there is being created international assistance system, enacted various legislation and the practice witnessing the participation in different missions is stored. The theme of the Master's thesis is rather relevant as the system mentioned before has not been investigated by any author, existing legislation was not evaluated and it has not been identified how the new country's obligations to the international aid are fulfilled. The thesis assesses international assistance system which is created in Lithuania. It also analyses European Union's legislation that is regulating international aid and is implementing Lithuanian legislation. In addition, the most common problems and drawbacks in international aid missions are identified. The research has been made using the methods of legislation and other documents' analyses, comparative analyses, questionnaire, modeling, generalization, matrixes and the analyses of statistical facts. Master's thesis consists of three parts. The first and the second parts describe international assistance systems implemented in the world and Lithuania and the third part provides and analyses generalized findings from the questionnaire and interview. The research had to evaluate whether the system which is used in Lithuania performs effectively and if it is ready to provide the help for the other countries and their injured citizens from natural, political and technogenic cataclysms. It also tries to examine what factors influence the efficiency of proceeding and what are the main problems. It was discovered that the system works effectively in Lithuania and our country is ready to provide the help for the injured countries. But there are some problems which must be solved in order to improve the already existing system. We must improve the system as the aim of the current international assistance team is to become a certified team. The problems which must be solved are related to the regulation of the team's activity and international aid. Till now there is only one document accepted which regulates international aid and there is a wantage of regulation of certain activity spheres. As well as that, it is necessary to establish quicker and more simple order of making decisions for the international aid by the government, to solve questions for the team's operative departure, to define team technique's and equipment's use and storage order and place, and to solve the questions of restricted international aid's sponsorship by scheduling a separate line in the budget.

PRIEDAI

HUMANITARINĖS PAGALBOS PRINCIPAI, STANDARTAI IR VERTINIMO KRITERIJAI

1. Pagalba ir apsauga turi būti teikiamos vadovaujantis tarptautinėje teisėje nustatytais pagarbos žmogaus orumui principu, žmogiškosiomis vertybėmis ir žmogaus teisėmis.

- Tam reikia, kad pagalbos teikimui neturėtų įtakos konkretūs interesai, neatsižvelgiant į tai, ar tai būtų ekonominiai, politiniai, kultūriniai ar religiniai interesai. Poreikių įvertinimas visais atvejais turėtų būti humanitarinės pagalbos programos pagrindas.

- Tai susiję su humanitariniais nešališkumo, neutralumo ir nepriklausomumo nuo bet kurios politinės, ekonominės ar religinės darbotvarkės, įskaitant bet kurios vyriausybės ar vyriausybių grupės užsienio politiką, principais.

2. Geros kokybės pagalba ekstremalios situacijos atveju turėtų būti teikiama kuo arčiau nukentėjusių žmonių, kuo didesniai jų skaičiui ir kuo greičiau, atsižvelgiant į turimus išteklius.

- Tam reikia plėtoti tinkamus ir savalaikio pasirengimo bei reagavimo ekstremalios situacijos atveju gebėjimus.

3. Pagalbos valdytojai turėtų būti atsakingi ne tik už išteklių valdymą, bet ir už savo pasiektus rezultatus ir poveikį.

- Jie turėtų būti atskaitingi nukentėjusiems žmonėms ir pagalbos teikėjų mokesčių mokėtojams. Profesionalus planavimas, stebėseną, vertinimas ir auditas – priemonės, padėsiančios užtikrinti atsakomybę ir skaidrumą.

4. Visi nukentėję žmonės turėtų būti laikomi oriais, veiksniais žmonėmis, o ne bejėgėmis būtybėmis. pagalbos teikimo būdas gali būti toks pat svarbus kaip ir pati pagalba.

- Nukentėjusios gyventojų grupės turėtų dalyvauti priimant sprendimus, turinčius įtakos jų gyvenime. Šis dalyvavimas yra visuotinė teisė ir gera valdymo praktika.

5. Pagalba turėtų būti teikiama atsižvelgiant į žmonių pažeidžiamumo atveju sudėtingumą bei įvairovę ir į kompleksinius klausimus ir tiesioginio bei ilgalaikio poveikio aplinkai klausimais.

6. Nedelsiamas gelbėjimas ir poreikių patenkinimas yra absoliutus prioritetas, bet pagalba ekstremalios situacijos atveju turėtų būti tvirtas ilgalaikės žmogaus socialinės raidos, įskaitant kultūros ir aplinkosaugos vystymąsi, pagrindas. Norint parengti integruotas programas, kuriomis ekstremaliai situacijai skirtos programos būtų susietos su vidutinės trukmės programomis, būtinas ilgesnį laikotarpį apimantis planavimas ir veiklos koordinavimas su pagalbos teikėjais vystymosi srityje. Tuo turėtų būti siekiama padėti gyventojų grupėms atkurti ir sustiprinti jų tradicinius krizės įveikimo mechanizmus.

7. Neatidėliotinai pagalbai skirti ištekliai turėtų būti valdomi profesionaliai, visapusiškai atsižvelgiant į numatomas išlaidas. Gera praktika valdant ir rėminat personalą, pirmenybę teikiant personalo saugai, gerovei, teisėms, orumui ir veiksmingumui, yra viena iš pagrindinių valdymo funkcijų.

8. Galimą humanitarinės reagavimo veiklos netyčinį žalingą poveikį arba poveikį, kuriuo skatinama pagalbos gavėjų nelygybė, reikėtų nustatyti pirminiais programos kūrimo etapais; jo reikėtų aktyviai stengtis išvengti.

TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO MODULIAI ES IR LIETUVOJE

ES valstybės narės, visų pirma siekdamos patenkinti prioritetinius pagalbos teikimo ir paramos poreikius, savanoriškai imasi kurti modulius, kurie [28]:

- a) sudaryti iš vienos ar kelių dalyvaujančių valstybių narių išteklių,
- b) gali vykdyti užduotis reagavimo zonose,
- c) gali vykdyti savo užduotis laikydamiesi pripažintų tarptautinių gairių ir todėl gali:
 - i) būti pasiųsti per labai trumpą laiko tarpą po to, kai gaunamas prašymas suteikti pagalbą,
 - ii) tam tikrą laikotarpį dirbti savarankiškai ir autonomiškai, jei to reikia pagal aplinkybes veiklos vietoje,
- d) gali veikti kartu su kitais moduliais,
- e) išmokyti ir parengti,
- f) jiems vadovauja asmuo, kuris atsakingas už jų veikimą,
- g) gali teikti pagalbą kitiems ES organams ir (arba) tarptautinėms institucijoms, ypač JT.

Civilinės saugos moduliai turi būti pajėgūs veikti savarankiškai tam tikrą nustatytą laiką. Todėl būtina nustatyti bendruosius savarankiškumo reikalavimus ir specialius reikalavimus, kurie gali skirtis priklausomai nuo teikiamos pagalbos ir atitinkamo modulio rūšies.

Savarankiškumo reikalavimai [18]:

1. vyraujančias oro sąlygas atitinkanti prieglauda;
2. elektros energija ir apšvietimas, reikalingi operacijų basei ir užduočiai įvykdyti naudojamiems įrenginiams;
3. modulio personalui skirtos sanitarinės ir higieninės patalpos;
4. galimybė gauti modulio personalui reikalingą maistą ir vandenį;
5. modulio personalą aptarnaujantys medicinos ir paramedicinos darbuotojai, patalpos ir reikalingi ištekliai;
6. įrangos saugojimas ir modulio įrangos techninė priežiūra;
7. įranga užtikrinti ryšiui;
8. vietos transporto priemonės;
9. logistika, įranga ir darbuotojai, užtikrinantys galimybę įsteigti operacijų bazę ir pradėti nedelsiant vykdyti misiją.

Pradėjus vykdyti misiją savarankiškumas turi būti užtikrintas ne trumpesniam nei 96 valandos laikotarpiui, arba atsižvelgiama į atitinkamo modulio reikalavimus. Visi ES civilinės saugos moduliai ir reikalavimai jiems yra pateikiami 8 lentelėje.

8 lentelė. Europos Sąjungos civilinės saugos moduliai ir pagrindiniai reikalavimai jiems

Eil. Nr.	Modulio pavadinimas	Užduotis	Reikalavimai dislokavimui
1.	Siurbimas didelio galingumo įranga	- atlikti siurbimo darbus apsemtose vietovėse - padėti kovoti su ugnimi tiekiant vandenį	- parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo
2.	Vandens valymas	- užtikrinti geriamojo vandens tiekimą iš gruntinių vandenų pagal taikomus standartus - kontroliuoti vandens kokybę jo ištekėjimo iš valymo įrangos vietoje	- parengtis būti dislokuotam iki 21 dienos
3.	Vidutinio intensyvumo paieškos ir gelbėjimo operacijos miestuose	- po griuvėsiais esančių nukentėjusių asmenų paieška, vietos nustatymas ir gelbėjimas - suteikti gyvybei palaikyti būtiną pirmąją pagalbą iki perdavimo tolesniam gydymui	- parengtis darbui paveiktoje šalyje per 32 val.
4.	Intensyvios paieškos ir gelbėjimo operacijų miestuose	- po griuvėsiais esančių nukentėjusių asmenų paieška, vietos nustatymas ir gelbėjimas - suteikti gyvybei palaikyti būtiną pirmąją pagalbą iki perdavimo tolesniam gydymui	- parengtis darbui paveiktoje šalyje per 48 val.
5.	Kovos su miškų gaisrais iš oro modulis, naudojant sraigtasparnius	- prisidėti prie miško ir augmenijos gaisrų gesinimo vykdant operacijas iš oro	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 3 val. nuo pasiūlymo priėmimo
6.	Kovos su miškų gaisrais iš oro modulis, naudojant lėktuvus	- prisidėti prie miško ir augmenijos gaisrų gesinimo vykdant operacijas iš oro	- parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo parengtis darbui per 1 val. nuo atvykimo į įvykio vietą parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo - parengtis darbui per 1 val. nuo atvykimo į įvykio vietą
7.	Pažangus medicinos punktas	- skirstyti nukentėjusius pagal pagalbos pirmumą katastrofos vietoje - stabilizuoti nukentėjusius ir parengti pervežimui į labiau tinkamą gydymo įstaigą	- parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo parengtis darbui per 1 val. nuo atvykimo į įvykio vietą parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo - parengtis darbui per 1 val. nuo atvykimo į įvykio vietą

8 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Modulio pavadinimas	Užduotis	Reikalavimai dislokavimui
8.	Pažangus medicinos punktas su galimybe atlikti chirurgines operacija	- skirstyti nukentėjusius pagal pagalbos pirmumą nelaimės vietoje - stabilizuoti nukentėjusių būklę ir parengti pervežimui į labiau tinkamą gydymo įstaigą, kur jiems suteikiamas visas būtinas gydymas - atlikti chirurgines operacijas siekiant išsaugoti kuo daugiau gyvybinių funkcijų	- parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo - parengtis darbui per 1 val. nuo atvykimo į įvykio vietą - parengtis išvykti greičiau nei per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo - parengtis darbui per 1 val. nuo atvykimo į įvykio vietą
9.	Lauko ligoninė	- suteikti pirminę ir/ar paskesnę pagalbą traumos atvejais ir slaugos paslaugos, atsižvelgiant į visuotinai pripažintas užsienyje dislokuotom lauko ligoninėms skirtas gaires	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 7 dienas nuo prašymo gavimo - parengtis darbui per 3 val. nuo atvykimo į įvykio vietą - galimybė veikti bent 15 dienų
10.	Nelaimės aukų evakuacija medicininėmis oro transporto priemonėmis	- nelaimės aukų evakuacija į gydymo įstaigas	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo
11.	Avarinė laikina slėptuvė	- suteikti laikiną prieglaudą, įskaitant pagrindines paslaugas - perduodant nukentėjusiuosius mokyti atitinkamus darbuotojus prieš pasitraukiant iš modulio	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo - dažniausiai misija turėtų tęstis ne ilgiau nei 4 savaitės
12.	Cheminių, biologinių, radiologinių ir branduolinių medžiagų aptikimas ir ėminių ėmimas	- atlikti ir/arba patvirtinti pirminį įvertinimą – užkrėstos teritorijos nustatymas, pavojų, jau pritaikytų apsaugos priemonių vertinimas ir patvirtinimas - kvalifikuotai atliktas ėminių ėmimas - paženklinti užterštą teritoriją - padėties prognozavimas, stebėsena, dinaminis rizikos veiksnių įvertinimas, įskaitant rekomendacijas dėl perspėjimo ir kitas priemones - padėti įgyvendinti priemones tiesioginei rizikai mažinti	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo

Eil. Nr.	Modulio pavadinimas	Užduotis	Reikalavimai dislokavimui
13.	Paieška ir gelbėjimas cheminių, biologinių, radiacinių ir branduolinių išpuolių sąlygomis	- specialios paieškos ir gelbėjimo operacijos su apsauginiais kostiumais	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 12 val. nuo pasiūlymo priėmimo
14.	Techninės pagalbos paramos grupė	- pagalba biuro priemonėmis - parama telekomunikacijų priemonėmis - parama pasirūpinant būtiniausiomis priemonėmis - parama transporto priemonėmis įvykio vietoje	- parengtis išvykti ne vėliau kaip per 12 val. nuo prašymo gavimo

Šaltinis: pagal Europos Komisijos sprendimą 2007 m. gruodžio 20 d. Nr. Nr. KOM/2008/73

Lietuvos tarptautinės pagalbos teikimo komandos materialinio techninio aprūpinimo principas yra modulinis [62]. **Moduliai** – komandos narių, techninių priemonių ir įrangos visuma, skirta vienai iš komandai priskirtų funkcijų įgyvendinti.

Pagrindiniai Lietuvos moduliai yra:

1. vidutinio intensyvumo paieškos ir gelbėjimo operacijos miestuose;
2. gaisrų gesinimas naudojant automobilines transporto priemones;
3. siurbimas didelio galingumo įranga;
4. paieška ir gelbėjimas cheminių, biologinių, radiacinių ir branduolinių išpuolių sąlygomis;
5. techninė pagalba ir parama.

Komandos tikslinių techninių priemonių (modulių) naudojimo tvarką sudaro [72]:

- modulių sandėliavimas;
- modulių priežiūros organizavimas;
- modulių išdavimas;
- modulių naudojimas
- modulių grąžinimas į saugojimo vietą.

HUMANITARINĖS PAGALBOS VEIKLOS PAGRINDINIAI FAKTAI IR SKAIČIAI 2009 METAIS TARPTAUTINIAME LYGMENYJE IR ES LYGMENYJE

Iš esmės klimato kaitos poveikio per paskutinįjį dešimtmetį gerokai padaugėjo stichinių nelaimių. Šiandien devynios iš dešimties nelaimių susijusios su klimatu, o per paskutiniuosius du dešimtmečius užregistruojamų nelaimių skaičius išaugo dvigubai. Be nelaimių, kurias sukelia žmogaus elgesys, poveikį daro konfliktai, kurių skaičius iš esmės nepasikeitė, tačiau jie tęsiasi ilgiau ir jų pasekmės vis žalingesnės. Todėl visuotinės humanitarinės pagalbos poreikis vis didėja [20].

Civiliai gyventojai ir toliau išlieka pagrindiniai žiaurių konfliktų talkiniai ir aukos. Azija ir Afrika yra labiausiai nukentėję pasaulio regionai. Humanitarinių poreikių dabartinių laikotarpiu nesumažėjo, nes pagalbos reikia ne tik šalies viduje perkeltiesiems asmenims, bet ir sugrįžusiems. Nors pasaulyje stichinių nelaimių sąlygotų mirčių užregistruota mažiau, tačiau padidėjo nuo jų nukentėjusių žmonių skaičius, todėl išaugo ir humanitarinės pagalbos poreikiai [11]. 9 lentelėje pateikiami 2009 metų apibendrinti humanitarinės pagalbos pagrindiniai faktai ir skaičiai.

9 lentelė. 2009 m. humanitarinės pagalbos veiklos faktai ir skaičiai.

Eil. Nr.	Faktoriai	Faktai ir skaičiai
1.	Badas	Badas pasiekė savo viršūnę 2009 metais. Badaujančių žmonių skaičius išaugo ne tik dėl negausių derlių, bet ir dėl dabartiniu metu labai stipriai besireiškiančios ekonominės krizės. Beveik visi badaujantys gyvena besivystančiose šalyse. Pagal paskutinius duomenis badą kenčia: - Azijoje ir Ramiajame vandenyne apie 265 milijonai žmonių; - Afrikoje į pietus nuo Sacharos – apie 265 milijonai žmonių; - Lotynų Amerikoje ir Karibuose – 53 milijonai žmonių; - Artimuose Vakaruose ir Šiaurės Afrikoje - 42 milijonai. Išsivysčiusiose šalyse badaujančių skaičius yra tik 15 milijonų žmonių.
2.	Pabėgėliai	- 15,2 milijonai pabėgėlių turėjo palikti savo gimtąją šalį dėl patirtos prievartos arba dėl karų. - 26 milijonai – buvo priversti kraustytis iš vienos vietos į kitą šalies viduje dėl ginkluotų konfliktų bei kitų patiriamų prievartos formų. - Dėl stichinių ir gamtinių nelaimių ir kitų priežasčių savo namus privalo palikti milijonai žmonių.
3.	Vaikai	2008 metais apie 9 milijonai vaikų mirė net neišgyvenę iki 5 metų. Daugelis vaikų mirė dėl ligų, kurias galima buvo išgydyti. Pusbadžiavimas – pagrindinis faktorius, kuris sukelia beveik trečdalį visų mirčių.

9 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Faktoriai	Faktai ir skaičiai
4.	Vanduo	Kiekvienais metais beveik 1,8 milijonas žmonių miršta dėl diarėjos ligų. Prioritetinė humanitarinės pagalbos darbuotojų kryptis – aprūpinti vandeniu ir sanitarinėmis sąlygomis visus, kuriems jų reikia. Pagerinus vandens tiekimo sistemą galima sumažinti sergamumą diarėjos ligomis net iki 21 %. Sanitarinių sąlygų pagerinimas - 38 %. Paprasčiausias rankų plovimas gali sumažinti diarėjos atvejų skaičių 35 %, o papildomas geriamojo vandens kokybės pagerinimas – 45 %.
5.	Seksualinė prievarta	Pasaulyje beveik iš kiekvienos konfliktų zonos pranešama apie seksualinę prievartą. Dažniausiai aukomis tampa moteris ir merginos, bet yra nemažai atvejų, kai aukomis tampa vyrai ir berniukai.

Šaltinis: sudaryta autorės

10 lentelė. Šalys, kurios yra labiausiai pažeistos 2009 m.

Eil. Nr.	Šalis	Problema
1.	Pakistanas	Daugiau nei 2 milijonai gyventojų turėjo palikti savo gyvenamąsias vietas dėl prasidėjusių ginkluotų konfliktų ir kovinių veiksmų. Humanitarinės pagalbos darbuotojai aprūpina juos reikalingais produktais, medicinine pagalba ir suteikia prieglobstį. 4 humanitarinės pagalbos darbuotojai buvo nužudyti.
2.	Šri Lanka	2009 metais baigėsi 26 metus trūkęs pilietinis karas, kas sukėlė humanitarinę krizę šalyje. Tūkstančiai gyventojų liko izoliuoti nuo didelės humanitarinės pagalbos dalies. Kada žmonės gavo galimybę palikti konfliktų zoną, vyriausybė ir humanitarinės organizacijos organizavo pagalbą nukentėjusiems: pagalba maistu, medicinos pagalba ir aprūpino gyvenamaisiais būstais.
3.	Afrikos ragas: Etiopija, Eritrėja, Kenija, Džibutis, Somalis ir Ugandos rajonai	Pagal humanitarinių organizacijų duomenis – skubios pagalbos reikia 19,8 milijonui žmonių, kurie nukentėjo nuo sausras. Humanitarinės organizacijos šitose šalyse stengiasi sumažinti badą ir dėl pusbadžiavimo kylančių ligų skaičių. Somalis – šalis, kurioje gana dažnai yra užpuolami humanitarinių organizacijų atstovai – išpuoliai, nužudymai, pagrobimai, piratavimas.
4.	Afganistanas	Neatsižvelgiant į labai didelį pavojų darbuotojų gyvybėms, tarptautinės organizacijos stengiasi organizuoti čia kuo daugiau humanitarinių akcijų. Pagal humanitarinių organizacijų duomenis – apie 31 % šalies gyventojų ne gauna reikiamo maisto kiekio. Apie 400 000 gyventojų nukentėjo nuo stichinių ir gamtinių nelaimių, ypač nuo sausras, potvynių, žemės drebėjimų.

10 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Šalis	Problema
5.	Sudanas	Viena iš didžiausių humanitarinių misijų buvo pravesta Darfure. Humanitarinės organizacijos suteikė pagalbą 4,7 milijonui žmonių. Nepriklausomai nuo sudėtingos situacijos dėl politinių, geografinių ir klimato kliūčių jų darbui ir nuo pavojaus būti nužudytam arba pagrobtam – humanitarinės pagalbos operacijos vykdomos pastoviai. Pagrindinis humanitarinės pagalbos prioritetas - epideminės ligos. Pažeidžiamiausi yra vaikai ir moteris. 40 % ligos ir mirties atvejų galima būtų išvengti.
6.	Kongo Demokratinė Respublika	Nuo 1997 metų pastovūs konfliktai sukėlė humanitarinę krizę. Humanitarinės organizacijos yra tiesioginiai taikiniai įvairiom grupuotėm. Į smurtavimą prieš gyventojus yra įtraukti visos grupuotės, taip pat ir nacionalinė armija. Sudėtinga situacija dėl pastovių humanitarinės pagalbos darbuotojų užpuolimų yra Kivu mieste.
7.	Irakas	2008 metais humanitarinė pagalba buvo suteikta daugiau nei 1,5 milijonui žmonių.
8.	Palestina	Yra labai dideli humanitarinės veiklos apribojimai, bet humanitarinės organizacijos ir toliau intensyviai dirba siekdamos suteikti humanitarinę pagalbą palestiniečiams. Kriterijai, pagal kuriuos yra vykdomas humanitarinės pagalbos įvežimas, yra pastoviai nenuspėjami. Labai sudėtinga situacija yra su medicinos preparatų įvežimu.

Šaltinis: sudaryta autorės

Humanitarinės pagalbos tarnybą ECHO suteikė pagalbą stichinių ir žmogaus sukeltų nelaimių aukoms per 70 šalių. ECHO 2009 m. teikė pagalbą įvairioms šalims, nukentėjusių nuo skirtingų stichinių nelaimių. Kokios tai yra stichinės nelaimės ir kokios šalys yra pateikiama 11 lentelėje.

11 lentelė. 2009 m. ECHO teikta pagalba

Eil. Nr.	Stichinės nelaimės	Nukentėjusios šalys
1.	potvyniai	Afganistane, Indijoje, Tadžikistane ir Vakarų Afrikoje
2.	ciklonai, tropinės audros ir uraganai	Laose, Vietname, Kambodžoje, Bangladeše, Indijoje, Filipinuose, Salvadore, Nikaragvoje, Kuboje, Fidžyje ir Papua Naujojoje Gvinėjoje
3.	sausros	didžiojoje Afrikos Kyšulio dalyje, Vakarų Afrikos Sahelio regione, Madagaskare, Palestinos teritorijose ir Sirijos Arabų Respublikoje
4.	žemės drebėjimas	Indonezijoje
5.	epidemijos	Vakarų Afrikos šalyse, Pietų Afrikoje ir Papua Naujojoje Gvinėjoje
6.	kiti reiškiniai	Laosas, Bangladešas, Ugandas

Šaltinis: sudaryta autorės

**EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ NARIŲ INSTITUCIJŲ DALYVAVIMO
TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO VEIKLOJE ANALIZĖ**

12 lentelė. ES šalių tarptautinės pagalbos teikimo veikloje dalyvaujančios institucijos, jų funkcijos ir veiklos ypatumai

Eil. Nr.	Šalys	Dalyvavimo tarptautinėse misijose ypatumai	Šalies institucijos	Šių institucijų veiksmai, užtikrinant tarptautinių misijų veiklą
1.	Airija	Piliečiai tarptautinėse misijose dalyvauja tik savanoriškai.	URM	Apmoka civilių asmenų delegavimo išlaidas kartu arba atskirai
		Planuojant pajėgumus, laikomasi sudėtinio pritaikomumo principo, t.y. tie patys ekspertai tuo pat metu gali būti priskiriami kelioms sritims.	TM	
2.	Italija	Civilius ekspertus dirbti tarptautinėse misijose rengia Valstybės tarnybos mokymo centras.	URM	Atsakinga už dalyvavimą tarptautinėse operacijose
3.	Jungtinė Karalystė	Kiekvienu atveju sprendimas dėl pasirinkimo, kokioje misijoje ar operacijoje dalyvauti, priimamas ministro.	Konfliktų prevencijos fondas (<i>Global conflict prevention fund</i>) - T.y. bendros URM, KAM ir VRM lėšos.	Finansuojamas dalyvavimas tarptautinėse misijose ir operacijose
		Nustatomi tik tam tikri operacijų finansavimo prioritetai, tai atlieka Konfliktų prevencijos fondo valdymo komitetas.	URM	Administruoja
		Su nepriklausomais ekspertais, vykstančiais į misijas, sudaromos tipinės metinės sutartis (sudaro URM)	Valdymo komitetas	Vykdo politinę priežiūrą
4.	Prancūzija	Prancūzijos ekspertams, vykstantiems į tarptautines misijas, paprastai paliekamos visos socialinės garantijos (skaičiuojamas stažas, mokamas darbo užmokestis).	URM koordinuojamose įvairių institucijų pasitarimuose	Svarstomas prisidėjimo prie tarptautinių misijų klausimas

12 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Eil. Nr.	Šalys	Dalyvavimo tarptautinėse misijose ypatumai	Šalies institucijos	Šių institucijų veiksmai, užtikrinant tarptautinių misijų veiklą
		Nepriklausomiems ekspertams, norintiems vykti į misijas, tenka formaliai atsistatydinti ar palikti savo darbovietę ir sudaryti sutartis su nacionalinėmis Prancūzijos institucijomis – URM, SGDN (<i>Secretariat general a la defence nationale</i>).	URM	Koordinuoja asmenų, kurie nėra valstybės tarnautojai, dalyvavimą misijose
5.	Portugalija	Deleguojamiems ekspertams organizuojami ne tik parengiamieji krizių valdymo, bet ir užsienio kalbos kursai.	URM	Koordinuoja dalyvavimą tarptautinėse misijose, tačiau kiekviena institucija savo ekspertų siuntimą į tarptautines misijas finansuoja pati.
6.	Suomija		Iš URM į VRM.	Perduodami atrankos ir mokymų klausimai
			URM	Paliekama tik sprendimų priėmimo teisė
7.	Švedija	Rengia mokymus įvairių sričių į misijas siunčiamiems ekspertams.	TM (policijos ir teisės viršenybės sritys), FM (finansiniai klausimai) ir GM (civilinė sauga)	Dalyvauja ekspertų siuntimo į tarptautines misijas procese
			URM	Finansuoja centralizuotai dalyvavimą misijose
			Kitos ministerijos	Šiam tikslui turi savo biudžete numatę lėšas
8.	Vokietija	Informacija apie parengtus ekspertus kaupiama duomenų bazėje ir nuolat atnaujinama. Iš visų į duomenų bazę įrašytų ekspertų vienu metu į misijas gali būti išsiųstas tik trečdalis – kiti du trečdaliai tuo metu mokosi arba ilsisi	VRM ir URM	Atsako už dalyvavimą tarptautinėse misijose
			URM atskaitingas tarptautinių taikos operacijų centras	Atrenka ir rengia pretendentes

Šaltinis: sudaryta autorė

EUROPOS SĄJUNGOS PARENGTOS MOKYMO PROGRAMOS KOMANDOS NARIAMS

13 lentelė. Mokymo programos, kurias turi praeiti įvairūs tarptautinės pagalbos teikimo komandos nariai [12]

Eil. Nr.	Mokymo programos tikslinės grupės	Dalyvaujančių valstybių pagalbos teikimo komandos, komandų vadovai, jų pavaduotojai, ryšių palaikymo pareigūnai	Dalyvaujančių valstybių ekspertai	Nacionalinių susižinojimo punktų pagrindinis personalas	Bendrijos institucijų pareigūnai
	Mokymo programa:				
1.	<i>Bendrieji kursai</i>	-			
2.	<i>Specialieji kursai</i>				
3.	<i>Pratybos</i>	- tobulinti komandų reagavimo pajėgumą ir sudaryti sąlygas joms reikalingai praktikai - tobulinti procedūras, koordinavimą ir sumažinti reagavimo laiką susidarius nepaprastoms ekstremalioms situacijoms - stiprinti operatyvinį bendradarbiavimą - dalintis teikimo patirtimi			
4.	<i>Ekspertų mainai</i>	- įgyti patirties kitose srityse - susipažinti su įvairiais naudojamais metodais ir veikimo procedūromis - įvertinti požiūrius, kurių laikosi kitos dalyvaujančios tarnybos ir institucijos.			

Šaltinis: Sudaryta autorės

**LIETUVOS TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS DALYVAVIMAS
ES IR NATO TARPTAUTINĖSE PRATYBOSE**

14 lentelė. Komandos dalyvavimas ES ir NATO tarptautinėse pratybose

Eil. Nr.	Tarptautinės pratybos	Šalys, kurioje vyko pratybos	Pratybų ypatybės	Dalyvavusių LERT narių skaičius
1.	„EU DANEX 2006“	Danija Švedija	Komandos debiutas. Komandos pasirodymo įvertinimas tarptautiniame kontekste – labai gerai.	Dalyvavo komanda iš 19 narių
2.	„IDASAA 2007“	Kroatijos Respublika	Komanda sėkmingai įvykdė visas jai paskirtas užduotis ir kartais net pralenkė pratybų organizatorių lūkesčius, likviduodami kitoms komandoms skirtus incidentus	Dalyvavo 23 komandos nariai
3.	„UUSIMAA 2008“	Suomijos Respublika	Vykimas ir grįžimas laivu/savu transportu. Organizavo NATO ir Suomijos krizių valdymo institucijos.	Dalyvavo komanda iš 20 narių
4.	„EU Huromex 2008“	Vengrija, Rumunija	Pratybos vyko 2 šalyse. Organizavo ES, Vengrijos ir Rumunijos Ekstremalių situacijų valdymo institucijos.	Dalyvavo komanda iš 19 narių

Šaltinis: sudaryta autorės

TARPTAUTINĖS PAGALBOS TEIKIMO KOMANDOS NARIŲ APKLAUSOS ANKETA

Gerbiamas (-a) respondente,

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto teisės ir valdymo studijų programos magistrantė Natalija Šaripova atlieka Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos ir kitų valstybės institucijų veiklos tarptautinės pagalbos misijų srityje tyrimą. Šito tyrimo tikslas - išsiaiškinti valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos ir kitų valstybės institucijų veiklos efektyvumą ir organizatumą tarptautinės pagalbos misijų įvairiuose etapuose.

Tyrimas yra anoniminis. Tyrimo duomenys bus naudojami magistriniame darbe moksliniais tikslais. Jums tinkantį atsakymą (-us) prašau pažymėti, o jeigu nėra tinkamo - įrašykite nurodytoje vietoje.

Dėkoju už sugaištą laiką ir patektus atsakymus.

1. Motyvacija dalyvauti tarptautinės pagalbos teikimo operacijose:

- A. Noras būti profesionaliesniu;
 - B. Noras įgyti naujų specialybės žinių;
 - C. Noras pagilinti užsienio kalbos žinias;
 - D. Noras susipažinti su užsienio šalių gaisrų gesinimo ir gelbėjimo darbų atlikimo specifika;
 - E. Noras susipažinti su įdomiais žmonėmis;
 - F. Noras susipažinti su nauja technika bei įranga;
 - G. Kita
-
-

2. Ar Tarptautinės pagalbos teikimo komandos (toliau - TPTK) veikloje gautas žinias ir įgūdžius panaudojate savo kasdieniniame darbe?

- A. Taip
- B. Šiek tiek
- C. Abejoju
- D. Ne

Kokios srities žinias:

- 1. veiklos planavimo
- 2. veiklos organizavimo
- 3. veiklos koordinavimo
- 4. veiklos valdymo
- 5. veiklos kontrolės

3 Kokioje tarptautinės pagalbos veikloje jums teko dalyvauti?

- A. Paieškos ir gelbėjimo operacijos miestuose;
- B. Humanitarinės pagalbos gabenimas;
- C. Gaisrų gesinimo ir vandens tiekimo darbai;
- D. Gelbėjimo darbai įvairiuose ekstremaliose situacijose;
- E. Dalyvavimas Lietuvos Respublikos ir užsienio pratybose;

F. Dalyvavimas renginiuose komandos parengčiai stiprinti;

G. Kiti _____

4. TPTK veikloje jums teko dalyvauti:

Valdymo grupės:	Taip	Ne
Komandos vadovu		
Viešosios informacijos atstovu		
Planavimo pareigūnu		
Ryšių pareigūnu		
Saugos ir sveikatos priežiūros pareigūnu		
Apsaugos pareigūnu		

Operacijų grupės:	Taip	Ne
Operacijų grupės vadu		
Gelbėjimo ir paieškos skyriaus vadu		
Gelbėjimo ir paieškos skyriaus gelbėtoju		
Kinologu		
Gydytoju		
Slaugos specialistu		

Techninės grupės:	Taip	Ne
Techniku		
Operatoriumi		
Virėju		

5. Jūsų kaip TPTK nario atliekamos funkcijos TPTK veikloje dažniausiai yra susiję su:

- A. Komandos veiklos planavimu;
- B. Komandos veiklos organizavimu;
- C. Komandos veiklos koordinavimu;
- D. Komandos veiklos valdymu;
- E. Komandos veiklos kontrole;
- F. Komandos veiklos įvertinimu.

6. Įvertinkite TPTK atliekamas funkcijas įvairiuose komandos veiklos etapuose:

Reikalavimas:	Labai gerai (5 balai)	Gerai (4 balai)	Vidutiniškai (3 balai)	Patenkinamai (2 balai)	Silpnai (1 balas)
1. Vadovavimas komandos veiklai					
2. Veiklos organizavimas					
3. Veiklos koordinavimas					
4. Bendradarbiavimas su kitų šalių komandomis					

5. Bendradarbiavimas su vietinių ir tarptautinių institucijų atstovais					
6. Valstybės sienos kirtimo dokumentų tvarkymas					
7. Atstovavimas komandai					
8. Ryšio palaikymas su įvairiomis institucijomis					
9. Keitimasis informacija					
10. Pagalbos priemonių perdavimo procedūrų dokumentų tvarkymas					
11. Komandos veiklos koordinavimo planavimas					
12. Komandos veiklos planavimas					
13. Derybų vedimas					
14. Konfliktinių situacijų sprendimas					
15. Bendravimas su kitų komandų atstovais					
16. Bendrų užduočių vykdymas					
17. Žvalgybos, paieškos ir gelbėjimo darbų vykdymas					
18. Darbas su turimą techniką ir įrangą					
19. Resursų planavimas					
20. Komandos techninių galimybių ir išteklių vertinimas					
21. Reikiamos technikos ir priemonių transportavimo organizavimas					

22. Techninių priemonių naudojimo kontrolė					
23. Tinkamo maitinimo organizavimas					
24. Komandos narių apmokymai					
25. Dalyvavimas PAGD organizuojamose pratybose					
26. Dalyvavimas tarptautinėse pratybose					
27. Kvalifikacijos tobulinimas					
28. Įvykusių operacijų analizė					

7. Įvertinkite TPTK atitikimą pagrindiniams reikalavimas:

Reikalavimas:	Labai gerai (5 balai)	Gera (4 balai)	Vidutiniškai (3 balai)	Patenkinamai (2 balai)	Silpnai (1 balas)
1. Nuolatinė parengtis					
2.1. Operatyvus išvykimas į pagalbą prašančiąją valstybę per 10 valandų oro transportu					
2.2. Operatyvus išvykimas į pagalbą prašančiąją valstybę per 8 valandas žemės ir vandens transportu					
3. Savarankiškumas išvykstant į pagalbos prašančią valstybę					
4. Sugebėjimas patiems pasipildyti atsargas					

5. Komandos atitikimas INSARAG gairėms					
---	--	--	--	--	--

8. Kokiems TPTK keliamiems reikalavimams turėtų būti skiriama daugiau dėmesio?

A. Nuolatinė parengtis

Kodėl? _____

B. Operatyvus išvykimas į pagalbą prašančiąją valstybę per 10 valandų oro transportu

Kodėl? _____

C. Operatyvus išvykimas į pagalbą prašančiąją valstybę per 8 valandas žemės ir vandens transportu

Kodėl? _____

D. Savarankiškumas išvykstant į pagalbos prašančią valstybę

Kodėl? _____

E. Sugebėjimas patiems pasipildyti atsargas

Kodėl? _____

F. Komandos atitikimas INSARAG gairėms

Kodėl? _____

9. Įvertinkite komandos narių veiksmus ir elgesį operacijos metu ar rengiantis operacijai

Eil. Nr.	Reikalavimai	Labai gerai (5 balai)	Gera (4 balai)	Vidutiniš kai (3 balai)	Patenkina mai (2 balai)	Silpnai (1 balas)
1.	Organizuotumas					
2.	Kvalifikacija					
3.	Motyvacija					
4.	Profesionalumas					
5.	Atsakingumas					
6.	Gebėjimas bendradarbiauti su operacijoje dalyvaujančiais asmenimis					
7.	Gebėjimas bendrauti					
8.	Operatyvus reagavimas					
8.	Tolerantiškumas					
9.	Psichologinis pasiruošimas					

10. Kokiomis Jūsų manymu TPTK nario savybėms turėtų būti skiriami aukštesni reikalavimai (išsirinkite ne > 3 savybių):

A. Organizuotumas

Kodėl? _____

B. Kvalifikacija

Kodėl? _____

C. Motyvacija

Kodėl? _____

D. Profesionalumas

Kodėl? _____

E. Atsakingumas

Kodėl? _____

F. Gebėjimas bendradarbiauti su operacijoje dalyvaujančiais asmenimis

Kodėl? _____

G. Gebėjimas bendrauti

Kodėl? _____

H. Operatyvus reagavimas

Kodėl? _____

I. Tolerantiškumas

Kodėl? _____

J. Psichologinis pasiruošimas

Kodėl? _____

11. Kokius trūkumus Jums teko pastebėti:

A. Pasiruošimo etape.

B. Reagavimo etape

C. Komandos narių apmokymuose

D. Dalyvavime PAGD organizuojamose pratybose

F. Dalyvavime tarptautinėse pratybose

G. Kvalifikacijos tobulinimo organizavime

I. Įvykusių operacijų analizėje

12. Įvertinkite esamą teisinę bazę:

A. Yra gerai paruošta

B. Keliami per aukšti reikalavimai

- C. Keliami per žemi reikalavimai
- D. Trūksta tam tikrų veiklos sričių reglamentavimo
- E. Kita

12. Kaip dažnai tenka dalyvauti TPTK veikloje?

- A. Visada
- B. Labai dažnai
- C. Dažnai
- D. Retkarčiais
- E. Retai
- F. Nedalyvauju

13. Jūsų darbo stažas tarnyboje:

- A. 1 – 5 metai;
- B. 6 -10 metų;
- C. 11 – 15 metų;
- D. 16 – 20 metų;
- E. 21 – 25 metai;
- F. Virš 25 metų.

14. Jūs esate Tarptautinės pagalbos teikimo komandos:

- A. Aktyviojo rezervo narys;
- B. Pasyviojo rezervo narys;
- C. Ekspertas

15. TPTK nariu esate:

- A. iki 1 metų;
- B. 1-3 metai;
- C. 4-5 metai;
- D. 6-8 metai;
- E. 9-10 metų;
- F. virš 10 metų.

16. Jūsų lytis:

- A. Vyras
- B. Moteris

17. Jūsų išsilavinimas:

- A. Vidurinis;
- B. Aukštesnysis neuniversitetinis;
- C. Aukštasis universitetinis.

Dėkoju už atsakymus.

PUSIAU STRUKTŪRIZUOTO ŽVALGYBINIO TYRIMO REZULTATAI

15 lentelė. Respondentų žodinės apklausos rezultatai

Eil. Nr.	Klausimai, pateikti respondentams	Respondentas Nr.1	Respondentas Nr.2	Respondentas Nr.3	Respondentas Nr.4	Respondentas Nr.5
1.	<i>Kaip esate susijęs su tarptautinės pagalbos teikimo sistema?</i>	Esu tarptautinės pagalbos teikimo komandos narys	Esu tarptautinės pagalbos teikimo komandos narys	Esu tarptautinės pagalbos teikimo komandos narys	Esu tarptautinės pagalbos teikimo komandos narys	Esu tarptautinės pagalbos teikimo komandos narys
2.	<i>Kaip jūsų manymu ar LR sudaryta teisinė bazė yra pakankamai paruošta efektyviai vykdyti tarptautinės pagalbos teikimo veiklą?</i>	VPGT tarptautinės pagalbos teikimo procesas yra pilnai sureguliuotas teisės aktais. Problema yra kitose valstybės institucijose, kurios dalyvauja tarptautinės pagalbos misijose, nes nėra patvirtintų teisės aktų, reglamentuojančių jų veiklą.	Kadangi tarptautinės pagalbos teikimo nuostatai buvo patvirtinti visai neseniai – 2007 metais – jie neapima dar visų tarptautinės pagalbos teikimo niuansų. Yra labai daug įvairių sričių, kurių nuostatai nepalietė. Todėl teisinė bazė Lietuvoje yra dar neparengta iki galo tam, kad tarptautinės pagalbos teikimas būtų efektyvus. Bet 2010 metais vasario – kovo mėnesiais turi pasirodyti naujas Vyriausybės	Dabartinė teisinė bazė, jeigu vertinti ją iš mūsų tarptautinės pagalbos teikimo komandos praktikos, yra pakankama. Bet kol kas mūsų komanda nedalyvavo jokiam rimtame tarptautinio masto incidento likvidavime, ji dalyvavo tik nedidelių incidentų likvidavime, tarptautinės humanitarinės pagalbos teikime ir įvairiuose pratybose. Bet jeigu įvyktų koks nors rimtesnis incidentas, į kuri	Nėra pagrindinio dokumento, kuris apibrėžtų kas yra tarptautinė pagalba. Yra teisės aktuose apibrėžiama tarptautinė humanitarinė pagalba. Visi vadovaujasi civilinės saugos įstatymo nuostatomis ir skirtingai interpretuoja tą sąvoką. Todėl labai sunku nustatyti kokią veiklą mes galime traktuoti kaip humanitarinę pagalbą. Kas liečia tarptautinės humanitarinės pagalbos veiklą, visa veiklą tarptautinėse	Lietuvoje kol kas tarptautinės pagalbos teikimo teisinė bazė yra dar kūrimo stadijose. Yra išleisti tarptautinės pagalbos teikimo nuostatai, bet dar žadama sukurti labai daug įvairių teisės aktų – tarptautinės pagalbos teikimo taisyklės ir pan. Ir teisinės bazės spragas kol kas mes jusime iki tol, kol nebus iki galo sutvarkyta ir sureguliuota teisinė bazė. Planuojama 2011 metų viduryje mūsų tarptautinės pagalbos teikimo

			nutarimas, kuris turėtų apimti visas dabar egzistuojančias problemas – jis bus suderintas su ES teisės aktais. Tikėtina, kad po šito teisės akto išleidimo, LR teisinė bazė bus paruošta tinkamai ir efektyviai teikti tarptautinę pagalbą.	reikėtų reaguoti greitai ir operatyviai, tada tikrai atsirastų įvairių nereguliuotų problemų – dėl reagavimo laiko, dėl atvykimo ir pan. – ir tada atsirastų būtinybė išleisti atitinkamą teisės aktą.	misijose yra reglamentuota. Bet jeigu nagrinėsime tarptautinės pagalbos misijas – jos nėra reglamentuotos ir nėra jas reglamentuojančių teisės aktų Lietuvos teisinėje bazėje. Daug kas tarptautinę pagalbą prilygina humanitarinei pagalbai.	komandą padaryti sertifikuota pagal INSARAG rekomendacijas komandą. Todėl ir šitų klausimų turėtų būti išleista nemažai teisės aktų.
3.	<i>Su kokiomis pagrindinėmis problemomis teko susidurti tarptautinės pagalbos teikimo metu?</i>	Savo praktikoje su kokiomis nors problemomis susidurti neteko, nes iš esmės teko vykdyti vadovų nurodymus ir nesigilinti į teisinę bazę.	Pagrindinė problema – yra kol kas operatyvumo klausimas. Tarptautinės pagalbos teikimo komanda neturi savo transportinių lėktuvų, juos reikia skolintis iš kariuomenės, todėl kol sutvarkomi visi dokumentai, prarandamas laikas, kuris tarptautinės pagalbos misijose gali būti labai svarbus, ypač, kai reikia gelbėti žmonių gyvybes. Taip pat tarptautinės pagalbos teikimo	Dabartinėje situacijoje realiai visi automobiliai yra išbarstyti po įvairias tarnybas, ir vykstant į tarptautines misijas norint suburti komandą, reikia komplektuoti visą techniką ir įrangą, o tai užima papildomai laiko ir nukenčia operatyvumas. Reikėtų, kad PAGD sukurtų bendrą techninę bazę, kaip kitose užsienio valstybėse, kuriose tarptautinės pagalbos teikimo komandos turi atskirą technikos	Problemų yra tikrai labai daug. Problemas galima rasti ir techniniam lygmenyje, ir vadovavimo lygmenyje. Technikos pagrindinė problema – nėra sugrupuota technikos ir įrangos bendra bazė. Taip pat vadovavimo lygmenyje pasitaiko labai daug problemų susijusių su tarptautinės pagalbos teikimu. Kadangi nebuvo dar tokio rimto incidento, į kurį komanda turėjo reaguoti labai	Viena iš pagrindinių problemų yra finansavimas. Kadangi dabar yra sumažintas finansavimas, tai ir tarptautinės pagalbos teikimas yra ribotas, nėra galimybės organizuoti pratybas, įsigyti naują geresnę techniką, taip pat tobulinti komandos narių žinias. Taip pat yra nesuderinami įvairių valstybių dokumentai su ES standartais dėl technikos, todėl pasitaiko atvejų, kai atvykus į kitą šalį –

			komanda neturi bendros saugyklos, kurioje būtų saugoma technika ir įranga – vėl nukenčia operatyvumas.	bazę ir gali ją pasinaudoti bet kurio metu, nors ir 1 kartą per 10 metų. Pas mus kiekvienas narys atveža tam tikrą turimą įrangą iš savo komandos, kuri kartais yra netinkama ar nepakankama incidentui likviduoti dėl savo parametrų. Taip pat, kai taip yra atvežama technika, kai visi atveža tai ką turi – pati komandą atrodo nesolidžiai. Dar viena problema – Iškomplektuojant įrangą, arba kartais grįžtant iš įvairių misijų, kai yra prarandama kokia nors įranga, komandos narys pats turi iš savo piniginės apmokėti prarasto daikto piniginę vertę. Kompensavimo klausimas nėra reglamentuotas teisės aktais, o mokėti reikia kartais labai dideles pinigines sumas.	operatyviai ir greitai – tai dar nebuvo susidūrė su ta problema. Bet problema yra tame, kad prieš vykstant į kokią nors šalį ar į pratybas prieš tai labai ilga laika vyksta įvairių dokumentų derinimas, sąmatų derinimas, kuris kartais užtrunka kelis mėnesius. Jeigu įvyktų koks nors rimtesnis incidentas, kurio metu būtų reikalaujamas operatyvumas, tai čia mes susidurtume su operatyvumo stokos problema. Taip pat nėra reglamentuotas konfliktų sprendimo klausimas. Nors poveikio priemonės yra sureglamentuotos, jos nėra realiai taikomos, todėl dažnai žmonės nežiūri rimtai į atliekamą darbą. Jiems tai tarsi koks nuotykis, kai kas	vienokia ar kitokia techniką neįleidžiama į šalį dėl neatitikimo teisės aktams (pvz. per didelis aukštis automobilio ir pan.)
--	--	--	---	--	--	--

					vyksta į tas misijas kaip į atostogas.	
4.	<i>Ką jūsų manymu reikėtų keisti?</i>	Reikėtų peržiūrėti JT konvencijas ir ES dokumentus, reglamentuojančius tarptautinės pagalbos sritį ir įvertinti, kokių aspektų trūksta mūsų teisinėje bazėje, nes trūksta labai daug įvairių rekomendacijų	Kol kas visos problemos, esančios tarptautinės pagalbos teikime nėra išspręstos iki galo, bet žadama jas išspręsti, priėmus naują Vyriausybės nutarimą, kuris išspręstų tas problemas. Dar reikėtų papildomai priimti įvairias rekomendacijas, kurių šių metu labai trūksta.	Valstybė turi pasirūpinti, kad būtų sukurta vieninga įrangos ir technikos bazė, kuria komanda galėtų panaudoti incidento metu.	Pirmiausia reikia nustatyti, kas yra tarptautinė pagalba ir kada ji yra teikiama, nes būna tokių atvejų, kai pagalba teikiama be pagalbos šauksmo. Taip pat reikia sureguliuoti teisinę bazę, kad visas dėmesys būtų skiriamas greitam pagalbos suteikimui, o ne dokumentų tvarkymui ir įrangos ieškojimui.	Pirmiausia siūlyčiau suderinti įvairius tarptautinius standartus, o LR teisės aktus priderinti jau prie tų standartų.

NATALIJA ŠARIPOVA

Darbas pristatytas 2010 11

El. paštas: mantaniuke@gmail.com